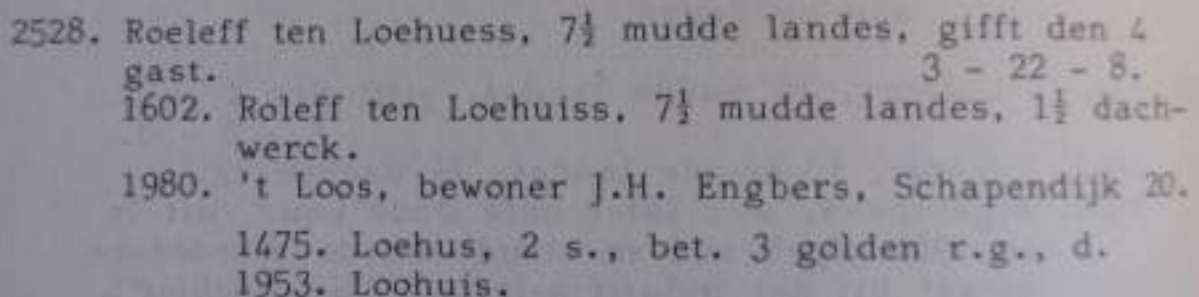

Erve de Höfte

Anneke Koers

Voorwoord

Jan Lohuis heeft veel onderzoek gedaan in het archief en hij heeft veel met zijn familieleden gepraat. Jan heeft een deel van de geschiedenis van de erven van zijn voorouders vastgelegd. Hij wilde in de eerste instantie de genealogie van zijn eigen familie onderzoeken. Al snel kwam hij tot de ontdekking dat er nog veel meer Lohuizen zijn. Hij heeft zoveel mogelijk de originele spellingswijze overgenomen. Ik heb dankbaar gebruik gemaakt van het boek 'Langs het levenspad van onze voorouders' van Jan Lohuis om een leuk boek te maken over het erve de Höfte en de directe omgeving. Ook Gerrit Jan Eshuis uit Almelo schreef over de boerderijen langs de Regge. Ik neem u mee naar verdwenen eeuwen waar in 1602 Roleff ten Loehuis woonde op het erve Lohuis en er recht werd gesproken op erve 't Loos terwijl aan de galg de criminelen als voorbeeld bungelden. De geschiedenis is een stuk ingewikkelder dan een lijst met militaire veldtochten. Het uitgangspunt van dit boek is de marke Notter en het erve de Höfte dat later erve 't Loos (Lohuis) werd genoemd. G.J. Eshuis noemt het erve Wessels erve Luttike Sudena. Het Verpondingsregister van 1601 noemt het erve Smeijers erve Luttike Sudena en erve Wessels de hof Sudena. De pachter van Luttike Sudena in 1601 was Hans Meijer. De pachter van erve hof Sudena in 1601 was Hans Wessels. Ik denk dat beide erven bouwhuizen waren van het kasteel Sudena.

2528. Roeleff ten Loehuess, 7½ mudde landes, giff den 4
gast. 3 - 22 - 8.
1602. Roleff ten Loehuis, 7½ mudde landes, 1½ dach-
werck.
1980. 't Loos, bewoner J.H. Engbers, Schapendijk 20.
1475. Loehus, 2 s., bet. 3 golden r.g., d.
1953. Loohuis.

1601, verpondingsregister Twente

Inleiding

De oudste sporen van mensen in Nederland zijn 250.000 jaar oud. Ons land zag er toen heel anders uit. Het grootste deel stond onder water. Alleen wat nu Brabant, Limburg, Twente en de Achterhoek is, was droog. Daar woonden mensen. Van hen hebben onderzoekers sporen gevonden, bijvoorbeeld gereedschappen. Die gevonden gereedschappen zijn gemaakt van vuursteen. Dat is een harde steensoort. Als je twee van die stenen tegen elkaar slaat, springen er stukken af. Zo krijg je heel scherpe randen waarmee je bijvoorbeeld kunt snijden. Na deze mensen kwamen de Neanderthalers. Ze zijn genoemd naar het Neanderdal in Duitsland. Daar zijn de eerste resten van deze mensensoort gevonden. De Neanderthalers leefden tussen 100.000 en 20.000 jaar geleden.

De mensen vestigden zich op de hoge delen aan de rivier. Omdat de rivier elk jaar overstroomde en vruchtbaar slib achterliet, ontstonden de eerste leefgemeenschappen. Voordien was de mens een nomade die voedsel verzamelde. Specialisatie zoals handel en ambacht, maakte het zeventuizend jaar geleden mogelijk om dorpen te vormen. De eerste aanzet is de bevolkingsdruk.

Van oudsher is de bebouwing in het Nottorse landschap gegroepeerd op erven. Elk erf bevat een aantal kenmerken die de verschijningsvorm van het erf bepalen. Deze kenmerken zijn variabel en zorgen er daardoor voor dat geen enkel Notters erf er hetzelfde uitziet. Toch zijn de erven in Notter wel te herkennen als typische 'Nottorse erven'. Een deel van de kenmerken is gericht op de landschappelijke context. De hoofd en bijgebouwen van een erf vormen gezamenlijk een ensemble. De gebouwen staan nooit verspreid op het terrein maar altijd geclusterd. Het erf heeft slechts een aansluiting op de doorgaande weg. Het terrein rondom het woongedeelte van het hoofdgebouw is in principe kleinschalig ingericht met een moestuin en boomgaard. De erfinrichting is verzorgd, bescheiden en in harmonie met de groene omgeving. Streekeigen beplanting, verhardingen, afrasteringen, hekken, poorten en verlichting nastreven. Ook op het erve 't Loos. Het zijn dan ook de boeren die verantwoordelijk zijn voor een groot deel van de vormgeving van het landschap. Door de eeuwen heen hebben boerderijen verschillende functies gekregen die vandaag de dag nog steeds terug te vinden zijn.

Lohuis kwam oorspronkelijk van het erve Lohuis. Dat erve lag aan de noordoostzijde van de Notter Es. Roleff woonde op het erve Lohuis volgens het Verpondingsregister van 1602. Dat wil zeggen dat het erve Lohuis niet hetzelfde erve is als het erve de Höfte. Daar was een hof en er werd recht gesproken en dat nu erve 't Loos wordt genoemd. Later woonde Lohuis op het erve de Höfte en noemde het naar zijn naam: 't Loos.

Het oude erve Lohuis is gesticht omstreeks 750. De naam van de eerste boer is niet bekend. Hij noemde zijn erve Lohuess, naar de omgeving waar hij woonde. Hij was een vrij man en was eigenaar van de boerderij, de opstallen, het bouw- en hooiland en de woeste (heide) grond. In het jaar 806 moet Lohuess tienden betalen aan de bisschop van Utrecht. De tienden komen ten goede aan de schoolmeester van de Sint Marie te Utrecht. Omstreeks 900 heeft het erve één volle waar in de marke. In 1054 is Lohuys een horige boer geworden en is gebonden aan zijn erve. Naast de tienden voor de schoolmeester moet hij nu ook garfpacht betalen aan de bisschop. De pacht is vastgesteld in natura die hij moet afdragen aan de Hof te Lochter. Ook moet hij extra belastingen betalen aan het Hof. In 1297 erven de zonen uit het tweede huwelijk van Egbert van Almelo de Grimberg met de erven. Niet lang daarna worden zij door de bisschop beleend met de vierde garfpacht uit het erve Lohuys. Van 1325 tot 1336 is vermeld in het leenregister van bisschop Johan Van Diest: Fredrick van Heeckeren van der Eese, Jacobssoene (Jacobszoon) houd de tienden over 't Loehuis in kerspel van Rijssen, buerscap

Nuthear. De geestelijke Frederick uit Almelo en medestichter van het Catharijneklooster aldaar in 1349, ontvangt nu de tienden van boer Lohuys. Van 1355 tot 1361 is Diderick, de broer van Egbert 1 van Huis de Grimberg, beleend met het erve Lohuys. Van 1361 tot 1401 is Egbert 11, de zoon van Diderick, beleend met het erve. Uit het leenregister van bisschop Floris Van Wevelickshoven: 1381 tot 1383, Frederick van der Eese, heer Jacobszoon houdt de tienden uit Lohuys in het kerspel Rijssen. Frederick is nu rentmeester van het Catharijneklooster en geeft de tienden aan priores Swene Yegers en de nonnen. In de jaren tussen 1422 en 1469 is het erve vrijgesteld van bijzondere belastingen. Gerdt van Thije, heer van de Grimbergh, heeft het erve in leen van de bisschop van Utrecht. Na de dood van Gerdt van Thye gaat het leen over naar diens zonen Derck en Seyno Van Thye, heren van de Grimberg. Op 10 februari 1470 is vermeldt in het leenregister van David Van Bourgondië: Agnes van der Eese van Gramsbergen, onmondig, onder voogdijschap van Frederick Van Haeren, beleend met de tienden uit Loehus in kerspel Rijssen, buurschap Notter. Boer Lohuys betaalt de garfpacht aan de heer Van de Grimbergh. De tienden zijn overgegaan van het Catherijneklooster naar Agnes Van der Eese worden betaald aan haar voogd. Het Schattingsregister van bisschop David Van Bourgondië vermeldt op 1 januari 1475 dat het erve Lohuys een vol gewaard erve is en belast is voor twee oude schilden (drie Rijnse Goudguldens). In 1475 wordt Huis de Grimbergh verkocht aan Otto 1 van Rutenborch. Deze wordt door bisschop David Van Bourgondië beleend met het erve. Wanneer in 1512 Agnes Van der Eese overlijdt gaan de tiende terug naar het Catherijneklooster. In 1528 komt er een eind aan de wereldlijke macht van de bisschop van Utrecht. Het erve Lohuys wordt domeingod van keizer Karel V en later van diens zoon Philips 11. De nieuwe leenheren zijn nu de gewestelijke staten te Zwolle onder goedkeuring van de stadhouders van Overijssel. Op 18 november 1549 overlijdt Otto 11 Van de Grimbergh. In zijn testament maakt hij alle Grimbergse goederen over aan Jaspas en Christoffel Schele van Huis Weleveld te Zenderen. Boer Lohuys betaald nu aan Schele de vierde garfpacht. De tiende blijven bij het Catherijneklooster. Bijzondere bisschoppelijke belastingen zijn afgeschaft. Maar de boer moet nu een bijdrage voor de keizer betalen aan het markebestuur. De marke draagt de bijdragen af aan de rentmeester van Twenthe. In 1560 erft Stefania Van Weleveld en haar man Peter 1 Van Voerst van Beerze de Grimberg. Het erve Lohuys wordt een leen van Van Voersten van de Grimberg. In 1568 is de opstand tegen Philips 11, de Tachtigjarige Oorlog begint. Het erve Lohuys wordt verbeurd verklaard als voormalig domeingod van Philips 11. Het erve komt onder de Ridderschap van Twenthe en blijft een leen van de Grimberg. In het Register van de Spaanse Rentmeester van Twenthe in 1586 staat 'Lohuys verdorven', is gelegen op de straete van 't Huis Schuilenborch'. Genoemd register vermeldt dat Loohuis en Holleman geheel verarmd zijn. In 1600 heeft Loohuis zijn erve herbouwd en het land is ingezaaid. Het erve komt definitief onder de Ridderschap van Twenthe. Hij is vrij van de tienden en belaad alleen de vierde garfpacht.

666. Richterambt KEDINGEN / buurschap Notter

[[Vorige leen](#)] [[Volgende leen](#)]

Dat erve, geheiten die **Eze**, gelegen in der buerscap van Nuttoir in den kirspele van Rysene.

1410 jun 22 (BB fol 70)

Frederic Post voor een ledig leen.

1415 apr 30 (BB fol 66)

Frederic van der Eze.

Verder als nr. 1250 (Wormgoor te Heeten). Na 1557 niet meer met name genoemd.

Vrederijc van der Ese, heer Jacobssoen.

Tot 1557 **verder als nr. 1250** (Wormgoor te Heeten).

1557 mei 25 (OC1 fol 38)

Agnes van Ytterssom. Hulder haar man Eggerich Ripperda.

1651 jan 8 (OE fol 277)

Gosen van Coeverden.

** Tussen 1557 en 1651 worden de tienden niet met name genoemd. Vergelijk nr. [622](#) (Huis te Goor).

1668 apr 1 (OF fol 96)

Joanna Reijnira van Coevorden, weduwe Van Hemert, als ab intestato erfgename van haar overleden broer Arent van Coevorden na de dood van Joan van Coevorden. Hulder Herman J. Sloet.

* Den halven Notterschen thijnden --- onder den gerichte van Kedingen gelegen.

In de loop van de tijd – vanaf de elfde eeuw – worden de grenzen van de gemene gronden van de verschillende buurschappen afgebakend (gemarkeerd): er ontstaan zogenaamde 'marken'. Daarmee worden de groeiende inwoneraantallen garanties op hun bestaansmogelijkheden geboden. De boeren in een marke zijn in de middeleeuwen doorgaans niet de eigenaar van de grond die zij bewerken. Het zijn pachtboeren of leenhorige boeren. Zij betalen hun pacht – meestal in natura – aan grondeigenaren als de bisschop van Utrecht, een klooster (bv. het klooster Albergen), de heren van de Schuilenberg of de Grimberg. Bewaard gebleven goederenlijsten bevatten namen van tot op de huidige dag nog bestaande erven.

Heeft een grootgrondbezitter meer boeren als pachter dan fungeert een van hen als hofmeier. Zijn boerderij wordt aangeduid als 'hof' of zelfs als 'hoofdhof' als er sprake is van meerdere hoven. Een hofmeier treedt op als vertegenwoordiger van de landeigenaar en is verantwoordelijk voor het innen (en tijdelijk opslaan) van de pachten. Ook heeft hij een zekere vorm van rechtspraak over de pachters op andere erven. De eigenaren van de oudste boerderijen in een marke noemen zich 'gewaarden'. Zij bezitten een 'volle' of volledig gewaarde hoeve en hebben volledig stemrecht in markevergaderingen.

Door bv. vererving ontstaan ook halfgewaarde erven, met minder rechten en mogelijkheden. Kötters (keuterboeren) hebben in de vroege middeleeuwen helemaal geen stemrecht, maar moeten de markevergaderingen wel bijwonen. De markevergadering vormt het hoogste gezag in een marke. Grondeigenaren en pachters bespreken daar periodiek de gang van zaken onder leiding van een markerichter. In Twente wordt een dergelijke bijeenkomst doorgaans holtink, holtgericht of holt spraak genoemd. Het beheer van de bomen in de marke en dus van het beschikbare hout behoort tot de belangrijkste onderwerpen. De markerichter heet dan ook wel holtrichter. Het dagelijks toezicht in de marke wordt uitgeoefend door twee gezworenen, die ook bevoegd zijn tot het uitschrijven van boetes.

In 1644 was er een proces tegen de Heer van de Schuilenborch. Het proces is door de marken verloren. De Heer van de Schuilenborch behoudt het recht van wind en water. De stad Rijssen, de marken Zuna, Notter, Enter, Wierden, Reckdam (Rectum), Ypelo, Elsen, Bornerbroek, Deldenerbroek, Goorsebroek en de Heerlijkheid Almelo hadden allemaal gereageerd en verzetten zich tegen het opstuwen van het water.

Kasteel de Schuilenborch, Hellendoorn

In 1650 maakt de molenaar een fout. Hij stuwt het water zo hoog op dat al het land bovenstrooms van de Regge onder water loopt. Alle tegenstanders dienen weer een klacht in bij de Staten van Overijssel. Deze hakken de knoop door en een commissie van acht man zoekt de zaak uit. Het resultaat is een acte d.d. 27 juni 1650, genoemd het 'Accoord van de Schuttingen in den Schulenborch'.

- Ieder jaar op 1 april moeten de schuttingen open en mogen op 17 september weer gebruikt worden. Wanneer dit tussentijds gebeurt moet de molenaar per keer vijftig Carolusgulden (150 goudgulden van 20 stuivers) betalen aan de klagers.
- De Heer van Schulenborch zal van de marken die het proces voeren een schadevergoeding ontvangen, omdat hij van 1 april tot 17 september bij lage waterstand niet kan malen. Van de schadevergoeding mag hij een nieuwe windmolen laten bouwen. Die kan het malen overnemen van de watermolen. De schadevergoeding is 3500 Carolus gulden, de helft betalen op 11 november en de andere helft op 1 mei van het volgende jaar (1651).
- De proceskosten komen voor rekening van de klagers. Uiteindelijk moeten de marken een bedrag van 8000 Carolus gulden betalen. De verdeling is als volgt: Notter, Reckum, IJpelo, Enter en Wierden 1280 Carolus gulden, Rijssen en Elsen 800, Almelo, Bornebroek, Deldenerbroek en Goorsebroek 640.

Daarbij kwamen nog de kosten voor de rechtsgeleerden die het proces aanhangig hadden gemaakt.

Oudheidkamer Twente

Notter-Zuna

- 1 verdwenen (Eversberg)
- 2 verdwenen (Boomkate)
- 3 verdwenen (De Hoff to Lochter)
- 4 verdwenen (Oves)
- 5 's Meijers (Luttike Sudena)
- 6 Scherphof (Scharpehoff)
- 7 Herbers (Herberting)
- 8 Beunk (Boginck)
- 9 Japink (Jacoping)
- 10 Wolterink (Wolterding)
- 11 Hommers (Humberting)
- 12 Het Loos (Loehus)
- 13 Averages (Averesking)
- 14 Ezeman (De Ese)
- 15 Heinhuis (Heynenhues)

Niet te vinden:

Brinchus

De vorige eeuw was een periode waarin op het land en op de boerenbedrijven heel veel veranderde. Hoe men vooruitgekomen is, zich heeft aangepast aan de nieuwe ontwikkelingen. Dit speelde zich bijna allemaal af op familiebedrijven. Allemaal meehelpen; de boerderij gaat voor, daar moeten wij van eten. Sommige mensen hadden het niet breed en hebben zich de grootste moeite getroost om de zaak draaiende te houden. Wat dan opvalt is dat er toch met grote dankbaarheid teruggekeken wordt.

Jenneken te Logter

Jenneken Weasela Jenken **te Logter** Weasela, geb. te Notter, ovl. voor 1867.

• Vader:

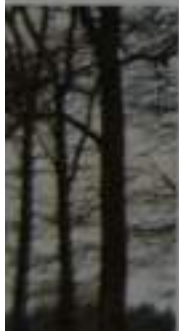
Weasel te Logter

nr: (Arent ongeveer 25 jaar oud) te Rijssen op 17 apr 1658 Zie de trouwboeken van Rijssen. Datum van inschrijving huwelijk met

Arent Bruins Ook Wilmsen, zn. van **Willelm Bruins** en **Onbekend Onbekend**, geb. te Zuna Rijssen in 1634, tr. (2) met **Aaltien Geritsen Middelsch** Ook Van 't Middelsch. Zie Van Sudenae tot Zuna, een buurtschap aan de Rogge, met een bijdrage van Gerrit Kraa, van Jan Lotuis, 2007, hoofdstuk Katerstede Bruins ook Broens genoemd, blz 156, Bruins I. Uit dit huwelijk een dochter.

Uit dit huwelijk 3 zonen

	naam	geb.	plaats	ovl.	plaats	oud	relatie	kinderen
1	Wilm	~1660	Zuna				0	0
2	Jan	~1661	Rijssen				0	0
3	Gerdt	~1663	Rijssen				0	0

Een stukje geschiedenis.....Erve Loehuess, Lohuys, Loohuis, Lohuis
In ca 750 n. Chr. is het "Erve" gesticht. De naam van de eerste boer is niet bekend maar hij noemde zijn erf al snel "Lohuess". De naam van het erve vertelt ons hoe het terrein er uit zag bij de stichting: een Lo (e) is een met loofbomen begroeid terrein met daarin open plekken. De loofbomen waren hazelaars en het erve werd in een open plek van het bos gesticht. Het lag vermoedelijk bij de stichting 100 meter oosterlijker dan thans de huidige "Erve 't Loos".

De boerderijen liggen doorgaans in een krans rond de verschillende essen en vormen daarmee buurschappen. De gronden die niet in cultuur zijn gebracht en die niet het eigendom zijn van een enkele eigenaar (de 'gemene gronden') dienen voor houtkap, het steken van heideplaggen, het hoeden van varkens en koeien, e.d. Het beheer ervan is een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid. In de loop van de tijd – vanaf de elfde eeuw – worden de grenzen van de gemene gronden van de verschillende buurschappen afgebakend (gemarkeerd): er ontstaan zogenaamde 'marken'. Daarmee worden de groeiende inwoneraantallen garanties op hun bestaansmogelijkheden geboden.

De boeren in een marke zijn in de middeleeuwen doorgaans niet de eigenaar van de grond die zij bewerken. Het zijn pachtboeren of leenhorige boeren. Zij betalen hun pacht – meestal in natura – aan grondeigenaren als de bisschop van Utrecht, een klooster (bv. het klooster Werden), de heren van Ottenstein of de Commanderie van de Johanniter Orde in Steinfurt of de Heren van het kasteel de Schuilenburg. Heeft een grootgrondbezitter meer boeren als pachter dan fungeert een van hen als hofmeier. Zijn boerderij wordt aangeduid als 'hof' of zelfs als 'hoofdhof' als er sprake is van meerdere hoven. Een hofmeier treedt op als vertegenwoordiger van de landeigenaar en is verantwoordelijk voor het innen (en tijdelijk opslaan) van de pachten. Ook heeft hij een zekere vorm van rechtspraak over de pachters op andere erven. De eigenaren van de oudste boerderijen in een marke noemen zich 'gewaarden'. Zij bezitten een 'volle' of volledig gewaarde hoeve (20 tot 40 per marke) en hebben volledig stemrecht in markevergaderingen. Door vererving ontstaan ook halfgewaarde erven, met minder rechten en mogelijkheden. Kötters of wönners (keuterboeren) hebben in de vroege middeleeuwen helemaal geen stemrecht, maar moeten de markevergaderingen wel bijwonen.

De markevergadering vormt het hoogste gezag in een marke. Grondeigenaren en pachters bespreken daar periodiek de gang van zaken onder leiding van een markerichter. In Twente wordt een dergelijke bijeenkomst doorgaans holtink, holtgericht of holtspreek genoemd. Het beheer van de bomen in de marke en dus van het beschikbare hout behoort tot de belangrijkste onderwerpen. De markerichter wordt ook wel holtrichter genoemd. Het dagelijks toezicht in de marke wordt uitgeoefend door twee gezworenen, die ook bevoegd zijn tot het uitschrijven van boetes. Veel geschillen worden overigens onderling opgelost. In de markeboeken vinden we dan ook meestal wel de problemen, maar niet de bereikte oplossingen.

Voor zover er recht wordt gewezen ('wiezen veur recht') geldt het gewoonterecht. Vonnissen worden niet opgetekend: alle betrokkenen kennen het recht. In ingewikkelde gevallen doet men een beroep op de oudste marke in Twente, die van De Lutte. Strafrechtelijke zaken worden op een hoger niveau ingebracht: bij het richteramtb Enschede. Vanuit de marken wordt een jaarlijkse bijdrage aan de parochiekerk van Enschede betaald. Ook betalen de markebewoners in voorkomende gevallen rechtstreeks de landsheer (bijvoorbeeld voor de kosten van oorlogvoering).

Het erve Loehuess, Lohuys, Loohuis, Lohuis is gesticht in 750 na Chr. De naam van de stichter is niet bekend. Toen Lohuis er kwam wonen werd het erve Lohuis genoemd. De naam van het erve Lohuis waar Roleff ten Loehuis woonde vertelt hoe de omgeving van het erve eruit zag. Een Lo(e) is een met bomen begroeid terrein met daarin open plaatsen. De loofbomen waren hazelaars en het erve werd gebouwd op zo'n open plek in het bos. De naam Lohuis kon blijven voorbestaan omdat schoonzoons de naam overnamen. Zoals Gerrit Eesman die trouwde met Hendrikjen Lohuis. Hij noemde zich Lohuis in plaats van Eesman. Gerrit Lohuis, geboren Eesman, is geboren omstreeks 1700 onder de Grimberg. Hij trouwde voor de kerk op 01 mei 1729 te Rijssen (NH.) met Hendrikjen Willems Lohuis. Zij was 20 jaar oud, geboren op 17 maart 1709 te Notter. Dochter van Willem Bruins en Jenneken Lohuis. Doordat Gerrit Eesman met de erfdochter van Lohuis trouwt neemt hij ook die naam over, evenals zijn schoonvader Willem Bruins voor hem deed.

Bij het erve 't Loos is een centraal punt van de boerschap ontstaan: de Brink van Notter, nu Van Kregtenweg. Daar kwamen alle zandwegen en schapendriften samen. Het erve werd de Höfte genoemd. Höfte betekent hofstee.

Schapendriften zijn bekend als de wegen die gebruikt werden om de kudde naar de weideplaatsen te drijven. Ze lagen meestal tussen twee essen. Aan beide kanten ervan waren (hout)-wallen die de dieren uit het bouwland moesten houden. Op topografische kaarten uit de negentiende eeuw zijn ze duidelijk herkenbaar. Onderhoud van driften en overige wegen was meestal een zaak van de buurtschap. Bron: Het geheugen van Drenthe.

Een tijdlang werd er recht gesproken buitenshuis op de Thijakker. De Thijakker was ongeveer vijftig meter achter het huidige landhuis. Het land wordt nog de Thij akker genoemd. Het Schattingsregister van 1475 vermeldt een Brinkhuis dat in de zeventiende eeuw is afgebroken. De naam van het erve Brinkhuis is vermeld in een akte van 30 juni 1808. Deze vermeldt dat Jan Hendrik Slaghekke en zijn vrouw Maria de Wilde, wonende te Rijssen, een hypotheek afsluiten. Ze sluiten die af op de halve tienden uit de Grimberg, de halve tienden uit Brinkhuis en ter Eese.

Erve Smeijers

De Thij akker

Het erve de Höfte is al bekend in de Spaanse tijd en werd genoemd in 1475. Tot 1959 woonden broer, zusters en een neef Loohuis op het erve. Dikkers uit Rijssen is heel lang eigenaar van het erve geweest. In 1921 koopt Lohuis het erve van Dikkers. In 1958 koopt Jan Hendrik Engbers van het erve Rehoboth te Wierden het erve 't Loos. De boerderij en opstallen zijn in 2013 afgebroken. Er staat nu een landhuis. In 1958 verhuizen de ongetrouwde broers Hendrik Jan en Peter Johan en zuster, Fredrikdina van de Schapendijk naar de Klokkendijk, naar het huis van de schoolmeester naast de school, nu het Irene gebouw.. Ze gaan wonen in het huis van hun zus Lina en zwager Jan Schuitemaker van de landbouwwerktuigen. Lina en Jan verhuizen in hetzelfde jaar naar Rijssen. Vanaf 1832 hebben er Schuitemakers gewoond in het huis naast de school.

Net over de Reggebrug, die Notter met Zuna verbindt, ligt aan de Zunaweg het erve Middleles. Het erve werd al sedert 1904 bewoond door de familie Hietland. Hietland was voordien pachter van 't Groot Lochter. Het Middleles zal deze naam hebben gekregen omdat het precies

halverwege - dus midden tussen - de Berges in Notter en het Achteres in Zuna lag. Als "eerste aanleg" over de brug genoot het erve Middelès in 1939 de eer, de soldaten onderdak te verschaffen die tijdens de dreiging van de Tweede Wereldoorlog de brug moesten bewaken. Ze waren een tijdlang in de "schoppe" ingekwartierd.

Gerritje Tuijert

Gerritje Tuijert, ovl. in 1910.

relatie
met

Egbert Hieland, geb. te Laren in 1831, Landbouwer, ovl. (ongeveer 70 jaar oud) te Wierden op 1 mei 1901 Op erf Middelèsch.

Pachtte enige tijd erf Klein Lochter en daarna Groot Lochter.

Zie Versters op Rijssen II, 20-17, diverse auteurs, hoofdstuk Het Hebe erf Middelèsch, blz 150, Hieland.

Pachtte na het overlijden van haar man erf Middelèsch van Auko Hajo ter Horst.

Zie Van Sudenaa tot Zuna, een buurtschap aan de Regge, met een bijdrage van Gerrit Kraa, van Jan Lohuis, 2007, hoofdstuk Het Hebe erf Middelèsch, blz 150, Hieland.

Lijf deze relatie 2 kinderen:

	naam	geb.	plaats	ovl.	plaats	oud	relatie	kinderen
1	Gerrit	*1880	Wierden	†1956	Wierden	75	1	0
2	Hendrika						1	1

*** Door J. DE LANGE, Boekhandelaar te *Deventer*, is uitgegeven en alom verzonden:

DE OVERIJSSELSCH E ALMANAK
voor Oudheid en Letteren, 1841,
ZESDE JAARGANG,

waarin de volgende stukken: *Avoort, een grenspunt tusschen de Marken Notter en Noetzele*, door J. H. HALBERTSMA; *de menorie van Sinte Cunera te Kampen*, door J. MOULIN; *Bijdrage tot de geschiedenis der Hervorming in Overijssel*, door P. C. MOLHUIJSEN; *de ingemetselde steen in den muur der St. Michielskerk te Zwolle*, door L. BETHMAN en P. C. MOLHUIJSEN; *Engeland en Engelandersholt*, door P. C. MOLHUIJSEN; *Godsdienst*, door G. TEN BRUGGENCATE Hz.; *de Plechelmi-Kerk te Oldenzaal*, door J. WEELING; *Geschilderde familieglazen op de Havezate de Leemcuile*; *Beschrijving van eenen*

2537 Hof te Zudena / erve Wessels /

leen Overijssel	<1395-1800
eig. Huis Grimberg	1474-1550
eig. Huis Schelenburg	1562-1720
eig. Schele tot Koehof	1720-1733
eig. de bewoners zelf	vanaf 1733

1475 Niet vermeld, want het betreft een adellijke vrijing.

1601 Hans Wesselss, 8½ mudde landes, giff den 4 gast. (toegevoegd: "na het olde op 9½ mudde")
4 – 22 – 8.

1602 Hans Wessels, 8½ mudde landes, 2 dachwerck.

1832 Kadaster gemeente Wierden, sectie G nummer 184.

2538 erve Luttike Zudena / Smeijers /

leen Overijssel	1611-1800
eig. Huis Grimberg	1474-1550
eig. Huis Weleveld	1562-1606
eig. Schele tot Koehof	1606-1733
eig. de bewoners zelf	vanaf 1733

1475 Luttike Sudena, 2 s(child), bet(aalt) 3 golden r(ijnse) g(uldens), d.

1601 Hans Meiers, 9½ mudde landes, giff den 4 gast. 4 – 22 – 8.

1602 Smeiers, 9½ mudde landes, 2 dachwerck.

1832 Kadaster gemeente Wierden, sectie G nummer 178 (en afsplitsing G 17).

Notter

Notter is een buurtschap in de gemeente Wierden. Op 1 januari 2010 waren er vijfhonderdvierentwintig inwoners. Notter ligt tussen Wierden en de Huurne, Rectum, Rijssen, Zuna, Noetsele en Nijverdal. De agrarische sector is voor de buurtschap altijd bepalend geweest. Het gebied kende dan ook lang een eigen boerenbond. De buurtschap Notter bestaat uit Notter, de Grimberg, het Grimbergerveld, de Nottermors, het Notterveld en de Eversberg. De gemeente Wierden heeft een groot deel van het grondgebied van Notter verkocht aan de naastgelegen gemeente Hellendoorn voor de uitbreiding van Nijverdal.

1849

Notter hoorde tot 1811 onder het gericht Kedingen en was een van de zogenaamde Rijssense kwartieren. In 1811 ging het deel uitmaken van de gemeente Wierden. De buurtschappen Notter en Zuna vormden gezamenlijk een marke. Tot aan de opheffing in het midden van de negentiende eeuw maakten voornamelijk de grondeigenaren de dienst uit. In Notter stond een havezate, de Grimberg. In Zuna lag het huis te Sudena. In het noorden

lag de havezate Eversberg. Net in het noorden van het Grimbergerkwartier lag Huis Doorninck. De toegangspoort stond op het latere erve de Poorte aan de Schapendijk.

De buurschap of marke Notter heeft geen bebouwde kom. De erven liggen verspreid over de gehele buurschap. De oudste nederzettingen bevinden zich in het Grimbergerkwartier en naast Es van Notter. In het noorden bevinden zich de hoeken Grimbergerveld en het Notterveld. In deze hoek zijn de boerderijen overwegend in de negentiende eeuw gesticht. Het erve Poorte wordt ten onrechte de Höfte genoemd. De voornaamste en oudste erven in Notter zijn:

- Grimberg
- Eseman
- Heinenhuis
- Het Schot
- Schutten
- Ten Bergen
- De Höfte
- Hofstede
- Beunk
- Harbers
- Japink (afgebroken)
- Hommers
- Wolterink
- De Hutten
- Ter Avest
- 't Loos

674. Richterambt KEDINGEN / buurschap Notter

[[Vorige leen](#)] [[Volgende leen](#)]

Den tienden t' **Averesschinc**.

1395 feb 18 (BB fol 27)

Aelbert Morre.

1397 mei 29 (BB fol 33v)

Wouter Morre na de dood van zijn vader.

* Den tiende tot Overessching to Rysen.

1404 aug 11 (BB fol 54)

Wolter Morre van Sudenna na opdracht door zijn moeder Aleit.

1433 okt 30 (BC fol 28v)

Wolter van Zudenae.

1446 apr 5 (BC fol 28v en 71v)

Wenemer van Zudenae na de dood van zijn vader Wolter van Zudenae.

1449 okt 23 (BC fol 84v)

~~Meester Everhard I lakepreen doctor in het geestelijk recht deken "onsser~~

Erve Ter Avest

Hulder Geryt Oving.

Verder als nr. 914 (tienden van Gesengoed ten Hove te Hengforden). In 1751 nog genoemd.

1433 okt 30 (BC fol 28v)

Wolter van Zudenae.

1446 apr 5 (BC fol 28v en 71v)

Wenemer van Zudenae na de dood van zijn vader Wolter van Zudenae.

1449 okt 23 (BC fol 84v)

Meester Everhard Lakepreen, doctor in het geestelijk recht, deken "onsser kercken" te Deventer, na opdracht door Wenemer van Zudena. Hulder ...

* Den tenden van Overessing, groff ende smal, als de belegghen ys in den kerspelp van Rysen in der burscop van Notter.

1454 apr 2 (BC fol 97v)

Meester Dethard Sleter, deken te Deventer, ten behoeve van het kapittel van Deventer na opdracht door meester Evert Lakepreen, kanunnik te Deventer.

In het Schattingsregister van 1475 wordt het erve Averes genoemd. In een nog oudere vermelding is de naam Averessing. Het erve lag aan de overkant van de es en lag toen ongeveer op de plaats die 'n Krol wordt genoemd. Erve 'n Krol is al tot in de derde generatie bewoond door Klein Douwel, die oorspronkelijk uit Hoge Heksel kwam. Moeder Klein Douwel was het pleegkind van het echtpaar Workel die toen op het erve Averes woonde. Workel was eveneens het pleegkind van de familie die op erve Averes woonde. Hun naam is Woertman. Voor Woertman woonde Krol op het erve en daar dankt het nog steeds zijn naam aan. In een register van 1675 is vermeld dat de bewoner arm zijn. Achter hun naam staat de vermelding pauper. De toenmalige bewoners emigreerden naar Amerika, samen met twee families Van de Riet, waarvan er een op het erve Holleman woonde. De gereformeerde dominee Van Raalte predikte voor emigratie omdat er meer ruimte en vrijheid van godsdienst zou zijn in Amerika. In 1840 was Europa in nood wegens de aardappelziekte. Ook was er onvrede onder het volk vanwege

de belastingmaatregelen van de regering. In 1846 stichtte Van Raalte de stad Holland in Michigan. De heersende laagconjunctuur, mogelijk nog verergerd door de wateroverlast, is de voornaamste reden geweest om naar Amerika te vertrekken.

Van Raalte was niet alleen dominee. Hij was advocaat, bestuurder, kadasterambtenaar, financieel deskundige, rechter. Hij deed alles voor zijn volgelingen. Sommigen meenden dat hij de touwtjes te strak in handen had en dat hij zijn zakken vulde. Hij verkocht de grond aan zijn volgelingen duurder dan de prijs die de Amerikaanse overheid er voor vroeg. Hij verdedigde zijn methode omdat er kerken, scholen en een weeshuis moesten worden gebouwd. Van Raalte sloot zich aan bij de Reformed Church in Amerika, die al bestond sinds 1628. Daar was niet iedereen blij mee. De oude kerk hadden ze in Nederland juist met alle narigheid achter zich gelaten en nu ging Van Raalte er weer mee verder. In 1857 moest Van Raalte aanzien hoe de eerste splitsing een feit werd: die tussen de Reformed Church in America en de Christian Reformed Church.

In het midden van de achttiende eeuw is het erve Avers onbewoond geweest. De volkstelling van 1748 meldt dat er geen bewoners zijn. Volgens het voorstedenregister van 1682 is Jan B. Moiderman uit Deventer eigenaar van het erve Avers.

Van 1888 tot 1923 had de buurtschap een stopplaats aan de spoorlijn Deventer - Almelo.

1923, station Notter

De bevolking van Notter in 1748 is als volgt samengesteld: totaal 338 mensen

Echtparen op de erven en huizen met kinderen	41
Echtparen op de erven en huizen zonder kinderen	6
Weduwen op de erven en huizen met kinderen	1
Weduwnaars op de erven en huizen met kinderen	6
Weduwnaars op de erven en huizen zonder kinderen	0
Kinderen boven de tien jaar : jongens	30
Kinderen boven de tien jaar: meisjes	25
Kinderen onder de tien jaar: jongens	55
Kinderen onder de tien jaar: meisjes	40
Inwonende zusters, geen kostganger	1
Meiden uit eigen familie	1
Knechten uit eigen familie	6
Meiden niet uit eigen familie	37
Knechten niet uit eigen familie	44
Kostgangers mannen	6
Kostgangers vrouwen	18
Inwonende ouders	6
Inwonende moeders (weduwen)	2
Kostgangers ouders (echtparen)	6
Kostgangers moeders (weduwen)	4
Kostgangers vaders (weduwnaars)	2
Broers en zusters huishouding	1

De buurtschap Notter is voor het eerst genoemd in het jaar 1297. Ze heet dan Nothere, llater ook wel Nothhaer genoemd. Deze naam is een afkomstig van Nothere, een militaire nederzetting (here is heir) ten noorden van de Aa. De es en ook het aangrenzend kampgebied (waar elk erve zijn eigen kleine es of bouwkamp heeft), liggen alle op een haar (zandrug), die de rechteroever of noordoostzijde van de Regge markeert. Deze zandrug zal voor ze in cultuur werd gebracht, voor een groot deel met hazelnootstruiken begroeid zijn geweest. De hazelaar heeft echter ook hier al sinds lang de plaats moeten ruimen voor de Canadese rotsmispel, meer bekend onder de populaire naam van krentenbossen. Deze hazelnootstruik, die in het begin van de twintigste eeuw enkel nog voorkwam op het landgoed Eerde, doch zich nadien, vooral met behulp van de vogels enorm heeft verbreid, kwam ruim anderhalve eeuw geleden vanuit Canada naar Europa. De buurtschappen Notter en Zuna (Zuna: oorspronkelijk Suden Aa omdat ze aan de andere, deels zuidelijke kant van de Regge lag, die vroeger Aa heette) waren ondergebracht in één marke. Evenals Elsen maakte ook Notter deel uit van het richteramtb Kedingen. Burgerlijk ressorteerden Notter en Zuna onder Wierden en kerkelijk onder Rijssen. De parochie van de kerk te Rijssen, die aan de Heilige Dionysius was gewijd, had eertijds een grote omvang en strekte zich voor wat Elsen betreft uit tot aan de straten van Goor. Oorspronkelijk hoorden Enter en Holten er ook bij maar deze werden er later van afgescheiden. Geen wonder dus dat Rijssen als kerkelijk middelpunt de ontmoetingsplaats was voor de parochianen uit de omliggende buurtschappen. De volkstelling van het jaar 1748

levert de bewijzen dat meerdere boerendochters en boerenzonen uit Elsen hun huwelijkspartner vonden in Notter of Zuna.

Verordeningen, plakkatens, verpachtingen van landerijen, verkopeningen, enzovoort werden vanaf de kansel voorgelezen. Was de kerkgang vroeger meteen een gang om nieuws, sinds bij resolutie van Ridderschap en Steden van 14 maart 1741 alle openbare bekendmakingen buiten het kerkgebouw moesten gebeuren, was het plein voor de toren nog meer het punt van communicatie geworden. Zo'n vluchtige kennismaking werd dan vaak beklonken in de gelagkamers van een der naast liggende herbergen. Het verhaal gaat dat nog ruim een eeuw geleden voor de huwbare dochter geregeld kerkbezoek gewenst, zo niet onmisbaar werd geacht. Een passage uit het bijgehouden dagboek van de jaren 1864 tot 1872 van Evert Jan Agteres te Zuna versterkt deze veronderstelling. Evert Jan, die met zijn zuster Egberdina na de dood van hun vader onder toezicht stonden van een wel bijzonder serieuze voogd, schrijft in het jaar 1867 in zijn dagboek:

23 augustus heb ik van voogd gekregen f 1.50 kermisgeld en mijn zuster Egberdina f 4.00 voor een plaats in de kerk.

Al sinds lang hoeft de kerkgang geen gang meer om nieuws te zijn en het plein voor de toren met de eraan grenzende herbergen hebben hun belangrijkheid als communicatie plaatsen goeddeels verloren.

De Grimberg wordt als Huis al genoemd in het jaar 1297. Ebbinge Wubben schrijft in het jaar 1843 dat in een oorkonde uit het begin van de zestiende eeuw wordt geschreven dat 'den Grimberg uit de Heerschap Almelo ontsproten en uit de marken Notter en Rijssen te hoop gesat zijn' (werd samengesteld). Het was zeker daarom ook leenroerig aan de Heerlijkheid Almelo. In de oorlog tussen de hertog van Brabant en bisschop Heribert van Bierum, zou de bisschop onder zijn medehelpers ook een Heer van den Grimberg hebben gehad. In het jaar 1336 wordt Derck van den Grimberg met name genoemd. In het jaar 1376 was Egbert van Grimberg drost van Haaksbergen. Later kwam Huis de Grimberg in het geslacht Van Thije. In het jaar 1470 is Jacob van Thije richter van Kedingen. Op de klaring van het jaar 1484 verscheen Johan van Thije, op die van het jaar 1534 Berent van Thije. Daarna komt Huis de Grimberg in het geslacht Van Voerst. Dit geslacht was afkomstig van Huis Beerse, onder Ommen. In een register zijn de namen van 'Vianden van de Spaanse koning' vermeld en worden genoemd: 'Jan van Voerst het laatst op zijn huis Grimbergen bij Rijssen gewoond, nu gevangen op Blijenbeek'. De Spaanse drost kan echter in de periode 1583-1584, dat de Grimberg door de Spanjaarden bezet is, weinig halen en vermeldt: 't Huijs met omliggende garden en de olijmole vermitz 't garnizoen daerop liggende, heeft nijet opgebracht'. Kort daarna is Huis Grimberg door Spaanse soldaten in brand gestoken. Mechteld van Langen, de huisvrouw van Van Voerst wordt daarna door Staatse soldaten met een vijftal van haar pachters in Lochem gevangen gezet, totdat zij de pachten hebben betaald. In het jaar 1711 was Willem Reinier van Voerst, generaal-majoor, en weduwnaar, de bewoner van Huis de Grimberg. Hij heeft als personeel in dienst de knechten Hendrik Bitter en Willem van de Eese en als meiden Catrina van Eibergen en Hendrina ter Weele. De Grimberg was dus geen groot Huis. Volgens het vuurstedenregister telt het drie stookplaatsen, terwijl Huis Eversberg bij Nijverdalen negen bezit. In de Oprechte Dinsdagse Haarlemse Courant van 25 juli 1786 wordt de havezathe te koop aangeboden onder de volgende omschrijving:

Het Overste Huis en Havezathe de Grimberg, met de Bouwen Orangehuizen en Hoven, (zijnde dit voorzeide Overste Huis hegt en sterk, verdeeld in een menigte Beneden-, daaronder een zeer grootse Zaal en Eetzaal en Bovenkamers, meest alle fraaij behangen, en voor eenige Jaaren

naar de beste smaak veranderd en verbeterd, omringd met een breede Gragt, gelijk ook de daarbuiten liggende Hoven met een tweede Gragt omringd zijn, waarin een fraaije Vijver of Kom met Goud- en Zilvervisjes en daarbij gelegen vermaakelijk Engelsch Bosjen, voorts de navolgende erven en katersteden – alles gesitueerd gelegen aan de met schuiten bevaaren wordende Rivier de Aa (Regge) tusschen Rijssen en Almelo – zijnde in allen opzichte zeer vermaakelijk, onder anderen met eene dagelijks daar doorgaande passage van Postwagen en andere Rijtuigen.

In het jaar 1876 ging wat er nog over was van Huis de Grimberg over in handen van Auke ter Horst. Nu is de Grimberg met de erven Claas voor de Brugge, Berg-Gerrit en de Telgte (aan de Schapendijk in Zuna) eigendom van de familie Jordaan -Ter Horst. Mevrouw Jordaan-Ter Horst is een kleindochter van de eerder genoemde Auke ter Horst. Het echtpaar heeft in het tussen de verkeersweg en de spoorlijn gelegen landgoed in het jaar 1947 een eenvoudig landhuis laten bouwen, dat in het jaar 1951 door aanbouw is veranderd in een riante bungalow.

Schapendijk

Als men vanaf de verkeersweg Wierden-Rijssen de door Notter gaande Klokkendijk inslaat, ziet men onmiddellijk over de spoorlijn, aan de rechterkant van de weg, een schilderachtige 'boerenschöppe'. Ze vertegenwoordigt het enige nog overgebleven 'antiek' op het vele eeuwen oude erve De Eese, waarvan de behuizing in het jaar 1945 afbrandde en daarna in moderne stijl werd herbouwd. In een oorkonde van 1 oktober 1470 lezen we dat Agnes van der Eese van Gramsbergen wordt beleend met het erve en goed De Eese in de buurtschap Notter, onder

het kerspel van Rijssen gelegen. Zeer waarschijnlijk heeft het aan het bovengenoemd geslacht ook de naam Eese ontleend. Later wordt De Eese een leen van Huis Heeckeren bij Goor.

In een register dat loopt van de jaren 1381 tot 1383 wordt al een Hummerdinck genoemd, gelegen in Notter in het kerspel Rijssen. In het Schattingsregister van het jaar 1475 heet het Humberting en in het vuurstedenregister van het jaar 1675 Hommert, dat later Mommers werd. Bij het Hommers dat tussen het Wolterink en de huidige School met de Bijbel, maar iets dichter bij de es lag, moet eens een uitgebreid landbouwgebied hebben behoord. Omstreeks het jaar 1700 is het in bezit van Berend ten Broek uit Amsterdam. Waarschijnlijk was het eertijds een kloosterbezit. Tijdens de volkstelling van het jaar 1748 is het erve Hommers bewoond door Gerrit Hommers en zijn vrouw Lutgert Nijsink, met hun kinderen Hendrik, Marie en Fenneken, waarvan de laatste nog geen tien jaar was. De knechten zijn Hendrik Loohuis, Jan Nijsink en de koejongen Jan Eshuis. Als meid wordt Eule Claesen genoemd. Tegenwoordig is het eigendom en bewoond door de familie Eertink. Er schijnt ook nog een Klein Hommers te hebben bestaan. Dat lag volgens de kadastrale kaart aan de Schapendijk. Dit moet echter rond 1850 zijn afgebroken.

In april 1870 trouwt Berend Jan Hommers in op erve Selhorst te Ypelo. Hij is de zoon van Jan Hommers en Everdina Middeloes. Op het erve Solhorst woont de familie Ter Horst. Een ongetrouwde broer en zuster hebben daarna nog twintig jaar geboerd op het erve Groot Hommers. Daarna zijn ze verhuisd naar het erve Klein Hommers, tussen de erven Wolterink en de Wever. Het erve Groot Hommers is daarna verpacht aan Holsappel die in de buurt van Ommen woonde en oorspronkelijk uit Duitsland kwam. Toen de kinderen Holsappel het huis uit waren was het erve te groot geworden voor het echtpaar Holsappel. De erfgenamen uit Ypelo hebben aan het begin van de vorige eeuw de boerderij en opstallen afgebroken en het land verkocht aan de omliggende boeren. Klein Hommers is tot ongeveer 1943 bewoond geweest door Altena. Nu is het eigendom en wordt ook bewoond door de familie Eertink. Er was ook een erve Klein Hommers aan de Schapendijk. Dat staat op de kadastrale kaart van 1829, schuin tegenover Altena. Dit erve is kort na het midden van de vorige eeuw afgebroken.

Ten noordwesten van Groot Hommers, tussen Wolterink en de huidige school, lag 'n Spiekerberg. Aan de rand van de brink en de es stond een korenspieker. Langs de heuvel liep een diepe sloot. De sloot kwam uit het veen achter de Huurne en liep tussen de erven Loohuis en Van de Riet door naar de Spiekerberg. Op de kadastrale kaart van 1829 is in de Klokkendijk, tussen de huidige school en het kruispunt, een brug. Via deze doorlaat vervolgde de Spiekergraven zijn weg naar de Regge.

In dit verband gezien is het misschien interessant te weten dat voor het kookhuis van de Selhorst in Ypelo nog een molensteen ligt, die volgens de overlevering afkomstig is van het Groot Hommers. Aangezien deze steen slechts een diameter van negentig centimeter heeft, is het goed mogelijk dat deze eens heeft dienst gedaan in een op het Groot Hommers gevestigde rosmolen.

De schoolmeesters van erve de Plas hebben aantekeningen gemaakt van 1722 tot 1833. In het boekje is vermeld in welke periode Van de Riet de schoolmeester was. Als bewoner van de 'caterstede de Rijt' vermeld de volkstelling van 1748 de schoolmeester Rijt Gerrit en zijn vrouw Hendrine Harbers met hun kinderen Harmen, Jan en Dine, boven de tien jaar, en Jenneken, Hendrikus en Marten, onder de tien jaar. De schoolmeester inde het vuurstedengeld. Hermen Van de Rijt wordt genoemd in 1755. Hij is de zoon van Gerrit en Hendrine. In het register van de rentmeester staat dat Hermen in 1760 ook de belasting op 't Gemael en Geslagte int. Van Ittersum maakt een rapport op Martini (11 november) 1775 over de door hem betaalde salarissen van de Costers en schoolmeesters, Hendrikus Van de Riet is dan schoolmeester in Notter en verdient vijftig gulden per jaar. Er werd les gegeven in het los hoes van Van de Riet. In het notitieboekje is geschreven dat H.J. Van de Rijt in Notter de vuurstedenbelasting in.

680. Richterambt KEDINGEN / buurschap Notter

[[Vorige leen](#)] [[Volgende leen](#)]

Eenige stukken lands uit het erve en goed Hommers in 't gerigte Kedingen, buerschap Notter, genaamt den **Meulenkamp**, het **Vlier**, een stuk op de Hoge Braamte en een dagwerk of de **Halve Riele Mate**.

** Afsplitsing van nr. [677](#).

1756 nov 8 (OO fol 147v)

Jan Wolterink als koper na opdracht door Gerrit Hommers.

1774 sep 4 (OS fol 3)

Henrik Wolterink na de dood van zijn vader.

681. Richterambt KEDINGEN / buurschap Notter

[[Vorige leen](#)]

Een stuk bouwland uit het erve en goed Hommers, gelegen in 't gerigte van Kedingen, buerschap Notter, de **Sligte** genaamt.

** Afsplitsing van nr. [677](#).

1756 nov 8 (OO fol 148)

Egbert Lamberts als koper na opdracht door Gerrit Hommers.

1787 jul 31 (OV fol 48)

Egbert Lamberts na de dood van zijn vader Egbert Lamberts.

Het erve Wolterink ligt aan de Van Kregtenweg. Van Kregten was het schoolhoofd. Het erve Wolterink ligt in het midden van de marke. Er werden markevergaderingen gehouden. Het markelboek begint in het jaar 1605. Er waren oudere markeboeken maar die zijn in de Spaanse tijd zoek geraakt. De holtinks vinden plaats op het erve van Hendrik Wolterink tot 1709. Volgens een notitie in het markeboek krijgt hij in 1671 betaald voor de vertering:

‘toegelegt verschot en verteringe voor die Goedsheren en Erfgenamen 60 caroliegulden’. Het erve Wolterink wordt genoemd in het Schattingsregister van 1475. In 1700 is Schuiters de eigenaar. Tijdens de volkstelling van 1748 is het bewoond door Hendrik Wolterink en Eulken Assink met hun twee zoons Berend en Derk. Inwonenden zijn Jan Wolterink en Fenneken met hun kinderen Dina en Hendrik, beiden jonger dan tien jaar. Het personeel in 1748 is de knecht Gerrit Lubbers, de koejongen Gerrit Jansen en de meid Geesken Snijders uit Elsen. Aan het eind van de vorige eeuw was de chirurg De Vlieger eigenaar. De pachter was Boode. Boode kwam oorspronkelijk uit Espelo. Voor hij verhuisde naar het Wolterink woonde hij te Rectum naast het erve Bokdam. In 1912 verkoopt de weduwe De Vlieger de bezittingen in Notter. Dat zijn het erve Wolterink, het erve Heinenoord en het erve Notterveld. Het erve Wolterink was belast met een uitgang van acht gulden en vijfenzeventig cent per jaar en voor de hervormde kerk te Rijssen met een jaarlijkse uitgang van eenvierde hectoliter (1 hectoliter is ongeveer 65 kilo) boekweit.

Al sinds onheuglijke tijden heeft een familie Japink het veer bediend dat de verbinding onderhield tussen Notter en Zuna. Het feit dat deze twee buurtschappen waren ondergebracht in één marke, had tot gevolg dat onderling verkeer nog wel eens nodig was. Zo was bijvoorbeeld de jeugd van Zuna aangewezen op de school in Notter. Nu was in voorgaande eeuwen, toen er nog hoegenaamd niets werd gedaan aan waterbeheersing, het beroep van veerman meer een seizoenbedrijf. Gedurende de voor de boer drukke zomermaanden – de veerman was ook boer, hij moet zelfs nog een tijdje de postbode hebben waargenomen – hield de Regge maar weinig water. De veerman kon dan volstaan met zijn schuit dwars in de rivier te verankeren, zodat ze als overstap dienst kon doen. Voerlieden met paard en wagen maakten bij gemis aan een brug ook bij hoge waterstanden gebruik van een voorde. Dat dit bij hoog water en een snelle stroming van de rivier niet altijd zonder gevaar was, behoeft geen betoog. De enige voorzorgsmaatregel die de voerman hierbij nam was enige takkenbossen op de wagen te leggen, ter voorkoming van natte voeten. De paarden moesten de overtocht dan deels zwemmende volbrengen. Wanneer iemand uit Notter naar Zuna moest, maakte hij een afspraak met de veerman hoe laat deze hem weer af moest halen. Roepen had meestal weinig resultaat omdat het huis van de veerman op ongeveer driehonderd meter afstand van de rivier lag. De meeste klandizie had Joapiks Graads van de schooljeugd uit Zuna. Gehurkt om het open vuur – schoolgaan deed men vroeger alleen in de winter – wachtten ze dan in de woonkeuken van de veerman op de laatkomers. Afgaande op het vuurstedenregister van het jaar 1675 zou men de conclusie kunnen trekken dat drie eeuwen geleden de veermanwoningen en ook de wachthuizen aan de overkant nog een speciale wachtkamer met stookgelegenheid hadden. Claas voor de Brugge, de wachtplaats voor het Rijssense veer, erve Japink en erve Middelles (Hietland) in Zuna, de wachtplaatsen voor het veer van Japink aan de kant van Zuna, staan alle drie genoteerd voor twee stookplaatsen. In het register van het jaar 1752 wordt voor elk van deze erven één stookplaats genoemd.

Dat de veerman toen voor zijn diensten een sobere beloning kreeg blijkt wel uit de jaarverslagen van de gemeente Wierden uit het midden van de negentiende eeuw. Notter en Zuna ressorteren burgerlijk onder Wierden. In het jaar 1851 betaalt de gemeente aan de veerlieden in Enter, Ypelo en Notter samen tweehonderd gulden. Veerman in Notter was toen Derk Japink, de grootvader van Graads Japink. Voor het jaar 1852 wordt slechts honderdvijfentwintig gulden en tweeënnegentig cent betaald. Het veer bij de Langevoort onder Enter had in het jaar 1851 plaats gemaakt voor een brug.

Het veer dat de verbinding tussen Notter en Zuna onderhield werd pas in het jaar 1897 vervangen door een ophaalbrug. Graads Japink verruilde toen zijn functie van veerman voor die van brugwachter. De inwoners van Notter en Zuna waren nu van een groot ongerief verlost en de jeugd had er een attractie bij gekregen. Die had het er best voor over om een half uur en langer bij de brug te blijven wachten of er misschien een schip aankwam. Ze mochten Graads dan helpen de brug optrekken. Voor de schippers was het echter een groot ongemak dat de brugwachter zo ver (300 meter) van de brug af woonde, zodat ze heel wat adem moesten ‘vertoeteren’ voor dat Graads kwam opdagen. In de eerste oorlogsdagen van het jaar 1940 is de brug opgeblazen. Helaas was de scheepvaart op de Regge ook al ter ziele.

Voor zover mensenheugenis reikte heeft men op het Groot Eusink (later Klein Avest) al asiel verleend aan 'volk bij de weg'. Hiertoe behoorden onder andere bedelaars (in de volksmond schooiers genoemd), scharenslijpers, schoorsteenvegers en speellieden. Dit 'volk bij de weg' dat toen uit vrees voor armenjagers (later werden ze wachters genoemd) de grote heirwegen zoveel mogelijk meed, kwam meestal van de kant van de Ligtenberg. Op hun route vandaar naar Daarle en Den Ham moesten ze over het ter hoogte van het Groot Eusink gelegen voetveer. Het overzetten van deze passanten gebeurde door de aan de overkant (in Zuna) wonende familie Fokkert. Verscheidene generaties van dit geslacht hebben deze veerdienst als vrijwilligerswerk verricht zonder er ooit een cent voor te hebben ontvangen. Onder de gasten, die vrij geregeld op het Groot Eusink gratis logies kregen, waren 'vogels van diverse pluimage'. Er was letterlijk een pratende ekster die door zijn baas in een kooi werd meegenomen. Als deze bij de boerderij op het melkrek stond, riep de vogel 'melluk'. Kreeg hij zijn schaalje melk niet gauw genoeg, dan schreeuwde hij: 'verrek'. Een echtpaar dat altijd eens in de veertien dagen op het erve Groot Eusink overnachtte, was Bart en Matje. Deze mochten als 'vaste klanten' slapen op de hilde boven de stal. Alle andere zwervers die aanklopten om nachtverblijf kregen onderdak in de 'schöppe'. Wanneer ook deze 'volgeboekt' was, werden ze door gestuurd naar het erve Beunk aan de Klokkendijk. Deze ontving ook de zwervers die het veer van Japink passeerden. Naast vrij logies kregen ze van de boerin op het Groot Eusink ook nog wel eens een bord karnemelkseppap. Verder mochten ze het bij de boerderij staande kookhuis gebruiken om hun eigen eten klaar te maken en koffie te zetten. Maar ook het leven van de regelmatig op het Groot Eusink logerende zwervers verliep niet langs effen paden. Meer dan eens moest dokter Moquette van Nijverdal via een wankel ladder de hilde beklimmen om een zieke te consulteren of bij licht van een flakkerende kaarslantaarn in de tochtige 'schöppe' assistentie verlenen bij een bevalling.

Tegenover de last en ongemakken die de – niet betalende – logeergasten de boer, of meer nog de boerin veroorzaakten, stonden ook wel enkele wederdiensten. Als tegenprestatie verzorgden ze het erf om de boerderij, zodat dit er op zondag altijd netjes uitzag. Van een scharenslijp, die ook koperslager was, kreeg het echtpaar Vrugink eens een stel met koper beslagen haardijzers cadeau. Daarenboven waren de telkens komende en gaande gasten de regelmatige bringers van nieuws, die de boer anders traag of vaak niet bereikten. Ook onder het 'volk op de weg' waren destijds ook vooruitstrevende mensen. Zo had Van de Worp tijdens zijn verblijf op het Groot Eusink een woonwagen in elkaar getimmerd. Toen hij het vehikel klaar had, zat hij met het probleem hoe het ding op een staanplaats voor woonwagens bij Nijverdal te krijgen. Daar wist de boer van Groot Eusink wel raad op. Hij spande zijn paard voor de woonwagen, ging zelf in de deuropening zitten en daar ging het onder veel bekijks op Nijverdal aan. Van de Worp verhuisde op zijn oude dag met zijn vrouw naar een woning in het Schalderoi te Almelo. Eens op een dag las Eusinkboer in het Dagblad van het Oosten dat een echtpaar Van de Worp, wonende in het Schalderoi te Almelo, die dag hun gouden bruiloft hoopte te vieren. Eusinkboer had zijn besluit gauw genomen. Tegen zijn vrouw zei hij: 'Vrouw, doot mi'j viefstig eier in de mande, daor wi'k moarn met nao Almelo'. In Almelo bij het Schalderoi aangekomen, zag hij al van verre, in de doorkijk van het stille steegje, Van de Worp op een stoel zitten voor zijn sobere heldere huisje. Toen deze Eusinkboer zag aankomen, schoot hij vol. Met z'n drieën zullen ze nog geruime tijd hebben gepraat over hun gezamenlijke herinneringen.

Na de markeverdeling kreeg niet alleen de keuter, maar meer nog de grootgrondbezitter een kans de woeste gronden rendabel te maken door daarop boerderijen te stichten. Tot de eerste nederzettingen in het voordien nog volslagen woest liggende Notterveld behoorde ook het Heynenoord. Christiaan Henny uit Velp, die in het jaar 1844 nog eigenaar is van Huis De Grimberg, verpachtte Heynenoord aan zijn koetsier. Omdat deze met zijn gezin was meegekomen werd deze familie Maassen van den Brink uit Velp in de buurschap De Velper genoemd. Van dit keuterboertje stammen alle nu nog in Twente wonende Maassen van de Brinks af. Over het al of niet rechtmatig voeren van deze dubbele naam is na de bezettingsjaren een procedure gevoerd, die echter door de familie Maassen van den Brink (mijn opa en oma) is gewonnen.

Mijn moeder was een Maassen van den Brink uit Stad Almelo. De vader van mijn opa kwam uit Rheden bij Velp waar hij op 18 maart 1830 werd geboren en overleed in Stad Almelo op 27 december 1901. Diens vader heet ook Willem Maassen van den Brink, wordt in Rheden

geboren en overlijdt te Wierden. Hij was dus de koetsier van de heer van De Grimberg. Diens vader heet Jan Derksen van den Brink. We zijn intussen aangekomen in het jaar 1775. De vader van Jan Derksen heet Maes Gerritsen van den Brink en diens moeder heet Berendina Maassen, die is getrouwd met Derk Gerritsen van den Brink. De naam Maassen is dus via Berendina Maassen in de familie gekomen. Het was in de tijd van de naamsaanneming en het tot stand komen van de burgerlijke stand. De naam Maes is ook nog als voornaam gebruikt door Maes Gerritsen van den Brink. Mijn over-overgrootvader was dus de koetsier van Christiaan Henny uit Velp, die Huis de Grimberg kocht en zijn koetsier het Heynenhuis verpachtte. Later kochten ze een boerderij op de hoek van de Kippershoeksweg en Rijssensestraat, dat de Velperi'je werd genoemd. De laatste Maassen van den Brink die de oude Velperi'je nog bewoonde vond zijn bestaan in de veehandel. De Velperi'je is omstreeks het jaar 1917 afgebroken. Het was een schilderachtig boerderijtje met in de woonkeuken een grote wijde boezem. Bij De Velper kon men hammen en worst laten roken. Op de nieuwe boerderij woont Alexander Maassen van den Brink met zijn gezin. Hij heeft een melkveebedrijf.

Van de provinciale weg Rijssen - Nijverdal splitst zich de petersdijk af. Op de holting van 22 september 1608 wordt Peter van Hellendoorn op het matje geroepen.

Ende also Peter van Hellendoorn in de markte van Notter, te weeten achter Smeijers haar 'n zeeker slag ofte meedeken in gebruik heeft, waar gemelten Peter sustineert (zich beroept) en zegt hetzelve slag van de Goedsheren en Erfgenamen te hebben aangekocht.

Egbert Lankamp bevestigt wat Peter van Hellendoorn heeft gezegd. Of Peter van Hellendoorn op erve de Huttenbelt heeft gewoond is niet bekend. Op deze belt hebben eertijds hutten gestaan die de schaapherder gebruikten. Volgens het markeboek van 4 maart 1805 wordt besloten in de Petersdijk twee nieuwe bruggen te bouwen. De bruggen zijn gemaakt van takkenbossen en zoden en worden spikken genoemd. Gerrit Wessels levert het benodigde hout voor zeven gulden per spikke.

Even voorbij de afsplitsing van de Petersdijk ligt de Blokkendijk. Deze ontleende zijn naam aan de hier langs liggende blokken. Dat was in percelen verdeelde veengrond. Deze dijk, die zich ter hoogte van Hegejansbos splitste, was meteen de weg die vanuit Zuna en Notter naar Deventer en Zwolle ging. Een eind verder ligt de Smalendijk, zo genoemd naar een aan de weg gelegen erve. Langs deze weg kwam men bij Tol Wil'm uit op de weg Rijssen-Nijverdal, die destijds de daar aanwezige tol bediende en tevens een 'stille knippe' exploiteerde. Van deze 'stille' herberg werd wel het meest gebruik gemaakt door de varkenskooplieden uit Holten, die van de Hellendoornse- of Ommermarkt komende, steevast bij Tol Wil'm aanlegden.

Tussen de Smalendijk en de Zunase Schapendijk (die naar Heksel en Noetsele ging) liggen De Possen. Deze hoek ontleende de naam aan de 'possum' (gagel), die op deze lage broekgronden eertijds welig groeide. De naam van deze kruidachtige heester, waarvan de bladknoppen in de Middeleeuwen werden gebruikt bij de bierbereiding (later gebruikte men hiervoor hop) en de struiken zelf dienst deden in de bedstee als vlooienerende onderlaag en leeft nog voort in de persoonsnamen: Possen Peter, Possen Jan en Possen Grete. Gagel is kervel en werd ook wel vlooienkruid genoemd. De Schapendijk heeft deel uitgemaakt van de heirbaan die voor de Reggebrug bij Huis Schuilenberg (Hellendoorn) aansloot op de Twentseweg. De weg liep langs de noordzijde van de Notteres. In een register uit de Spaanse tijd (1586) is vermeld: 'Loohuis in de buerscap Nutter is gelegen op de strate van 't huis Schuilenborgh. Het register meld ook dat Loohuis en Holleman geheel verarmd zijn. De erven worden ook genoemd in het Schattingsregister van 1475 en behoren tot de erven rondom de Notteres. Een Loo is een met heggen omgeven bouwkamp. Het is de eerste cultuurakker op een met bomen begroeide zandrug. Het oude erve 't Loos lag dicht bij de straat. De volkstelling van 1748 noemt als bewoners Willem en Jenneken Loohuis, de ouders, Gerrit Loohuis en zijn vrouw Hendrikjen. Kinderen van Gerrit en Hendrikjen zijn Gerrit en Hendrik, ouder dan tien jaar en Marie, Jenneken en Janna jonger dan tien jaar. De eigenaar van het erve is de scholte (burgemeester) Jan Dijkers van Rijssen.

De Vennedieken hadden eertijds aansluiting op de voorde (later het voetveer) bij Fokkert. De voorde sloot aan op de huidige Eursinkweg. De passanten werden gratis overgezet. De veerman en zijn vrouw werden soms uitgescholden als ze de roep 'haal over, heej' om overgezet te worden niet direct hadden gehoord. Behalve een los- en opslagplaats voor de goederen die door de schippers over de Regge werd aangevoerd, was bij Fokkert ook de waskolk waarin de schapen werden gewassen voor ze werden geschoren. Over de Regge werden riet, turf en klompen vervoerd. De scheper van erve Groot Hexel te Noetsele kwam met de grote schaapskudde naar de wasplaats bij Fokkert. Ook de boeren van de Ligtenberg kwamen naar de wasplaats aan de Regge. Het schapenwassen vond plaats na het aardappel-eggen, ongeveer eind mei. De wassers stonden uren in het koude water en dronken dan een borrel om warm te blijven. Met de kanalisatie van de Regge verdween de waskolk bij Fokkert.

De volkstelling van 1748 vermeldt als bewoners van het erve Holleman de weduwnaar Lambert Holleman en zijn dochters Berentjen, Janna en Trijntjen. Berentjen is ouder dan tien jaar. Dina Langkamp is de meid en Jannes Leverink de scheper. De weduwe Ribbens is de eigenaar. Op het erve Holleman wonen zes generaties Ter Avest. De eerste Ter Avest trouwde met een dochter van Ter Keurst en bleef op het erve wonen. Bij het open vuur waren haardijzers met de namen Jan en Geertruid Holleman.

675. Richterambt KEDINGEN / buurschap Notter

[[Vorige leen](#)] [[Volgende leen](#)]

Sudena.

1395 feb 18 (BB fol 27)

Aelbert Morre.

1397 mei 29 (BB fol 33v)

Wouter Morre na de dood van zijn vader.

* 't Gued te Zudenae to Risen.

1404 aug 11 (BB fol 54)

Wolter Morre van Sudenna na opdracht door zijn moeder Aleit.

1409 mei 11 (BB fol 67v)

Lummoet, dochter van Wennemer Bast, na opdracht door haar man Wolter van Zudenae. Hulder haar man.

1433 okt 30 (BC fol 28v)

De vroegste oorkonde waarin Huis Zudena wordt vermeldt is van 25 januari 1326. Hierin wordt Bernd van Zudena, knape (dienstman) genoemd als borg voor de bisschop die dan '200 mark Brabants' schuldig is aan de Heer Van Keppel ten behoeve van de dochter van Herman van Lage. Op 7 februari 1333 wordt Harman van Sudenae 'genaamd van Catenhorst' genoemd als borg. Deze zal toen hebben gewoond op het borgmanshuis Catenhorst (bij Schuilenborg). In een oorkonde van 2 mei 1336 wordt een Bernard van Zudenae vermeldt als een van de leenmannen van Johan Redinck (van Eerde). Deze en ook reeds hiervoor genoemde Bernard zal op het Huis Zudena hebben gewoond. Mogelijk heeft ook de in een oorkonde van 7 september 1346 als eigenaar van een erve in Nueldinghe (in de kop van Overijssel) vermelde Albertus van Zudena op Huis Zudena gewoond. Zo tegen het einde van de veertiende eeuw schijnen de moeilijkheden voor het op Huis Zudena wonende geslacht al te zijn begonnen. Op 29 maart neemt Herman van Twicklo zijn eerste 'wasteken' (aanmaning tot betaling van een schuld) tegen Wolter Morken van Zudenae wegens een schuld van tweehonderd Franse schilden. Op respectievelijk 13 en 17 april volgen de tweede en derde aanmaning. Op 15 januari 1400 wordt voornoemde Wolter van Zudenae door Van Twicklo voor de eerste keer gemaand wegens een schuld van vierhonderd schilden en op 29 januari en 12 februari voor de tweede en de derde keer. De richter oordeelt dan op 14 november 1401 dat zo Wolter deze schuld heeft gemaakt, hij ze ook zal moeten verantwoorden. Komt ze echter ten laste van zijn moeder Aleid dan behoort de bisschop verhaal te geven op het familiegoed. Volgens een oorkonde van 6 augustus beleent bisschop David van Bourgondië Wenemer van Zudenae met het Huis Zudenae met de leenmannen en alle toebehoren. Tegelijk wordt dan Johan van Essen (van Eerde) met het goed Zudenae beleend 'gelijk Wenemer van Zudenae des voor den daartoe gematigden Derk van der Schulenburg uitgegaan is'. Genoemde Wenemer moet de laatste van dit geslacht zijn geweest die Huis Zudenae heeft bewoond en eigenaar was.

Lummoet, dochter van Wennemer Bast, na opdracht door haar man Wolter van Zudenae. Hulder haar man.

1433 okt 30 (BC fol 28v)

Lumme van Zuydenae. Hulder Wouter van Zudena.

1445 jun 30 (BC fol 28v)

Lumme van Zudenae. Hulder Coennraet van der Laeck na de dood van Wouter van Zudena.

1446 apr 5 (BC fol 71v)

Wenemer van Zudenae na de dood van zijn vader Wolter van Zudenae.

1457 okt 20 (BD fol 34)

Lumme van Zuydenae. Hulder Herman van Zuydenae.

1461 aug 6 (BD fol 62)

Wenemer van Zuedenae na de dood van zijn moeder Lumme van Zuedenae.

* Dat erve to Zuedenae mitten manscappen ende mit alle synen toebehoeren.

1461 aug 6 (BD fol 62)

Johan van Essen na opdracht door Wenemer van Zuedena.

1474 aug 31 (BD fol 106v)

Otte van den Rutenberge na opdracht door Johan van Essen.

1497 jul 21 (BE fol 33)

Otte van den Rutenberge.

1501 nov 29 (BE fol 73v)

Otto van Rutenberch na de dood van zijn vader Otto van Rutenberch.

1518 jul 17 (BF fol 28v)

Otto van Rutenberch.

1518 jul 17 (BF fol 28v)

Otto van Rutenberch.

1526 feb 6 (BG fol 22v)

Otto van Rutenberch.

1531 nov 30 (OA fol 33)

Otto vann Rutenberch.

1550 dec 17 (OB2 fol 11v)

Jasper Schele na de dood van zijn oudoom Otto van Rutenburch.

1611 sep 9 (OC3 fol 105)

Is Huis Zudenae in het jaar 1461 nog een leengoed van Johan van Essen. Volgens een oorkonde van 21 juli 1597 wordt Otto van den Rutenborch met het erve en goed Zudenae met toebehooren in het kerspel Rijssen' beleend. De laatste vermelding van Huis Zudenae is in een oorkonde van 29 november 1501 wanneer Otto van de Rutenborch met het goed wordt beleend. Hij is een zoon van bovengenoemde Otto. Dat Huis Zudenae een adellijke goed is geweest en daarmee ook het recht van water en wind bezat, en er ook gebruik van maakte, wordt bevestigd door een, al meer dan vijf eeuwen, oude veldnaam 'het molenstal'. Deze naam geldt voor een lage weide, gelegen terzijde van de aan de Smeijersweg gelegen boerderij, die in het jaar 2003 nog werd bewoond door de familie Schulenburg. Het erve hof Sudena ligt op honderdvijftig meter afstand van het erve Smeijers. Het erve hof Sudena werd later erve Groot Wessels genoemd. Leden van deze familie waren ook gesworenen in de marke Notter. Waarschijnlijk is hof Sudena een van de bouwhuizen van Huis Sudena geweest.

Het geslacht Smeijers wordt in 1475 nog niet genoemd. Meier was de pachter op Lutlike Sudena. In 1682 is Meier de eigenaar van het erve Meiers, later Smeijers genoemd. Waarschijnlijk is het erve Smeijers, een hallehuis (los hoes), het bouwhuis geweest van Huis Sudena. De erven Smeijers, Wessels, Bruins en Middelensch behoorden bij Huis Sudena. Verschillende leden van de familie Smeijers waren gesworenen. Ze werden door de marke gekozen en moesten toezicht houden op de verordeningen van de marke. Op 29 mei 1604 wordt Johan Smeijers aangesteld als geworene. Op 27 mei 1634 worden de nieuwe gesworenen vermeld. Het zijn Jan Smeijers, Gerrit Herbert en Hendrik Scherphof. Het toegewezen ambt wordt beëdigd 'bij handtastinge in Eedsplaatse, zullende dit na haare mogelijk effectueren'. Op 22 april 1669 worden nieuwe gesworenen aangesteld. Voor Smeijers en Herbert in de plaats komen Jan Wessels en Esken Lamberts. In hetzelfde jaar rapporteren de gesworenen dat ze acht gewaarden hebben aangebracht (bekeurd). Hendriks Smeijers en de heer van de Grimberg hebben hun varkens 'ongecrampt' in de bossen gedreven. Op 16 oktober 1724 is Herman Smeijers aangesteld als geworene.

Adam Scheele ter Schelenborch na de dood van zijn vader Jasper Schele.

* Dat erve ende goet Zuijdena, gelyck Jan Wessels datselve tegenwoerdich in 't gebruick hefft, mitten manschappen ende mit allen synen toebehoeren.

** 1655 heeft : "Evert Wessels". Vergelijk voor een ander deel van dit goed nr. 676.

1655 jul 21 (OE fol 404v)

Balthazar Assweer Schele ter Schelenborch na de dood van zijn vader Adam Schele.

1686 aug 22 (OF fol 223v)

Klara Dorothea von Haus, vrouwe van Schelenberg, namens haar onmondige zoon Rabo Wilhelm Schele na de dood van zijn vader Balthazar Assueer Schele toe Schelenberg. Hulder Joost Christoffer van Beverforde tot de Oldemeule, drost van Haaxbergen.

1720 apr 30 (OH fol 249)

Christopher Ahasverus de Scheel, heer toe Koehoff.

* Het geheele leengoed Sudena, bestaende in de beyde erven **Meyers** en **Wessels** nu genaemt, gelegen in het gerichte van Kedingen, bourschap Notter.

1733 dec 1 (OK fol 197)

Jan Wessels als koper na opdracht door Christoffer Asuerus Scheele toe den Cohof.

De naam het Moddergat voor een lage weide zuidelijk van het erve Smeijers duidt op een eertijds moerassige laagte, die zeker iets te maken had met een waterreservaat voor de watermolen en tevens verbonden zal zijn geweest met een grachtenstelsel. Op de splitsing van Zuna en Smeijersweg was vroeger een diepe kolk, die aansloot op een brede sloot of gracht. Deze kolk, die onmiddellijk aan de brink in Zuna lag, zal toen meer functies hebben gehad, zoals een drinkkuil voor het vee, een reutkuil voor het vlas en een bluswaterreservoir voor eventuele branden.

Christopher Ahasverus de Scheel, heer toe Koehoff.

* Het geheele leengoed Sudena, bestaende in de beyde erven **Meyers** en **Wessels** nu genaemt, gelegen in het gerichte van Kedingen, bourschap Notter.

1733 dec 1 (OK fol 197)

Jan Wessels als koper na opdracht door Christoffer Asuerus Scheele toe den Cohof.

* Het erve en goed Wessels, gelegen in het rigterambt van Kedingen.

** Vergelijk voor Meyers nr. [676](#).

1775 mrt 11 (OS fol 13v)

Frerik Jans, zoals zijn vader Jan Wessels daarmee was beleend.

In het voorjaar 1970 werden bij het erve Hoekjens (voormalig Klein Wessels) aan de Smeijersweg bij diepspitten van de tuin een groot aantal kogelpotscherven gevonden, ook enkele brokstukjes Pingsdorfer aardewerk uit de twaalfde eeuw. Tussen dit schervenmateriaal was ook een weefgewicht en een soortgelijk voorwerp, mogelijk een visnetverzwaring. De vondst van brokjes tufsteen doet vermoeden dat in de onmiddellijke omgeving het Huis Zudena zal hebben gestaan. Tufsteen, naast moerasijzer, de bouwsteen uit de vroege Middeleeuwen werd indertijd alleen gebruik voor belangrijke gebouwen, zoals kerken en kastelen.

676. Richterambt KEDINGEN / buurschap Notter

[[Vorige leen](#)] [[Volgende leen](#)]

Die wedderhelffte van twiploegich erve ende goet toe Zudena mit synen toebehoeren, gelyck Jan Meyers datselve tegenwoordich in 't gebrueck is hebbende.

** Afsplitsing van nr. [675](#).

1611 sep 9 (OC3 fol 105v)

Daniel Schele na opdracht door Adam Schele.

1655 jul 21 (OE fol 404)

Christophel Scheel to Kuhoff na de dood van zijn vader Daniel Scheel.

1680 okt 7 (OF fol 156)

Daniel Schele toe Kuhof na de dood van zijn vader Christoffer Schele.

1720 apr 30 (OH fol 249)

Christopher Ahasverus de Scheel, heer toe Koehoff.

** Vergelijk de overeenkomstige belening onder nr. [675](#).

1733 aug 24 (OK fol 184v)

Herman 's Meiers als koper na opdracht door Christopher Asueer Scheele toe den Cohof.

1792 feb 6 (OV fol 111)

1655 jul 21 (OE fol 404)

Christophel Scheel to Kuhoff na de dood van zijn vader Daniel Scheel.

1680 okt 7 (OF fol 156)

Daniel Schele toe Kuhof na de dood van zijn vader Christoffer Schele.

1720 apr 30 (OH fol 249)

Christopher Ahasverus de Scheel, heer toe Koehoff.

** Vergelijk de overeenkomstige belening onder nr. [675](#).

1733 aug 24 (OK fol 184v)

Herman 's Meiers als koper na opdracht door Christopher Asueer Scheele toe den Cohof.

* Het erve en goed 's Meiers, de Halve Sudena genaamd, in het gerichte van Kedingen gelegen.

1743 feb 22 (OM fol 122)

Geesjen Herms 's Meijers als oudste dochter na de dood van haar vader Herman 's Meijers. Hulder haar man Steven Jansen Meijers.

1792 feb 6 (OV 111)

Harmen Meijers na de dood van zijn vader Steven Janssen Meijer.

In de uiterste noordwesthoek van Zuna lag vroeger erve Keppel. Op de markevergadering van 27 maart 1816 komt een verzoek op tafel van baron Johan Rabo Van Keppel om de Woolbeek naast zijn huis te mogen verleggen. De waterleiding kwam uit het Zunase veen. Op de holtink van 17 augustus 1676 is naast de heren Van Eversberg en De Grimberg, medeondertekenaar Derk Jurrien Van Keppel. Ze ondertekenen de genomen besluiten in het verslag van de holting van 29 mei 1709 wordt onder de aanwezigen heer Van Keppel tot de Woolbeke genoemd. Op de holting van 16 mei 1718 is de heer van Keppel tot de Woolbeke de voorzitter. Keppels is aan het begin van de negentiende eeuw vermaagschapt aan de familie Smeijers in Zuna. Op de holting van 13 juni 1810 verschijnt baron Johan Rabo Van Keppel namens Smeijers. Volgens het vuurstedenregister van 1682 is Henricus Smeijers eigenaar van een door hem bewoond erve. Bij een verdeling op 9 augustus 1820 krijgt eerdergenoemde Van Keppel een derde deel van de volle waar van het erve Smeijers, nu erve de Ster. Verdeeld over verschillende percelen koopt Van Keppel er 889 roeden markegrond bij voor de prijs van drie stuivers per roede.

Omstreeks 1840 gaat het met Van Keppel bergafwaarts. De familie woont al meer dan twee eeuwen in Zuna. Baron Johan Rabo Van Keppel moet dan om schulden af te lossen enkele panden in Rijssen verkopen. Op de holing van 16 juli 1845 is Steven van Keppel aanwezig. Hij is een kleinzoon van Steven van Keppel die met zijn gezin in 1891 naar Canada emigreerde. Steven Van Keppel die aanwezig was op de holing was getrouwd met een vrouw van Jansen uit Dijkerhoek van het erve Voetman. Ter Avest was de knecht op het goed Van Keppel dat ongeveer vijftig binder groot was, waaronder ook bos. Steven Van Keppel emigreerde naar Canada met vijftigduizend gulden op zak. Hij heeft er gewerkt bij de aanleg van een spoorlijn. Zijn dochter was getrouwd met een dominee. Zij heeft omstreeks 1985 een bezoek gebracht aan Zuna. De eens zo statige boerderij van Van Keppel met het dwarshuis is in 1932 afgebrand. Bij deze brand is het op hout gesneden familiewapen verloren gegaan. De familie Schipper die het erve Keppels in 1891 kocht had het steeds bewaard.

Wie de vuurstedenregisters van het jaar 1675 vergelijkt met die van het jaar 1752 zal het opvallen dat diverse adellijke huizen en ook boerderijen bij de laatst genoemde telling minder vuursteden bezitten dan in 1675. In Notter en Zuna waren dit de erven Claas voor de Brugge, Japink, Middelès en Smeijers. Van een vuurstede, waar de rookleider onbruikbaar was gemaakt door er een gat in te hakken, hoefde men geen schoorsteengeld te betalen. Eveneens zouden om belasting te besparen indertijd twee ramen in de ends- of bovenkamer van het erve Smeijers zijn dichtgemetseld. Daarom is het te verklaren waarom sommige endskamers van oude Twentse boerderijen zulke 'blinde' ramen hebben. Ook de opstal op het erve Smeijers zal gezien de endskamer die het eens bezat, oorspronkelijk een open hallehuis zijn geweest. Voor de algehele modernisering van het oude huis, waarbij ook de bovenkamer verdween, was de grote woonkeuken door een planken beschot in twee ongelijke helften verdeeld. Twee grote kabinetten en een glazenkast waren in dit beschot ingebouwd. Daarachter stonden de meel- of baktrog en een drietal mooi besneden 'tuugkisten'. Ook het van eigentijdse volkskunst getuigende keienstraatje voor de bovendeur van de endskamer is verdwenen. Hierin stonden – met witte keitjes in een zwart fond – de initialen H.S. (Harm Smeijers) en G.M. (Geesken Mokkalencate) met daaronder het jaartal 1804.

Op ongeveer honderdvijftig meter afstand van het erve Smeijers ligt het erve Hof Zudena, later Groot Wessels genoemd. Vanaf dit erve zijn de Wessels naar alle windstreken uitgevlogen. Weliswaar kan de familienaam Wessels, gevormd uit de voornaam van de man: Wessel, met de 's' van Wessels zoon, tegelijkertijd ook in verderaf gelegen leefgemeenschappen zijn ontstaan. Gezien echter het vroegere parochiaal verband, is het toch wel aannemelijk dat de Wessels in Elsen, Enter, Rijssen, Wierden en Ypelo, en waarschijnlijk ook die in Almelo, Markelo en Vriezenveen, voor wat hun nageslacht betreft, allen hun bakermat hadden in Zuna.

Even over de Reggebrug die Notter met Zuna verbindt, ligt – aan de Zunaweg – het erve Middelès. Het erve is al sinds het jaar 1904 bewoond door de familie Hietland, die voordien pachter was van het erve Groot Lochter. Middelès zal deze naam hebben gekregen omdat het precies halverwege – dus midden – de Berg Es in Notter en het Achter Es in Zuna lag. De erven Smeijers, Wessels, Bruins en Middelès behoorden eens tot het landgoed Zudena. Uit het testament van Otto van den Rutenborg van het jaar 1549, aanwezig in het Niedersächsisches Staatsarchiv te Osnabruck, blijkt dat Huis de Grimberg en het goed Zudena elk met een flink aantal boerderijen tot het jaar 1549 in het bezit waren van Otto van den Rutenborg. Bij de verdeling van deze goederen komen Huis De Grimberg met de daartoe behorende erven aan het geslacht Van Voorst. De goederen van Huis Zudena aan Schele tot Schelenburg in Duitsland. De goederen die aan het geslacht Van Schele komen worden in het testament als volgt omschreven: 'Item den hoff tho Sudenae daer Wessel op wonet, ein waer. Item des Meijers erve eine volle waer tho Notter. Item Myddelesche, eine kotte uth Sudenae'. Volgens het vuurstedenregister van het jaar 1682 zijn de erven van landgoed Zudena dan allen reeds in het bezit van de families die ze voordien in pacht hadden. Omstreeks het jaar 1863 wordt het erve Middelès bewoond door het echtpaar Willem Wessels en Gezina Hommers die het erve na hun verhuizing naar het erve Klein Wessels in het jaar 1904 verkopen aan Harm ter Horst te Rijssen. Deze verhuurt het erve aan de familie Hietland die in het jaar 1956 door aankoop eigenaar werd van het erve Middelès. Volgens de kadastrale kaart van het jaar 1839 heeft Middelès dan nog een open hallehuis. Toen de familie Hietbrink het erve betrok,

zat de ijzeren beugel waarin eens de verticale stijl van de wendezele draaide, die de spenketel boven het open vuur hevelde, nog aan de balk van het eerste gebint.

Als eerste aanleg over de brug genoot Middelès ook de eer de soldaten onderdak te verschaffen, die tijdens de dreiging van de Tweede Wereldoorlog de brug moesten bewaken. In april 1939 werd voor deze brugbezitters – die voordien in de schöppe van erve Middelès ingekwartierd waren – een barak gebouwd die door de weduwe Hietland-Schuitemaker officieel werd geopend.

Wat je met je ogen kunt stelen, moet je doen. Als je er maar met je handen afblijft. Dat was vroeger een getolereerde stelregel. Met andere woorden, gereedschap moet je kopen, de kunst van het maken moet je maar afkijken. De genoemde stelregel getrouw koopt de voogd in januari 1867 voor Evert Jan timmergereedschap: ‘1 handbijl f 1.20, 3 schaaftbeitels f 1.67, 1 handzaag f 1.25, 2 steek- en 1 kambeitel, samen 97 cent, 1 duimstok 75 cent, 1 knijptang 55 cent en 3 handzaagvijlen samen 50 cent’. Of Evert Jan er later plezier van heeft gehad meldt het dagboek niet. Op 23 augustus 1867 noteert Evert Jan dat hij van de voogd een gulden tachtig heeft ontvangen voor kermisgeld voor de oktobermarkt in Rijssen. Zijn zuster Egberdina krijgt dan vier gulden voor een plaats in de kerk. Het stond toen als een paal boven water dat een geregelde kerkgang voor huwbare dochters de kans ‘aan de man’ te komen aanmerkelijk vergrootte. Een half jaar later krijgt Egberdina goud in de muts, kosten zeventien gulden, gaspels op de schoenen, kosten negen gulden, plus een nieuwe muts, gekocht bij Tusveld, kosten te samen dertig gulden. Met de Rijssender Hemelvaart krijgt Egberdina een gouden slot met kralen, kosten vijftien gulden, op 20 februari een zilveren geldbeurs, kosten f 8,80’. Huwbare dochter waren doorgaans dure kostgangers. Vandaar ook het eeuwenoude Twente gezegde: ‘Völle wichter zin’t ongelukke veur nen boerenhof’. Op 22 juni 1867 koopt Evert Jan bij de weduwe Ter Harmsel in Rijssen laken voor een vest, stof voor een borstrok en een boezeroen. Op 25 april koopt Egberdina bij Leijendekker een paar schoenen, kosten een gulden en tachtig cent. Op Paasmaandag 29 maart 1868 koopt Evert Jan bij Koedijk in Rijssen een zwarte ‘mollenvelsche’ broek, een zwarte doek, een ‘gel’ pilosche broek, een dagelijkse doek en voor vijf cent knopen. De kleermaker maakte de kleding.

Derk Bruins, van de erve Broens, handelde in turf die hij voornamelijk in Enschede en Delden aan de man bracht. Als hij tegen de avond vanuit het Notterveen bij Schotten Luuks (hotel de Zwaan) in Wierden was gearriveerd, bleef hij daar zo lang plakken tot de laatste gast was vertrokken en de waard naar bed ging. Dan begon voor Derk pas de eigenlijke reis. Als hij in de vroege morgen het merendeel van zijn vracht in Enschede had verkocht, vertrok hij naar Delden waar hij dan de rest verkocht. Ook bracht Derk menig vracht zaad – meest rogge – naar Deventer. Ook dit transport moest in de nacht gebeuren, overdag wachtte hem het werk op de boerderij en hij moest vroeg met zijn koopwaar op de markt zijn. Zo gebeurde het eens op zo’n nachtelijke toch dat ter hoogte van de Wippert uit het donker een man opdook, die vroeg een eind mee te mogen rijden. ‘Das good, mar dan mu’j op ’t veurkistjen gaon zitten’, zei Derk. Hij moest de man in de gaten kunnen houden. Op een plek gekomen waar de weg door dicht houtgewas voerde, floot de lifter plotseling op zijn vingers. Dit was voor Derk het teken de voor hem zittende meerijder een stevige schop tegen zijn achterste te geven, waardoor deze van de wagen tuimelde en tussen het gespan door op de rijweg belande. Door meteen de zweep over de paarden te leggen, wist Derk aan een dreigend gevaar te ontkomen.

‘Zee kiekt mekaa met ’t gat an’ is een oeroud Twents gezegde in de betekenis dat de vriendschap tussen twee noabers op een laag pitje staat. Dit heeft echter nog nooit gegolden voor de bewoners van de bij elkaar – aan de Zunaweg – gelegen Bruinserven. Op de markevergaderingen gehouden respectievelijk in de jaren 1802, 1810, 1811 en 1819 verschijnt namens het Klein Bruins een Willem Bruins. Hij was de laatste nakomeling van dit geslacht dat het Klein Bruins vertegenwoordigde. Op 9 augustus 1820 is voor het eerst Gradus ter Keurst vermeld, die dan op de holing verschijnt namens zijn schoonvader Bruins. Gradus is – volgens de inscriptie op een nog op het erve aanwezige zandstenen paardekribbe – in het jaar 1818 getrouwd met Janna Bruins, de dochter van Willem Bruins.

Het oudste deel van het stadsarchief wordt niet gevormd door dat van de drost, maar door het archief van de Provisorie. We kunnen teruggaan tot de vijftiende eeuw. De Provisorie heeft

haar werk onder verschillende benamingen gedaan. In een band, behorend bij het archief, is op de perkamenten omslag de aantekening 'Gasthuys of Provesooren Boek, Beginnende met 1750'. Deze aantekening is wat de datering betreft niet helemaal juist, aangezien het boek aantekeningen bevat van het jaar 1706. Het Heilige Geest Gasthuis is een benaming die al vroeg voorkomt in Rijssen. De laatste benaming is die van Anthoniusgasthuis. Aan deze naam herinnert ook de grote Van Wou klok die in de toren van de Schildkerk heeft gehangen. Aan het einde van de zeventiende eeuw wordt het gasthuis (ziekenhuis) verkocht. Later zijn er in de stad nog wel zogenaamde armenhuizen te vinden. De laatste stonden op de hoek van het Hogepad en de Tabaksgaarden. Er is ook nog wel een 'gesticht' voor oude lieden geweest in de Rozengaarde.

Zoals ook elders het geval is komen de inkomsten voor dit soort instellingen uit de zogeheten uitgangen ten behoeve van. Meestal zijn het dan kerkelijke of daarmee verwante instellingen. Van de inkomsten werd een administratie bijgehouden. In het archief wordt een register uit het jaar 1619 bewaard waarin de inkomsten van het 'gasthus toe Rijssen' werden opgetekend. Een voorbeeld om duidelijk te maken hoe dit werkte.

- *Derck Snijder heft en half mudde landes, daer hij van ghyeft en half mudde rogghen, geleghen achter den olden mollen beldt, up Martinii;*
- *Willem Claessen ghyeft 2½ schepel roegghen van drye scheppel landes, ghelegghen up den Hondebrynck, up Martinii;*
- *Dye karcke ghyft yaerlijkes den aermen eenen goldt gulden up Martinii;*
- *Jan Braeckmans ghyft yaerlijkes ut sijn goedt XXXV stuvers ut sijn goedt, up Martinii;*
- *Dye frouwe up dye Dackharst dye ghyft yaerlijkes V1 goldt guldens nae luydt enes beseghelden brives, verschenen up Mayye;*
- *Item noch heft dye stadt enenfertich keyzers golden, dye sye ghehouden hebbet fan Wolterynkes geldt van dye hondert dalders dye yn Wolterinck sonden, ende hebbedt ghekregghen yndt yaer fan soeventyene (1617) up Martinii.*

Het gasthuis krijgt op verschillende manieren de inkomsten die nodig zijn om daadwerkelijk als gasthuis te kunnen functioneren. Concreet komt dit neer op het bedelen van de armlastigen, al dan niet in het gasthuis zelf verblijvend. Men heeft uiteraard ook vele bezittingen verworven in de loop van de jaren. Bezittingen die de financiële basis hebben gevormd van de Provisorie tot ver in de twintigste eeuw. In de registers van de provisorie wordt met grote regelmaat melding gemaakt van de verpachting van de bezittingen. Helaas geven de bewaard gebleven boeken geen inzicht in het aantal armen dat Rijssen in de jaren door heeft geteld, laat staan dat er namen genoemd worden. Er zijn hoofdzakelijk aantekeningen omtrent het beheer van de bezittingen en de inkomsten uit huizen. Uit een instructie blijkt dat de drost een stevige vinger in de pap heeft. Geen wonder, de provisorie waren meestal tevens lid van de gemeenteraad. De landerijen die de provisorie in bezit had hebben honderden jaren deel uitgemaakt van hun bezit. Er waren landerijen, schepel gezaai, hooiland en uitgangen van vijf erven. In de negentiende eeuw komt er weliswaar een heel andere regeling van de zorg voor de armen. Maar de bron waaruit het gemeentebestuur blijft putten ten behoeve van het onderhouden van de armen, is en blijft het bezit van de provisorie. Van lieverlee worden de landerijen van de provisorie verkocht. Het bouwland aan de Lentfersweg tegenover de oude begraafplaats, of achter den Beemer, in de Klimtuin, aan de Holtertorenweg, in het Nieuwland, in de Koerbelt, in de Breekeld, in de Delle (bij het nieuwe kerkhof), gaarden in het Molenstal, aan de Huttenwal, in de Schörfmaat, aan het pad bij Derk Rosman, in de Bijvank (bij meester Bos), in het Veerenland (aan de spoorweg naast het huis van Tusveld), aan het Hagpad (bij de Watersteeg), in de Modde, grasland in de Plaagslagen en in de Noordermors (bij Windbats).

De toetreding tot het gezelschap van burgers bracht ook kosten met zich mee die ten goede kwamen aan de armen. Zo heeft men op allerlei manieren getracht die gelden bijeen te brengen voor de armen in Rijssen. En dat zijn er de jaren door velen, zeer velen, geweest. Armoede is een verschijnsel dat onlosmakelijk verbonden is geweest met Twente in het algemeen, maar in niet mindere mate ook met Rijssen. De armenzorg was overal in Twente een moeilijke zaak. Maar wanneer ook de drost krap bij kas zit, moeten vele en veelsoortige manieren geprobeerd

worden om aan de nood van de armlastigen iets te kunnen doen. Vandaar de aanslag bij het burger worden, bij de winning van een gilde of bij het verkrijgen van een of ander voorrecht. Het aantal armen werd niet alleen bepaald door diegenen uit de eigen stad die geen of nauwelijks middelen van bestaan hadden. De stad had uit voorzorg allerlei bepalingen opgesteld ten aanzien van rondtrekkende vreemdelingen, passanten die van de bedeling leefden. Het ontbreken van welstand, van het in zijn midden hebben van vermogende families, heeft geleid tot het in stand houden van een arme bevolking. De enkele rijken en gegoeden hadden het te druk om zich daadwerkelijk met de armen van de stad bezig te houden. De verhoudingen van die tijd lieten een sociaal andere houding overigens op geen enkele wijze toe.

Van oorsprong was de provisorie een instelling die de opleiding van geestelijken bekostigde. Daar de borgmannen vroeger zich niet alleen met bestuurlijke zaken in Notter bemoeiden, maar ook veel te zeggen hadden in de kerk, werd de provisorie, die waarschijnlijk altijd al de meeste inkomsten van de Borgmannen kon verwachten, het administratiekantoor van het College van Borgmannen en Burgemeesters.

Omstreeks 1800 was de provisorie een belangrijk instituut waarvan de administratie door de provisor werd bijgehouden. Deze moest tevens zorgen dat het geld van schuldenaren werd geïnd. Boven de provisor was nog een overprovisor aangesteld. De instelling had nog al wat grond en ook wat huizen in Rijssen en omgeving in bezit. De pacht die deze opbrachten - sommige in natura, zoals enige schepels rogge, enz. - werd niet alleen gebruikt voor het opknappen en onderhoud van deze bezittingen, maar ook werd hiervan mensen die om een of andere reden, b.v. ziekte of ouderdom, niet in hun eigen onderhoud konden voorzien, een ondersteuning gegeven. Deze bestond vaak uit een eenmalige of wekelijkse uitkering in baar geld, maar soms werd brood of kleding gegeven. Ook werd het schoolgeld voor enkele kinderen betaald, evenals het opknappen van de school. Soms werd zelfs op kosten van de provisorie verhuisd.

In noodgevallen kon ook de kerk op de vrijgevigheid van de borgmannen en dus van de provisorie rekenen. Zo werden eens de kosten voor het benoemen van een nieuwe predikant door deze instelling betaald en toen de diaconie eens grote geldnood had waardoor deze geen kans meer zag zijn schulden te voldoen, had de provisorie wel een potje waaruit deze schulden voldaan werden. Niet alleen inwoners van Notter, maar ook anderen kwamen voor hulp in aanmerking. Doortrekkers, zoals de scharensliep en soldatenvrouwen met kinderen konden aanspraak maken op een beetje geld. Ook kon je een lening tegen een bepaalde rente afsluiten bij de provisorie als je als bezitter van grond of vee even krap bij kas zat. Zij was dus niet alleen een sociale instelling, maar deed ook "bankzaken".

De provisor, die voor kleine uitgaven geen toestemming hoefde te vragen en die, evenals de overprovisor voor zijn werk betaald werd, moest elke drie jaar verantwoording van zijn doen en laten aan het college van Borgmannen en Burgemeesters afleggen. Daarom werden alle inkomsten en uitgaven, de pachten en de bezittingen op de penning nauwkeurig genoteerd. Als er namen bekend waren, dus alleen van de mensen uit Zuna en Notter, werden deze genoemd.

Toen onder Napoleon de Fransen ons land bezetten en daarna, werd de invloed van de borgmannen op markebestuur en op het functioneren van de kerk steeds minder. Bron: De Grote Geschiedenis van Twente, Anneke Koers.

Erve Winckel is een boerderij van het hallehuistype, waarschijnlijk in hoofdvorm daterend uit de late achttiende- of vroege negentiende eeuw en in latere perioden aangepast. De belangrijkste wijzingen betroffen in 1838 het stalgedeelte en omstreeks 1890 de uitbreiding met een voorname herenkamer en het afscheiden van een woongedeelte in de stal. De boerderij bevindt zich op erve 't Wynkell, een boerderijplaats die voor het eerst in 1583 in de bronnen voorkomt, maar mogelijk reeds in 1475 bestond. Het Wynkell, ook wel aangeduid als Wynkellman, is hoogstwaarschijnlijk afgescheiden van het zuidelijk ervan gelegen erve het Heynenhuys, en behoorde tot de bezittingen van de heren van de Grimberg in de marke Notter-Zuna.

Het millenniummonument 2000

Een koets is vanmorgen (16 april 2015) in de sloot beland in het buitengebied bij Notter. De paarden waren op hol geslagen. Op een kruising miste de koets de bocht waarop het voertuig in het water eindigde. Niemand raakte gewond bij het ongeluk aan de Grimbergerweg. Ook de paarden bleven ongedeerd. Een dierenarts heeft ze nog wel nagekeken maar de paarden bleken geen verwondingen te hebben. Waardoor de dieren op hol sloegen, is niet bekend. Om de koets weer uit het water te krijgen, was een kraan nodig.

De Grimberghoeve, de boerderij aan de Klokkendijk maakte vroeger deel uit van landgoed De Grimberg, de bewoners hebben het roer volledig omgegooid naar toerisme en recreatie. De landbouw staat nu op de laatste plaats; er zijn alleen nog een aantal zoogkoeien (Herefords) en talrijk kleinvee zoals kippen, pauwen, kalkoenen, ganzen, konijnen en vijf rijpony`s.

Levenslang

Woensdag 2 april 1941 werd door de Duitse Wehrmacht een telefoonkabel gelegd tussen Almelo en Nijverdal via Wierden. Zondagavond 6 april was het uitgaansavond voor de jongeren uit Notter. De jongeren wandelden ongeveer vijfhonderd meter heen en weer langs de Nijverdalsestraat. In de nacht van 6 op 7 april werd er op die plaats waar de jongeren ook gewandeld hadden de telefoonkabel doorgesneden. Groot alarm bij de Duitse wehrmacht. Dit werd als een groot misdrijf gezien. Het woord sabotage werd door de Duitse commandant uitgeschreeuwd. Er werd opdracht gegeven aan de rijkspolitie te Wierden om de daders op te sporen. Een bekende rechercheur uit Almelo werd door de Wierdense politie ingeschakeld. Enkele politiemensen uit Wierden wilden er niet aan mee werken.

Op woensdag 9 april werden de eerste arrestaties verricht op aanwijzing van mensen uit de buurt. Die vertelden aan de politie dat daar zondagavond jongeren hadden gewandeld. Op deze aanwijzing werden enkele jonge jongens aangehouden en gearresteerd. Het waren Arend Jan Gerritsen Mulkes en Gerrit Slooijer. Ze werden opgepakt door twee agenten uit Wierden en opgehaald in de fabriek KSW te Nijverdal waar ze werkten. Op het gemeentehuis aangekomen bleek dat er nog meer arrestaties waren verricht. Johan Smalbrugge, Jan Groothaar, Berend Jan Gerritsen Mulkes, de broer van Arend Jan, en Gerrit Ten Seldam werden ook verhoord door de politie uit Wierden. De strenge verhoren duurden de hele dag van 9 april. Zij werden opgesloten in de cellen achter het gemeentehuis. Op 10 april ging het weer hetzelfde. De familie kreeg geen toestemming om ze te bezoeken. Zelfs het brood dat ze meebrachten werd geweigerd. Op 10 april mochten Jan Groothaar, Berend Jan Gerritsen Mulkes en Gerrit Ten Seldam naar huis. Maar de andere drie moesten blijven ondanks het feit dat ze niets bekend hadden. Op 11 april werden de onschuldige jongens overgeleverd aan de gestapo te Enschede. Ze werden naar het cellencomplex in Gronau gebracht. De verhoren vonden plaats in Enschede waar ze zwaar geboeid werden heengebracht. De familie mocht onderling contact hebben door toedoen van de politie te Enschede. Zelfs het overhandigen van voedsel was geen probleem. In Enschede was de politie niet zo streng als in Wierden.

Op 28 augustus werden zij zwaar geboeid door de gestapo overgebracht naar cellen in Zwolle. Op 29 augustus moesten zij voor het Duitse Veldkriegsgericht verschijnen. Zij werden bijgestaan door een Duitse militaire advocaat. Gerrit Slooijer bekende dat hij de kabel had doorgesneden. Deze bekentenis is onder zware druk en zware verhoren toegegeven. Bij onderzoek later bleek dat hij niets te maken had met de doorgesneden telefoonkabel. Geef maar toe, zei de advocaat, dan is er een mogelijkheid op vrijspraak. De uitspraak van het vonnis was levenslang. Gerrit Jan Slooijer, net achttien jaar geworden, was een rustige bescheiden jongen die nooit op de voorgrond stond. Vervolgens kwamen voor de Duitse balie Arend Jan Gerritsen Mulkes en Johan Smalbrugge. Zij hielden vol dat ze er niets mee te maken hadden. Hun kregen elk acht jaar gevangenschap in strafkampen. Na de veroordeling werden zij overgebracht naar de gevangenis in Almelo. Daar weer opgehaald en zwaar geboeid overgebracht naar de cellen in Gronau. Vandaar werden zij op transport gezet naar de gevangenis in Rheinbach. Ze bleven enkele maanden bij elkaar en werden toen uit elkaar gehaald. Arend Jan werd op transport gesteld naar Siegburg. Johan ging naar Landsbach en de tot levenslang veroordeelde Gerrit werd door de gestapo naar Ludwigsburg gebracht. Gerrit Slooijer is op 18 mei 1944 aan een ernstige ziekte overleden in kamp Ludwigsburg. Arend Jan werd getroffen door granaatscherven in zijn been. Op 10 april 1945 werden Arend Jan en zijn medegevangenen bevrijd door de Amerikanen. Omdat er typhus heerste werd hij nog enkele weken in quarantaine gehouden. Via verschillende militaire transporten kwam Arend Jan Gerritsen Mulkes op 9 juni 1945 om 17 uur weer thuis. Jan Smalbrugge was ernstig ziek en werd verpleegd in Davos. Ook hij is teruggekeerd naar zijn ouderlijk huis aan de Nijverdalsestraat te Wierden. Moeder en broer van Gerrit Slooijer wachten tevergeefs. Gerrit Slooijer kwam niet terug.

Gerrit Slooijer

Terugkeer uit de kampen. Links Arend Jan Gerritsen Mulkes, rechts Johan Smalbrugge. De burens zorgden voor een geweldige thuiskomst. Bron: F. Noltus.

Bommen op Notter

16 december 1943 Een Duits jachtvliegtuig heeft een noodlanding in het buurtschap Notter, nabij de Klokkendijk, gemaakt (inv. nr. 1337)

4 januari 1944 2 „benzinetanks“ van vliegtuigen neergekomen op het grondgebied van de gemeente Wierden: buurtschap Notter en de Almeloscheweg (inv. nr. 1337)

7 oktober 1944 Twaalfstal bommen gevallen nabij en aan weerszijden van de spoorlijn Wierden – Rijssen. Zes bommen waren niet gedetoneerd. Eén bom was neergekomen naast het pak- en woonhuis van Jan Willem Johannes Hofman, wonende in de nabijheid van de spoorlijn aan de Rijssenschestraat. De niet gedetoneerde bommen werden enkele dagen later door een Sprengkommando onschadelijk gemaakt (inv. nr. 1337)

21 oktober 1944 Acht [geallieerde] jachtvliegtuigen voeren een luchtaanval uit op een te Notter stilstaande trein. Er werden zestien brisantbommen afgeworpen en de trein werd beschoten. Veertien brisantbommen waren gedetoneerd. Een tweetal bommen viel in de onmiddellijke nabijheid van de Burgemeestersdijk 5. Een boerderij aan de Grimbergerweg werd in de brand geschoten (inv. nr. 1337)

28 oktober 1944 Twee vliegtuigen wierpen een drietal brisantbommen af vlak naast de spoorlijn Almelo-Zwolle, 1462021-VO-01

28 oktober 1944 Vijf vliegtuigen wierpen tien brisantbommen te Wierden af, waaronder drie zgn. blindgangers. Twee bommen kwamen terecht op de spoorlijn Almelo-Deventer, op het traject Wierden-Rijssen. De andere bommen kwamen neer naast de spoorlijn in het open veld (inv. nr. 1337)

4 november 1944 Luchtaanval te Wierden door zes Britse jachtvliegtuigen. Langs de spoorlijn Wierden-Almelo werd een tiental brisantbommen afgeworpen, die allen detoneerden. De spoorlijn werd niet getroffen, blindgangers werden niet gevonden (inv. nr. 1337)

6 november 1944 Zes jachtvliegtuigen voerden een luchtaanval uit te Wierden en wierpen twaalf brisantbommen af, waarvan er elf detoneerden. De blindganger werd op een later tijdstip gedemonteerd. Twee bommen kwamen terecht naast de openbare kunstweg Wierden – Vriezenveen, twee andere op de spoorlijn Wierden – Almelo, vlak voor het station. Twee bommen kwamen terecht in een weiland, vlakbij de spoorlijn. Twee andere bommen vielen naast de spoorlijn waar deze zich splitst (Zwolle – Deventer). Twee bommen vielen aan de Rijksweg Wierden-Nijverdal, waarvan er één detoneerde. Twee andere bommen vielen aan de spoorlijn Wierden-Rijssen. De spoorlijn voor het station werd vernield (inv. nr. 1337)

8 december 1944 Twee vliegtuigen wierpen bommen af . Eén bom kwam terecht op de spoorlijn Wierden-Nijverdal te Notter, waardoor de spoorlijn gedeeltelijk werd vernield. De beide andere bommen kwamen terecht in een dennenbos in de nabijheid van de spoorlijn (inv. nr. 1337)

15 december 1944 Bommen te Notter afgeworpen, door een drietal vliegtuigen, vermoedelijk jagers. Er werden drie brisantbommen afgeworpen die allen detoneerden. Deze bommen kwamen neer in de onmiddellijke nabijheid van de spoorlijn Wierden-Nijverdal (inv. nr. 1337)

3 februari 1945 Britse jachtbommenwerpers hebben een achttal vermoedelijke brisant- en splinterbommen afgeworpen in het buurtschap Notter. Twee bommen vielen op de Rijksweg Wierden – Nijverdal (inv. nr. 1337)

6 februari 1945 V1 neergekomen en gedetoneerd in een weiland in het buurtschap Notter (inv. nr. 1337)

6 februari 1945 Bom gedetoneerd in de tuin van J. Schuilenberg te Notter, gelegen tussen de Rijksweg Wierden – Nijverdal en de spoorlijn Wierden – Nijverdal die daar parallel aan loopt (inv. nr. 1337)

Luchtoorlog

8 februari 1945 Twee bommen te Notter afgeworpen, op de spoorlijn Wierden – Nijverdal. Deze bommen waren gedetoneerd. Twee voltreffers op de woning van ten Cate, gelegen aan de Nijverdalschestraat. Ook deze bommen waren gedetoneerd. Twee blindgangers in de berm naast de spoorlijn Wierden – Nijverdal (inv. nr. 1337)

25 februari 1945 Twee jachtvliegtuigen schoten een treinlocomotief stuk die reed over de spoorlijn Wierden Rijssen te Wierden. Goederentrein te Notter beschoten door twee jachtvliegtuigen. Vier jachtvliegtuigen wierpen vier brisantbommen af die allen detoneerden. Eén brisantbom trof de Rijksweg Wierden-Nijverdal, ca. vijf kilometer vanaf Wierden. Een andere bom viel ter plaatse van de spoorlijn Wierden-Nijverdal, terwijl meerdere bommen het open veld troffen. Omstreeks twaalf uur werd op dezelfde plaats door een viertal jachtvliegtuigen een vijftal brisantbommen afgeworpen. Deze bommen vielen vlak naast de spoorlijn. Vier andere jachtvliegtuigen wierpen vier brisantbommen op en in de nabijheid van genoemde spoorlijn, op ca. één kilometer afstand van Wierden. Twee bommen vielen op de spoorlijn, de anderen kwamen „terzijde van de spoorlijn“ terecht (inv. nr. 1337)

25 februari 1945 In de gemeente Wierden, bij de Reggebrug, werden door vier jachtvliegtuigen acht brisantbommen afgeworpen. Zeven bommen kwamen in het veld aan weerszijden van de spoorbaan Nijverdal-Wierden terecht. De achtste bom trof de spoorbaan. Alle bommen detoneerden (inv. nr. 1337)

28 februari 1945 Vier jachtvliegtuigen vielen een boerenwagen met boordwapens aan op de Provinciale Weg Rijssen-Nijverdal te Zuna (inv. nr. 1337)

5 maart 1945 Enige vliegtuigen hebben bommen afgeworpen in de Boomkate, gelegen aan de Klokkendijk te Notter. Er lagen in een bosje aan de Klokkendijk te Notter twee niet gedetoneerde bommen, op ca. 100 meter afstand van de aan de Klokkendijk staande woningen (inv. nr. 1337)

9 maart 1945 In het Haarbosch gemeente Wierden werd een V1 afgeschoten. Het projectiel vloog boven het bos in brand en kwam neer in de nabijheid van de weg Wierden-Enter, alwaar deze detoneerde (inv. nr. 1337)

Nacht van 11 op 12 maart 1945 Bom gevallen in een stuk bouwgrond gelegen aan de Klokkendijk te Notter. In bedoeld bouwland bevond zich een bomtrechter (inv. nr. 1337)

12 maart 1945 Aan de Provinciale Weg Rijssen-Nijverdal te Zuna zijn drie bommen in het bouwland gevallen, nabij het perceel plaatselijk gemerkt No. 16, op ca. 15 meter afstand van dit perceel. Er bevonden zich hier drie bomtrechters (inv. nr. 1337)

14 maart 1945 Drie jachtbommenwerpers wierpen zes brisantbommen af in de nabijheid van de spoorlijn Wierden-Almelo, op ca. 2 kilometer afstand van het station Wierden (inv. nr. 1337)

29 en 30 maart 1945 In het Haarbosch te Wierden, waar zich een startbaan voor V1's bevond, zijn meerdere V1's geëxplodeerd., de startbaan en andere objecten werden gesprongen (inv. nr. 1337) 2.5.1 Aangetroffen / geruimde CE en oorlogsschade. Bron: Hof van Twente.

De erven

De erven van de oude boerderijen in Notter vormden een wereld op zich. Behalve de boerderij zelf vond men hier een groot aantal bijgebouwen en andere objecten, zoals schuren, mijten, een ouderwoning, wagenshuur, bakoven of kookhuis, schaapskooi, plaggenschuur, aardappelkelder, bijenstal (een open afdak waaronder men de korven zette), en soms een molenhuis voor de rosmolen.

Bijschuren kwamen in verschillende vormen voor, In de eerste plaats vond men hier driebeukige schuren, die in hun constructieve opzet niet afweken van de boerderij zelf. Daarnaast kwamen echter ook één- of tweebeukige schuren voor met dwarsdeel of open doorrit in dwarsrichting. Dergelijke schuren hadden soms aan één kant een groot dakoverstek, waaronder wagens konden worden gestald. Ze behielden meestal het langst van alle gebouwen op het erf hun traditionele materiaalgebruik van hout, beleemd vlechtwerk, strowanden (en soms heide) en strodak.

Grimbergerweg 2

Klokkendijk 10

Kenmerkend was ook de zandstenen waterput met zijn hoge putarm, bij het voorhuis van de boerderij. Daarnaast stond een droogrek voor emmers en zuivelgerei, waarvoor vaak een oud wagenwiel dienst deed. Inmiddels zijn veel zo niet de meeste van deze erfonderdelen weer verdwenen doordat zij hun functie verloren. De boerderij zelf stond bij de oude erven altijd met de deeldeuren naar de weg, omdat de akkers vrijwel nooit direct aan het erf grensden. Bij de latere stichtingen op het nieuwe land was dit vaak wel het geval en kan de boerderij ook met het voorhuis naar de weg staan. Op het Twentse boerenerf vond men naast de gebruikelijke moestuin en kleine fruitboomgaard meestal een ruime hoeveelheid beplanting, met hoge loofbomen (vooral eiken), beukenheggen, vlier en taxusboom. De erven leverden hiermee een belangrijke bijdrage aan het Twentse coulissenlandschap met zijn vele boomgroepen en houtwallen.

In het landschap is het verschil tussen het oude cultuurland en de voormalige woeste gronden nog steeds afleesbaar. De oude boerderijen waren merendeels grote, welvarende bedrijven en het oude land wordt gekenmerkt door een dicht en grillig wegenpatroon waarin de essen nog duidelijk herkenbaar zijn. Het nieuw ontgonnen, rationeel ingedeelde land kent een veel rechthoekiger en ruimer opgezet wegenpatroon en de boerderijen zijn hier vaak kleiner.

De schöppe is het enige dat is overgebleven van de oude Eese. De boerderij is afgebrand in 1945 en in moderne stijl herbouwd. In een oorkonde van 1 oktober 1470 is vermeld dat Agnes van der Eese van Gramsbergen wordt beleend met het erve en landgoed De Eese. Later wordt De Eese een leen van Huis Heeckeren bij Goor.

De Eese

In het jaar 1660 krijgt jonker Peter Van Voerst heer tot Grimberg toestemming om over het landgoed te mogen beschikken. In een register van eind zeventiende eeuw wordt de Eese Eeseman genoemd. Het landgoed is dan een bezit van De Grimberg het erve Eeseman ligt tussen het landgoed De Eese en de Grimberg. Het erve is halverwege de tweede helft van de achttiende eeuw van landgoed De Eese afgesplitst. Het register van de volkstelling van 1748 noemt als bewoners van erve De Eese Hendrik Eeseman, zijn vrouw Hendrina Dasselman en zoon Hendrik (ouder dan 10 jaar) en Willem, Jenneken en Maria die jonger dan tien jaar zijn. Op het erve is Jan Dakhorst in dienst als knecht en Fenne Voor de Brugge is dienstmeid. De volkstelling van 1748 vermeldt dat Willem Van der Eese behoort bij het personeel van de Grimberg. In de Spaanse Successieoorlog (1702-1713) was de Heer van de Grimberg, baron Willem Reinier van Voerst, de generaal-majoor in dienst van de Engelse generaal Marlborough. Klaas Eeseman was de oppasser van de Heer van de Grimberg. Klaas werd geraakt door een kogel in zijn been en was ongeschikt voor de dienst. Hij kreeg het toezicht op de paarden van de Grimberg en zou koetsier worden als de baron terugkwam uit de oorlog.

Eusinkweg 5

Erve Harbers

Klaas Eeseman was al een aantal jaren koetsier op de Grimberg, toen de schoolmeester overleed. De benoeming van een nieuwe schoolmeester gebeurde door de eigenaren van de havezathen de Grimberg, de Oosterhof en de Eversberg. De laatste twee waren niet aanwezig tijdens de vergadering en besliste de heer van de Grimberg alleen. Hij stelde zijn koetsier aan als schoolhoofd van Rijssen. Er was echter een voorwaarde dat hij de keukenmeid Geesje zou trouwen. Klaas Eeseman accepteerde de benoeming en werd ook voorzanger in de kerk. En zingen kon Klaas. Wanneer hij na schooltijd naar zijn ouderlijk huis ging zong hij 'Smalbrook (Marlborough) die vaart ten oorelog, dirredomdijne, dom. Zijn broer kon hem van een kilometer afstand horen aankomen. Hij vertelde zijn huisgenoten dat 'oonze Kloas der an kump'.

673. Richterambt KEDINGEN / buurschap Notter

[[Vorige leen](#)] [[Volgende leen](#)]

't Gued toe **Overessching**.

1394 nov 8 (BB fol 21v)

Hadewych, vrouw van Sweder van Schulenborch. Hulder haar man.

1412 jun 28 (BB fol 21v)

Symon van den Schulenberch na de dood van zijn moeder.

** Op 13 mei 1411 (BB fol 84v) had Symon uitstel van belening gekregen.

1433 aug 2 (BC fol 9)

Symen van der Schulenborch.

* Dat erve Overesschinck, gelegen to Notter in den kerspel van Rijsen.

Verder als nr. 542 (Ter Molen te Hulsen). Na 1684 niet meer met name genoemd.

Schuin tegenover de Grimberg ligt de Morshoek. Zo wordt het genoemd op de kaart van 1829. Nu behoort de Morshoek bij het Grimbergkwartier. Er zijn drie boerderijen namelijk Morsink, 'n Blikkert en Zegge. Tot 1921 was het erve Morsink bewoond door Mensink. Toen was de provisorie van Rijssen eigenaar. In 1921 werd het erve Morsink aangekocht door Arend Jan Wilmink. Zijn schoondochter heeft er lang gewoond. Blikkert bracht de bijnaam mee van het erve Ligtenberg, tussen Rijssen en Holten. Voordien woonde er Timpers. Aannemelijk is dat de naam 't Zegge te maken heeft met de zegge (sekpollen) die in de broeklanden van de Morshoek groeiden. De huidige boerderij dateert van 1850. Dat staat op de sluitsteen in de niendeur. Boven dit jaartal staan de initialen van Gerrit Hommers en Janna Lohuis. Dit echtpaar heeft de boerderij herbouwd. Hun dochter trouwde met Scherphof uit Zuna. Dit echtpaar woonde ook op erve 't Zegge. In 1917 trouwde Bouwhuis, afkomstig van de overkant

van de weg, met een dochter van Scherphof. Ook nu woont op het erve 't Zegge de familie Bouwhuis.

678. Richterambt KEDINGEN / buurschap Notter

[[Vorige leen](#)] [[Volgende leen](#)]

Dat erve **Lutter Hummerdinck** toe Nutter in den gerichte van Kedingen gelegen.

** Afsplitsing van nr. [677](#).

** 1665 heeft : "Hummers".

1613 mrt 30 (OC3 fol 117v)

Swyder Schele, zoals de voorouders van zijn vrouw dit gekocht hadden van "die zalige drostinne" Agnes van Ittersum.

** In een andere belening van dezelfde datum wordt vermeld, dat Swyders vrouw een dochter was van "Goesen van Coverden". Vergelijk nr. [24](#) (Greving te Hertme).

1640 jun 17 (OE fol 48)

Gosen Heydentryk Schele na de dood van zijn vader Sweder Scheele.

1665 jul 28 (OF fol 44)

Christopher Scheele toe Kuhave na opdracht door Carel Otto Scheele.

1677 mrt 31 (OF fol 142)

1613 mrt 30 (OC3 fol 117v)

Swyder Schele, zoals de voorouders van zijn vrouw dit gekocht hadden van "die zalige drostinne" Agnes van Ittersum.

** In een andere belening van dezelfde datum wordt vermeld, dat Swyders vrouw een dochter was van "Goesen van Coverden". Vergelijk nr. [24](#) (Greving te Hertme).

1640 jun 17 (OE fol 48)

Gosen Heydentryk Schele na de dood van zijn vader Sweder Scheele.

1665 jul 28 (OF fol 44)

Christopher Scheele toe Kuhave na opdracht door Carel Otto Scheele.

1677 mrt 31 (OF fol 142)

Gosen Heijdentrick Schele to Welevelt na de dood van zijn vader Sweer Schele.

1677 mei 17 (OF fol 142v)

Judith Margarita van Coeverden, vrouw van Joost Christoffel van Bevervoorde tot de Oldemole, drost van Haxbergen, als testamentaire erfgename van haar overleden zoon Gosen Heijdentrijck Scheele, zoon van Sweer Scheele tot Welvelt, die op 31 maart 1677 was beleend. Hulder Michiel de Bruijn.

1680 okt 7 (OF fol 156)

Daniel Schele toe Kuhof na de dood van zijn vader Christoffer Schele.

1722 apr 15 (OH fol 263)

Christoffer Ahsuerus de Scheele na de dood van zijn vader Daniel Scheele.

1735 dec 3 (OL fol 40)

Hendrik ten Broeke, koopman te Amsterdam, na opdracht door Christoffer Asuerus Schele tot den Kohof.

1756 okt 20 (OO fol 143v)

Gerrit Hommers als koper na opdracht door Hendrik ten Broeke, koopman te Amsterdam.

** Vergelijk de nrs. [679](#), [680](#) en [681](#).

1762 sep 27 (OP fol 178v)

Hendrik Hommers na de dood van zijn vader Gerrit Hommers.

** Op 16 april 1791 (OV fol 98v) kregen Hendrik Hommers en zijn vrouw Jenneken Benink toestemming voor de gewone rechter per testament over hun leengoed te beschikken.

1796 feb 26 (OV fol 178)

Christoffer Ansuerus de Scheele na de dood van zijn vader Daniel Scheele.

1735 dec 3 (OL fol 40)

Hendrik ten Broeke, koopman te Amsterdam, na opdracht door Christoffer Asuerus Schele tot den Kohof.

1756 okt 20 (OO fol 143v)

Gerrit Hommers als koper na opdracht door Hendrik ten Broeke, koopman te Amsterdam.

** Vergelijk de nrs. [679](#), [680](#) en [681](#).

1762 sep 27 (OP fol 178v)

Hendrik Hommers na de dood van zijn vader Gerrit Hommers.

** Op 16 april 1791 (OV fol 98v) kregen Hendrik Hommers en zijn vrouw Jenneken Benink toestemming voor de gewone rechter per testament over hun leengoed te beschikken.

1796 feb 26 (OV fol 178)

Jan Hommers na de dood van zijn vader Henrik Hommers.

Volgens de kadastrale kaart van 1829 stond de boerderij 't Zegge ongeveer vijftig meter noordwestelijker dan de huidige boerderij. Vermoedelijk is dat het laatste restant geweest van het Huis Voerst-Zegge dat bij de volkstelling van 1748 vermeld werd. Tot 1951 liep vanaf de huidige boerderij tot aan de Sluizendijk nog een brede gracht. De Sluizendijk was toen een deel van de oude Deventerweg. In de aangrenzende weide was een vijver van een bunder groot. Toen in 1951 met bulldozers de gracht en de vijver werden gedempt kwamen direct naast de boerderij funderingen van kloostermoppen tevoorschijn. De volkstelling van 1748 vermeldt als bewoners van Huis Voerst-Zegge Heer luitenant baron en maseur (zuster) Alegonde. Hun personeel is Hendrine van Wierden en de knechten Gerrit en Roelof Nijlant.

De Hurenergoot zette de landerijen in de Morshoek en het Grimbergkwartier merendeels onder water wanneer het teveel regende en de Goot het water niet afdoende kon afvoeren naar de Regge bij het Veer. Om dit te voorkomen was ter hoogte van 't Zegge in de oude Deventerweg een doorlaatsluis gebouwd. Daardoor zocht het water een weg via de hooilanden van de erven 't Winkel en Heinenhuis naar de Regge. De oude Deventerweg werd later Sluizendijk genoemd. De doorlaatduiker bracht helaas geen oplossing voor het probleem van de wateroverlast. Dat is mede de oorzaak geweest van de vaak wisselende pachters op beide erven. Een boer hield het niet langer dan vier jaar uit voor hij failliet ging. Een register van eind zeventiende eeuw vermeldt als eigenaar van erve Heinenhuis de luitenant van het Huis Voerst-Zegge. Het erve heeft dan nog een vrijstaande bakoven. In het Vuurstedenregister van 1752 staat achter Heinenhuis: nu afgebroken. Ook in de volkstelling van 1748 wordt erve Heinenhuis niet

genoemd. Op de kadastrale kaart van 1829 is het echter weer aanwezig. De familie Maassen van den Brink woonde er vanaf 1889 tot Bussink het erve kocht. Hakkert trouwde in bij Bussink en was koetsier op Huis Oosterhof. Sinds 1936 is erve Heinenhuis bewoond door Van Pijkeren.

De Hurener Goot tussen de Almelse Aa en de Regge

In een register van 1675 wordt het erve Winkel Winkelink genoemd. In het vuurstedenregister van 1752 is Winkelman genoemd. Het is dan eigendom van de Heer Van de Grimberg. De volkstelling van 1748 noemt de bewoners Gerrit Winkelman en zijn vrouw Wijsse Welmers met hun kinderen Hendrik en Geesken, beiden onder de tien jaar. Het personeel is de knecht

Jan Leverink, de scheper Hendrik Slettenhaar en de meid Geertruid Brandenburg. Inwonend als kostgangers zijn vermeld Hendrik Winkelman en zijn vrouw Teuniskan. In 1752 is Gerrit Winkelman een van de gesworenen van de marke Notter. Aan de kleine boerderij Winkelman is een herenkamer aangebouwd. Van dit buitengoed maakte Ter Horst nog gebruik tot 1935. Gedurende de drie maanden van het jaar dat ze er woonden was Pannen Dieka de huishoudster. Er was een paardenstal en in de niendeur is een sluitsteen met de letters T.D. en het jaartal 1836. Tot ongeveer 1980 woonde er Jan Hendrik Nijsink en zijn vrouw Dieka. Na het overlijden van Pannen Jan Hendrik (Nijsink) heeft Pannen Dieka er nog twee jaar gewoond voor ze verhuisde naar de Klokkendijk.

Tussen Almelo en Rijssen was de Napoleonsweg, dicht langs de Grimberg en vandaar naar het Oude Veer. In 1830 werd de weg vervangen, doorgetrokken en Deventerweg genoemd. Tussen het Oude Veer en de Grimberg waren bruggen. Het onderhoud werd gedaan door de Grimberg. Daarom werd tol- en weggeld geheven. In de oude Deventerweg is nog een brug ter hoogte van de huidige Klokkendijk. Dat staat op de kadastrale kaart van 1829. De brug wordt ook wel de brug bij de Vliermaate genoemd. Hij diende om de afgedamde uiterwaarden van de Regge bij hoge waterstanden te ontlasten. Over de Deventerweg gingen de mensen naar de kerk. Ze werden verplicht het onderhoud van de weg bij te houden. In het markeboek van Notter staat op 12 augustus 1677 te lezen dat 'die vervallene Brugge bij die Vliermaat zal worden bezichtigd om te repareren tot minste kosten van de marke. Omdat het gaat over een weg naar Deventer wil men een bijdrage vragen aan de Heren van Deventer. De heer Van Voorst van de Grimberg en de Heer Van Heerdt van Eversberg zullen zorgdragen voor de aanvraag van de subsidie voor het onderhoud van de weg. Het onderhoud van de bruggen liet vaak lang op zich wachten. In 1711 vraagt de stad Rijssen aan de Staten van Overijssel om enige druk toe te passen op de Heer Van Voorst tot Grimberg zodat er onderhoud aan de weg zal verricht worden.

Het erve dat het dichtst bij de brug lag was dat van Claas voor de Brugge. In het vuurstedenregister van 1675 staat vermeld dat er twee stookplaatsen zijn.

De marke bepaalde dat een kater niet groter mocht zijn dan drie gebont. De holtrichter mocht in opdracht van de goedsheren en erfgenamen niet meer zwaar hout ter beschikking stellen. Met gebont werd bedoeld de ruimte of het vak dat aan weerszijden door een gebint werd begrensd. Een kater (kötter) had de vier gebintspanten hooguit een lengte van negen meter. De caterstede De Wever is voor het eerst genoemd in de volkstelling van 1748. Ze is dan bewoond door Albert de Wever en zijn vrouw Fenneke Wevers met hun kinderen Dine, Henderik en Jannes. Dine is ouder dan tien jaar. Voor extra inkomsten werd er vlas verwerkt om linnen van te weven. De fabriqueurs betaalden één tot twee stuivers per el. Nakomelingen van de Wever zijn verhuisd naar het naastgelegen erve De Boornste (Borneman). Volgens een hypotheekakte van maart 1808 sluiten Jan Hendrik Van de Rijt en zijn vrouw Harmina Vrieling een hypotheek af bij de weduwe van Jan Borneman uit Rijssen. De hypotheek bedraagt vijfhonderdvijfennegentig gulden voor hun erve De Rijt. In het laatste kwart van de vorige eeuw woonde Wibbelink op het erve de Wever. Tegenwoordig (2003) woont Hofman op de nieuwe boerderij. De oude is eind jaren tachtig afgebroken.

De caterstede De Boornste had drie gebont. Tijdens de volkstelling van 1748 is het bewoond door Jan Borneman (de Wever) en zijn vrouw Harmine Wolterink met hun kinderen Berent en Hendrik, beiden nog onder de tien jaar. Inwonend waren de meid Garritjen Borneman en de kostganger Geertjen Haarkamp. Jan was de buurjongen van Harmine. Op de Boornste hebben toen al meer dan vier generaties de Wever gewoond. In 1947 is de boerderij afgebrand. Nadat de Wever nog vijf jaar in een noodwoning heeft gewoond, is hij in 1952 verhuisd naar een boerderij aan de Nijverdalseweg in het Notterveen. De landerijen zijn verkocht aan burens. Tussen de oude Weversplaats en het erve Beunk aan de es ligt de Dingster. Evenals de Tijakker zal hier recht zijn gesproken.

Het erve De Haar is genoemd naar de zandrug waarop het werd gevestigd. De zandrug is al sinds eeuwen herschapen in cultuurgrond. De zandrug werd gescheiden door een vloedwaterslenk van het erve Holleman. De slenk gaf ook het oorspronkelijke aanzien van de

caterstede De Rijt. Het is mogelijk dat Holleman zijn naam dankt aan deze uitholling. In het vuurstedenregister van 1682 staat Haar Goossen vermeld. Het erve is dan in bezit van Jan B. Molderman. Molderman is ook eigenaar van erve 't Averes (Klein Douwel). Omstreeks 1709 wordt Jan op die Haar genoemd, samen met Schutte Roelofs van de Grimberg en Willem Achteres. Ze zijn de gesworenen (beëdigd vertegenwoordiger) van de marke Notter. In de volkstelling zijn Jan en Jenneken ter Haer, de oudelui, en Hendrik En Hendrine ter Haer, de jongelui vermeld. De jongelui hebben een zoontje, Jan, onder de tien jaar. Inwonende is dan de kostganger Hendrik Willemsen. Zeker meer dan één generatie werd tijdens de lange winteravonden om het open vuur verteld van een oom die met Napoleon naar Rusland trok en nooit meer terugkwam. Iemand van de volgende generatie Ter Haar maakte de tiendaagse veldtocht mee. Als herinnering hieraan bewaarde men op de Haar een van stro gevlochten zaaivat. De draagriem behoorde tot de soldatenuitrusting en was van de grootvader. Tot het begin van de eeuw werden de catechisaties gehouden op het erve De Haar. Ter Haar stelde de grond beschikbaar waarop het houten gebouwtje staat. Omdat deze grond nog altijd 't Rinkelland wordt genoemd is het zeker dat deze vroeger bij het erve 't Rinkeler behoorde. In 1909 trouwde Jansen met een dochter van Ter Haar. Ze woonden in bij haar ouders sindsdien is het Jansen op de Haar. Jansen heeft in 1923 het dwarshuis voor de boerderij laten bouwen.

De katerstede Kijfhorst is in het vuurstedenregister van 1682 genoemd. Ze zal de naam zeker hebben te danken aan het grote aantal kievitens (kieften). Die zaten in de zomer op het land van de Kijfhorst aan de rand van het broek. Volgens het register is de heer Van de Grimberg de eigenaar van de Kijfhorst. De volkstelling van 1748 noemt als bewoner van dit erve de weduwe van Jan Kijfhorst met haar kinderen Elsken, Garrit, Hendrine en Jan. Jan is jonger dan tien jaar. De knecht is Jan Slettenhaar. Op de kadastrale kaart van 1829 is vermeld dat het land rondom de Kijfhorst het Gekkenland wordt genoemd. Op de Kijfhorst woonden excentrieke dames die niets te maken wilden hebben met hun burens. Als een buurman er toevallig twee keer op dezelfde dag kwam werd hij afgesnauwd: 'tweemaal op één'n dag kiek'n komp neet te passe'. Poorten Hanna kende dit verhaal en vertelde het aan Gerrit Jan Eshuis. In het midden van de twintigste eeuw kocht Ezeman het erve Kijfhorst. De jongste dochter van Ezeman trouwde in 1904 met Schuurman die woonde in het Klooster bij Sibculo. Ze gingen wonen op de Kijfhorst. Het was toen een kleine boerderij met lemen muren en een laag dak bedekt met stro. Tot 1942 was het nog een los hoes met een open vuur. Toen Schuurman in 1908 stierf kwam er een kachel. In 1942 is de boerderij afgebrand en herbouwd. De weduwe Schuurman stierf in 1966 op eenennegentigjarige leeftijd. In 2002 woont er Gerritsen Mulkes. De moeder van vrouw Gerritsen Mulkes was het pleegkind van Schuurman die kinderloos was. Ze komen aan de dubbele naam omdat Gerritsen, die in Holten woonde, molenaar was. De nakomelingen van de molenaar werden Gerritsen van 't Mölleken genoemd. Bij de burgerlijke stand werd dat verbasterd tot Gerritsen Mulkes.

In het markeboek van 1676 is vermeld op 17 augustus: 'Jorr. Gerrit van Langen sal voor sijn uitzettinge (uitzet) van Nijlandshuis op de gemeente en 't geen daarbij aangegraven is, die somma van 25 carolusgulden betalen'. Van Langen was een adellijke familie die op Huis Dakhorst woonden. Het erve Nijland is niet lang in bezit gebleven van Van Langen. Volgens het vuurstedenregister van 1682 is het eigendom van Jannes Koster. In de Bentheimer put staat het jaartal 1770, er staan geen initialen op de put. In het oude Nijlandshuis is een stekband met het jaartal 1754. Eronder staan de letter G.N. en G.B. In de volkstelling van 1748 staan Willem en Fenneken Nijland vermeld. Het zijn de ouders van Garrit Nijland die getrouwd was met Garritjen Beunk. Er is een dochttertje Geertjen. De knecht is Willem Hendriksen. De broers Garrit en Roelof Nijland zijn in dienst bij de luitenant Van Voerst op erve de Zegge. In april 1914 trouwt Janna Johanna Nijland met Gerrit Willem Bremmer uit Wierden. De eerste vier jaar van hun huwelijk was Bremmer onder dienst. Hij ontving een soldij van een gulden en drie cent per week. Drie centen waren voor de aardappelschilsters. Bremmer werd sergeant en officiers-oppasser. Dat leverde een inkomen op van acht gulden per week. In 1934 heeft Bremmer naast de oude een nieuwe boerderij laten bouwen. Het oude huis had in 1830 een bovenkamer en werden stallen voor het vee.

In 1952 is het erve Japink afgebroken. Het lag op de hoek van de Zunaweg en Klokkendijk. Op de huisplaats zijn bij een wegverlegging scherven van kogelpotten, stukjes Pingsdorfer aardewerk en vuursteen afslag. De aardewerkscherven komen uit de twaalfde eeuw. De eerste

schriftelijke vermelding van erve Japink staat in het oudste leenregister. Dat register werd bijgehouden van 1381 tot 1383. Het erve wordt dan Jacobine genoemd. Het vuurstedenregister van 1682 vermeldt dat Japink zowel eigenaar als bewoner is van het erve. Er is een notitie in het markeboek op 5 mei 1680 waaruit blijkt dat Berend Japink, Willem Ter Avest en Egbert Lankamp zijn aangesteld als gesworenen voor de marke. De volkstelling van 1748 vermeldt het erve Japink als een half erve. In 1740 is er een afsplitsing geweest dat Japink op de Kemper wordt genoemd. Op het erve Japink wonen het echtpaar Gerrit Japink en Hendrine Ter Avest met hun kinderen Hendrine, Marie en Derk. Hendrine is ouder dan tien jaar. Zoon Derk heeft het erve geërfd. In een akte van 12 november 1781 is vermeld dat hij land verkoopt aan Hendrik Hommers. Hij verkoopt de Woerte en een groot stuk in de Berges met de schaapskooi voor 975 gulden. 'her erve is een leen- en hofhorig erve van Amptman en Colmschate tot Deventer. Het is 'vrij gelt, vrij van de 50sten pennink, vrij van consent overdragt of nieuwe belenige'. De laatste bewoner die op het oude veerhuis woonde was veerman en later brugwachter. Graads Japink en zijn zuster Dina woonden op het oude erve nadat hun moeder was gestorven. Nadat Dina in 1928 op zestigjarige leeftijd is overleden, heeft Graads nog tot 1945 verder 'geboerket'. Toen is hij ingetrokken bij Beunk, de familie van zijn moeder, aan de Schapendijk. Daar is hij in mei 1948 overleden. Hij was toen bijna drieëntachtig jaar. Vijf jaar later is het veerhuis afgebroken. Jan Jans heeft er een tekening van gemaakt.

Al sinds tijden heeft Japink het veer bediend tussen Notter en Zuna. De twee buurtschappen waren ondergebracht in één marke. De jeugd van Zuna ging naar de school in Notter. Ze dienden gebruik te maken van het veer. De veerman was ook boer en zelfs nog een tijd postbode. In de zomer was er weinig water in de Regge. De veerman zette dan zijn schip dwars en gooide het anker uit zodat het schip diende als overstap. Willem Staring bracht een rapport uit over de situatie van de Overijsselse wateren aan Gedeputeerde Staten. Hij schreef over de Regge: 'In de maanden augustus en september van het jaar 1847 was de Regge buitengewoon laag en slechts een samenhang van stilstaande kolken door aanzienlijke verzandingen van elkaar gescheiden'. Voerlui met paard en wagen maakten ook bij hoge waterstanden gebruik van een voorde. De voerman bracht takkenbossen mee om geen natte voeten te krijgen. De paarden moesten de overtocht deels zwemmend maken.

Wanneer iemand uit Notter naar Zuna ging maakte hij een afspraak met de veerman hoe laat deze hem weer moest overzetten. Roepen had geen zin omdat de woning van de veerman driehonderd meter van de rivier lag. De meeste klandizie had Jaopiks Graads van de schooljeugd. Die ging in de winter naar school, in de zomer hielpen ze hun vader op het land. Ze wachten gehurkt om het open vuur in de boerderij van de veerman op de laatkomers. In het vuurstedenregister van 1675 is vermeld dat de veermanshuizen een speciale wachtkamer hadden met stookgelegenheid. Claas voor de Brug was de wachtplaats voor het Rijssense veer. Japink bediende het veer tussen Notter en Zuna. Bij het Middel was de wachtplaats voor het veer van Japink aan de kant van Zuna. Ze staan alle drie vermeld met twee stookplaatsen. In het register van 1752 wordt voor elk van deze erven één stookplaats genoemd. Ook had de veerman klandizie van kerkgangsters. Het verhaal gaat dat de Notterse veerman bij onbegaanbare wegen de vrouwen tot aan het veer moest brengen. De mannen droegen wel laarzen. Als het veer dan vol geladen was met kwebbelende vrouwen riep de veerman: 'Vrouwleu haolt oe stille, aans verzoepje wi' nog'.

De veerman kreeg weinig betaald voor zijn diensten. Dat blijkt uit de jaarverslagen van de gemeente Wierden uit het midden van de vorige eeuw. In het jaar 1851 betaalde de gemeente aan de veermannen in Enter, Ypelo en Notter samen tweehonderd gulden. De veerman in Notter was toen Derk Japink. Hij was de grootvader van de laatste veerman Graads Japink. Voor het jaar 1852 wordt 125,92 gulden betaald omdat het veer bij Langevoort (Bornerbroekseweg Enter) in 1851 had plaats gemaakt voor een brug. Het veer van Japink werd in 1897 vervangen door een ophaalbrug. Graads Japink werd brugwachter. De jeugd had er een attractie bij gekregen. Ze hadden het er graag voor over om te wachten op een schip. Ze mochten dan helpen de brug op te trekken. Voor de schippers was het lastig omdat de brugwachter driehonderd meter van de brug af woonde. Ze toeterden tot Graads kwam opdagen. In de eerste oorlogsdagen van 1940 is de brug opgeblazen. Toen was er echter al geen scheepvaart meer op de Regge.

In de nieuwe bungalow van het erve de Kemper waar de weduwe Japink en haar zwager wonen is een aandenken van de oude boerderij. Het is een eikenhouten balkstuk met de initialen J.J. en G.A. met het jaartal 1740. Tussen de initialen is een halve maan te zien. Volgens de jaartelling van 1748 is erve de Kemper bewoond door Jan Japink en zijn vrouw Geesken Aaltink met hun kinderen Janna, Albert, Jan, Jannes, Bernardus en Jenneken. Janna is ouder dan tien jaar. De initialen zijn van Jan Japink en Geesken Aaltink. Huisgenoten zijn Jenneken en Hendrik Japink, broer en zuster. Het erve de Kemper wordt niet genoemd in het vuurstedenregister van 1682. Het gebintwerk is gericht toen de maan in het laatste kwartier stond. Vroeger werd er vaak gewerkt bij het licht van de maan. Maar dat is niet de reden dat de halve maan in het gebint staat. De halve maan komt voor in het wapen van Sloet, de laatste adellijke bezitter van de Grimberg. Het is meer dan waarschijnlijk dat Sloet toen de eigenaar was van erve de Kemper. De naam Kemper is een afgeleide van kampen. Her erve was gevestigd op de Kamplanden. In notariële akten uit de achttiende eeuw wordt de naam Japink vermeld met de toevoeging 'ook wel Kemper geheten'. Japink kocht het erve Klein Lammers dat tussen Groot Lammers en de Kemper ligt. Jan Lammers verhuisde naar het Groot Lammers. Destijds woonden op Klein Lammers de ongetrouwde broers van Jan Lammers. Nadat de broers van Jan naar Amsterdam verhuisden waar ze werk hadden gevonden als timmerman, verkocht Jan Lammers Klein Lammers aan Japink. Arend Jan Japink, die getrouwd was met Eelken Agteres, was indertijd de voogd over de kinderen Evert Jan en Egberdina Agteres.

Buurtrijm uit de negentiende eeuw. Het rijm begint met de aan Hellendoorn grenzende erven van Notter. Eustink is verbasterd tot Eursink en was de bewoner van Groot Avest. Jenkes Tone werd ook al zo genoemd in 1609 en woonde op Klein Avest. Harbers Dine met de knippe vol gèeld bevestigd dat een goed gevulde portemonnee de huwelijkskansen voor een boerendochter aanmerkelijk kon vergroten. Van de Riet was schoolmeester in de achttiende eeuw kon inderdaad ook fijt verhelpen. Arend Jan Japink was een sterke man. Werd hij daarom in het buurtrijm de Kèemper met de grote vòonke genoemd? Hij liep naar Deventer om er boodschappen te doen. Op een keer was hij, ook weer te voet, naar Gildehaus gegaan voor een operatie aan een gezwel aan de hals. In Gildehaus was een chirurg gevestigd. Hij kwam ook lopend terug naar huis.

Eustink-boer den oalen gek

Jenkes Tone den lekkerbek

Klokken Dine dee keukelkoonte

De Kèemper met de grote vòonke

Lammers Jans steet op de loer

Bij 'n oaln meister in 't onderschoer

Van Kregten met den griezen board

Maakt Vrette zien ossen kwoad

Harbers Dine met de knippe vol gèeld

Dat hef Hofstee's Jan Hendrik e tèeld

Van de Riet is dokter vuur de fiet

Looiboer hef de pap te zoer

Barinkboer den wònt an 'n bèlt

Bij Kloasboer wès oe 't nijs vetèld

Mensinkboer wònt an de brugge

Ezemans Jans smit 't wief op de ruggè.

Van 1832 tot 1882 is Schuitemaker schoolmeester in Notter. Hij verdient driehonderd gulden per jaar. Tot de verdeling van de markegronden mocht hij voor eigen behoefte turf graven. Omdat het salaris van de gemeente niet genoeg was om zijn gezin te onderhouden liep hij enkele avonden per week naar Nijverdal. Hij gaf er les aan de leerlingen van de fabrieksschool. Ook gaf hij les aan de kinderen Coenen op Huis Oosterhof bij Rijssen. Toen hij in 1882 met pensioen ging kreeg hij een zilveren medaille met aan de ene kant het beeld van koning Willem 111 en aan de andere kant de inscriptie: voor een halve eeuw ijverige dienstbetrekking als schoolmeester. Schuitemaker overleed in het hetzelfde jaar. Na Schuitemaker werd Van Kregten onderwijzer. Er werd een nieuwe woning voor de schoolmeester gebouwd. De oude schoolmeesterswoning was de boerderij waarop de oudste zoon van Schuitemaker boerde. Geen van de zoons van Schuitemaker wilde onderwijzer worden. De nieuwe woning kwam aan de andere kant van de school. Omstreeks de jaarwisseling werd er een nieuwe school gebouwd. Met het afbraakmateriaal heeft Schuitemaker het dwarshuis voor zijn boerderij gebouwd. Volgens de jaarverslagen van de gemeente, van 1851 tot 1861, heeft de school op januari 1851 118 leerlingen waarvan 61 jongens en 57 meisjes. Op 15 juli van hetzelfde jaar zijn er 43 jongens en 51 meisjes op school. In de voor de boer drukke zomermaanden moesten de jongens het vee hoeden en helpen met hooien. Tien jaar later is het schoolverzuim toegenomen. In januari 1861 zijn er 62 jongen en 50 meisjes. Dit aantal is volgens de telling van 15 juli teruggelopen tot 30 jongens en 28 meisjes. De leerplicht kwam een halve eeuw later. Na het afscheid van Van Kregten van de openbare school werd in 1912, aan de driesprong Klokkendijk, Zunaweg en Van Kregtenweg, de school met de bijbel gebouwd. De openbare school deed dienst als kerk- en vergaderruimte voor clubs en verenigingen en werd Irene genoemd. Er waren drie onderwijzers op de nieuwe school. In 1965 is de school met de bijbel herbouwd en werd een woning voor het hoofd van de school gebouwd. Sindsdien telt de school vijf leerkrachten.

Het vuurstedenregister van 1675 vermeldt, behalve voor de adellijke Huizen Grimberg en Den Doorninck, drie boerenerven die meer dan één stookplaats hebben. Dit zijn Claas voor de Brugge, het erve Japink en het erve Lamberts. Het erve Lamberts werd al snel Lammers genoemd. In het Schattingsregister van 1475 wordt het niet genoemd. Het erve had ongeveer tachtig bunder grond. Op de kadastrale kaart van 1830 wordt een groot stuk land 'lammerslanden' genoemd. Een hoog stuk land aan de overkant van de Regge wordt nog Lammersbelt genoemd. Het erve Lammers grensde, evenals Beunk en Harbers, aan de uiterwaarden van de Regge. Volgens het Vuurstedenregister van 1752 is Jan Schimmelpenninck eigenaar. Voordien was het waarschijnlijk eigendom van een klooster.

In 1669 wordt, volgens het markeboek, Esken Lammers aangesteld tot gesworene. Hij vervangt Gerrit Herbers. De volkstelling van 1748 noemt Esse Lambers en zijn vrouw Gerritjen Ter Avest met hun dochter Hendrine en zoon Jan, beiden ouder dan tien jaar. Het personeel zijn de knechten Jan Goselink en Berent Wevers. Het erve Lammers is dan een half erve. Waarschijnlijk er de katerstede Schreurs ervan afgescheiden. Op erve Schreurs woonde in 1748 Jan Ter Steeg en Marie Ter Avest. Ze hebben geen kinderen. Marie en Gerritjen waren dochters van Hendrik Ter Avest en Jenneken Kolman. Ze woonden op erve Klein Avest. Midden vorige eeuw was het erve Lammers nog een los hoes en aan de noordkant van de voorgevel een grote endskamer. Het open vuur was in het midden van het woongedeelte. De boezem was van twijgen gevlochten en met leem bestreken. Toen de vloer in de keuken werd vernieuwd trof men eronder een raakkuil aan gevuld met as. Ook nu is in de grote woonkamer een grote boezem die, net als de voormuur, bekleed is met mooie antieke tegels. Voor de boerderij is een

zandsteen put met het jaartal 1804 en de initialen E.L. (Egbert Lammers) en E.D.B.K. (Egberdine Boomkate). Op een paardenvoerbak staan dezelfde initialen en het jaartal 1814. Het erve werd steeds kleiner door erfdeling en de daaruit voortkomende gedwongen verkopen. In 1936 werd het erve Lammers, met zes bunder land, verkocht. Er was een grote hypotheek die niet afgelost kon worden. De laatste Lammers van het ooit zo grote erve, Hendrik, overleed omstreeks 1985 in een armenhuis aan de rand van het Notterveld. Van Losser van de Holterweg te Rijssen kocht in 1936 het totaal verwaarloosde erve Lammers. Hij had het de eerste jaren niet gemakkelijk. Hij begon 'met nun sik en vieftien gulden schöold'. Hij heeft nog lang op 'n Stoom gewerkt. Door de pachtgronden van Schuitemaker en van Groot Eursink te huren, is er nu ruim vijftien bunder grond. De pachtgrond van Schuitemaker was van de voormalige schoolmeestersboerderij. De veestapel is van de sik gegroeid tot meer dan twintig koeien.

De Klokkendijk is genoemd naar het erve Klokkenhuis. Het huidige Klokkenhuis ligt, komende van Rijssen, rechts van de weg waar de Eursinkweg zich afsplitst. Het erve was het laatst bewoond door Nijenhuis uit Enschede. Voordien woonde er Slettenhaar die oorspronkelijk uit Zuna kwam. Aan het begin van de negentiende eeuw was een nauwkeurige tijdsaanduiding voor de boeren een probleem. Uurwerken waren een luxeartikel. Op het erve Klokkenhuis was echter al een goed lopende klok. Het oorspronkelijke Klokkenhuis werd het Oude Klokkenhuis genoemd. Het komt voor op de kadastrale kaart van 1830 en lag aan de overkant van de weg. Het erve zou waarschijnlijk niet bekend zijn geworden als er geen 'stille knippe' was geweest. Dat was een gelegenheid waar men zonder vergunning drank verkocht. Gelegen aan de Strate zoals men in de Spaanse tijd de zandweg noemde. De Strate splitste zich voor het Rijssens veer af van de Oude Deventerweg en sloot bij Huis Schuilenberg weer aan op de Oude Twentseweg. Wanneer er in Rijssen markt was legden de veekooplui uit Den Ham en Ommen eerst aan bij het Klokkenhuis. En ook op de terugweg vergaten ze niet even bij Klokk Diene een borrel te drinken. De stille knippe van Klokk Diene is al lang verdwenen. Een ook de goed lopende klok is op de schroothoop terecht gekomen. De naam Klokkenhuis leeft nog voort in de Klokkendijk die vroeger de rechtstreekse verbinding was tussen de Deventerweg en de Zwolseweg. Sinds de annexatie van een deel van Notter in 1955 door de gemeente Nijverdal is een deel van de Klokkendijk, op Nijverdals gebied, omgedoopt in Boomkateweg.

Slettenhaar is een verbastering van Sleetenhaar of Slietenhaar. In het vuurstedenregister van 1675 is de toenmalige bewoner vermeld van erve de Gloer Willem Slietenhaar. In een acte van 1774 is er sprake van een stuk grond 'den Slettenhaar'. Het oorspronkelijk erve Slietenhaar is de aanduiding geweest voor een met hoog opgaand hout begroeide zandrug (haar). De op haar kapte men de bomen (balken sliete) voor de zolder van de deel of de schöppe. Na de ontginning werd deze haar den Slettenkamp genoemd. De haar is vermeld op de kadastrale kaart van 1829. Zuna is de bakermat van de Slettenhaars.

Genoemd worden nog de erven 't Rinkeler, Lammers, 't Slag, Harbers (Herbertink), Beunk (Boink), Lamberts, Schreurs, Kollenhuis (Colman), Klein- en Groot Lochter, Boomkate, de Nanne (Engeland), de Ster, de Plas.

Veelbewogen is de geschiedenis van het erve Eusink. De naam verbasterde van Avesting via Eustink tot Eusink. In een register van 1588, in de Spaanse tijd, zijn vermeld de erven 'van 't Kollenhuis, Boomkate, beide Lochterens, ter Ovest, Wolterink en Hommerdink, alle tot Nutter gelegen, sijn de meyers seer verdorven door 't innemen des huises Schuilenborgh'. In het Schattingsregister van 1475 wordt geschreven over Ter Ovest onder de naam Avesting. Groot Eusink ligt gunstig ten opzichte van de esgronden en aan een doorwaadbare plaats in de Regge. Deze voorde was de rechtstreekse verbinding van de Strate naar Huis Schuilenberg met Noetsele in de Ligtenberg. Het 'volk bij de weg' klopte bij zo'n gunstig gelegen boerderij vaak aan om een nachtverblijf. Een voordeel van het wonen aan de Regge is dat men er zonder onkosten ganzen kon houden. Deze konden in de natte uiterwaarden hun kostje gemakkelijk opscharrelen. Op Groot Eusink mestte men elk jaar een behoorlijk aantal ganzenkuikens vet. Volgens de volkstelling van 1748 is Groot Avest bewoond door Willem ter Avest en Maria Middelensch. Het echtpaar had een zoon, Derk, nog onder de tien jaar. Het personeel zijn Jan en Gerrit ter Avest, de knechten Timpers en Hendriks en de scheper Gerrit Gierveld. Ide

Crommenhof en Eune Gierveld dienen er als meid en de moeder Jenneken ter Avest is de kostgangster. Wanneer het etenstijd was blies de boerin op de koehoorn. De werkers waren dan achter op de Hoge Es en hoorden het sein om te verzamelen voor de maaltijd. Het geslacht Ter Avest heeft plaats gemaakt voor Agteres. Dit echtpaar bleef kinderloos en nam als pleegkind een nichtje, een dochter van Japink, in huis. Zij trouwde met een zoon van Vrugink die toen op erve Barinkboer (nu Mensink) woonde. Een zoon van dit echtpaar trouwde met Aaltjen Rotman van het erve Mokkalencate te Rectum. Op erve Groot Eusink waren twee grote schaapskooien. Een stond bij de boerderij en de ander midden op de Hoge Es. De schaapskooi op de Hoge Es maakte in 1914 plaats voor een boerderijtje. Daar woonde Jan ter Brake, ook wel Schepers Jan genoemd. De schaapskooi bij de boerderij is ingestort en opgeruimd. In 1953 is de boerderij van het erve Groot Eusink afgebrand. De toenmalige boer, Vrugink jr., zag in het ouderwetse boeren geen brood. Aan het begin van de twintigste eeuw werd er gewerkt met een bouwknacht, twee gewone knechten, een koeherder, een schapenherder en twee dienstmeisjes. In plaats van de boerderij te herbouwen is Vrugink met zijn gezin verhuisd naar een nieuwe woning aan de Klokkendijk.

Men heeft op erve Groot Eusink altijd onderdak verleend aan het 'volk bij de weg'. Dat waren bedelaars, scharenslijpers, schoorsteenvegers en speellieden. Het 'volk bij de weg' meed zoveel mogelijk de grote heirwegen uit angst voor de armenjagers. Dat 'volk' kwam meestal van de kant van de Ligtenberg. Er staat nog een boerderij die Spölman werd genoemd. Op hun route van Ligtenberg naar Den Ham en Daarle moest men ter hoogte van Groot Eusink over de voorde, later een voetveer. Het overzetten van deze mensen gebeurde door Fokkert, die aan de overkant in Zuna woonde. Verscheidene generaties Fokkert hebben nooit geld gevraagd voor de overzetting van dat 'volk bij de weg'. Onder de gasten die geregeld op Groot Eusink logeerden waren Bart en Matje die eens in de veertien dagen kwamen. Ze mochten als vaste klanten slapen op de hilde boven de stal. Alle andere zwervers kregen onderdak in de schöppe. Wanneer deze ook vol was werden ze doorgestuurd naar het erve Beunk aan de Klokkendijk. Deze familie ving ook de zwervers op die het veer passeerden van Japink. Naast vrij logies kregen ze van de boerin op Groot Eusink ook nog een bord karnemelkse pap en mochten ze het kookhuis gebruiken om hun eigen eten klaar te maken en koffie te zetten. Een van de gasten bracht een pratende ekster in een kooi mee. Als de kooi op het melkrek stond riep de vogel: 'melluk'. Kreeg hij zijn schaalte melk niet gauw genoeg dan schreeuwde hij: 'verrek'. Meer dan eens moest dokter Moquette uit Nijverdal via een wankele ladder naar de hilde klimmen om een patiënt te onderzoeken of bij het licht van een flakkerende kaars in de tochtige schöppe assistentie te verlenen bij een bevalling.

Als tegenprestatie verzorgden het 'volk bij de weg' het erf rondom de boerderij. Dat zag er op zondag altijd netjes uit. Van een scharensliiep, die ook koperslager was, kreeg het echtpaar Vrugink met koper beslagen haardijzers. De komende en gaande gasten brachten het nieuws dat anders de boer traag of niet bereikte. Van de Worp heeft tijdens zijn verblijf op Groot Eusink een woonwagen getimmerd. Toen de wagen klaar was wist hij niet hoe de wagen op de staanplaats voor woonwagens in Nijverdal moest komen. De boer wist raad en spande zijn paard voor de woonwagen. Onder veel bekijks vertrok hij naar Nijverdal. De woonwagenbewoner Van de Worp verhuisde aan het eind van zijn leven met zijn vrouw naar het Schalderoi te Almelo. Op een dag las de boer in de krant dat een echtpaar Van de Worp, wonende in het Schalderoi te Almelo, die dag hun gouden bruiloft hoopte te vieren. Eusinkboer had zijn besluit snel genomen. Met vijftig eieren in een mand ging hij naar Almelo. In Almelo aangekomen zag hij al van verre, in de doorkijk van de stille steeg, Van de Worp zitten op een stoel voor zijn huisje. Het was een dag na de bruiloft. Toen Van de Worp Eusinkboer zag aankomen schoot hij vol. De tranen biggelden over zijn wangen. Ze hebben met z'n drieën nog lang gepraat over de oude tijd.

Volgens het vuurstedenregister van 1682 is Gerrit Ter Avest eigenaar van het erve Groot Eusink. Herman Meijer was sinds het midden van de zeventiende eeuw eigenaar van het erve Groot Eusink waar Lambert ter Avest woonde. Meijer maakte deel uit van een koopmansfamilie en ze bezitten volgens het vuurstedenregister van 1682 in Rijssen aan het Smitteneinde drie naast elkaar gelegen panden, respectievelijk bewoond door Arent Meijer, Jan Meijer jr. en Jan Meijer sr.. De gevel is nog voor een deel bewaard gebleven van het door

deze familie gestichte pand waar nu Koedijk van Jan Heed is gevestigd. Het herinnert aan de vroegere welstand van een oud Rijssens koopmansgeslacht.

Een oude familielegende die al eeuwen op erve Klein Avest van vader op zoon wordt verteld luidt, dat dit erve oorspronkelijk een opslagplaats is geweest voor koopmansgoederen die via de Regge werden aan- en afgevoerd. De vervallen schipsloot eindigt bij de schuur van Groot Eusink. Vanaf 1647 pacht Gerrit Ter Avest de Walmansmate van Maria Van Haren, weduwe van Schele. Zij woonde op Koehave bij het Stift Osnabrück. De Walmansmate lag in de uiterwaarden van de Regge. Gerrit betaalde 'twintig slechte thaler, den thaler dertig stuvers 's jaarlijks vrij geld'. In 1689 is de pacht voor het land zevenentwintig gulden. Op Martini (11 november) van het jaar 1658 pacht hij van Maria Van Haren de Beushoop (Beushoek) voor twintig gulden per jaar. De pacht was vastgesteld voor een periode van zes jaar. Volgens het markeboek van Notter van november 1662 koopt Gerrit Ter Avest het recht van uitdrift in de marke Notter voor honderd gulden. Van Keppel was de markerigter die de uitdriften regelde.

Bij een herontginning van een naast de Hoge Es gelegen deel van de uiterwaarden kwam veel ijzeroer naar boven. Dat is een bewijs dat de Regge al duizenden jaren overstroomde over deze gronden. In de grond zaten vuurstenen werktuigen en aardewerkresten uit de brons- en ijzertijd.

Het Heijnenhuis lag op een plaats waar het water van nature al slecht weg wilde lopen. Men had altijd al hinder van het water dat uit Rectum kwam. Dit werd dan via de Sluizenkolk via een doorlaat geloosd op een waterleiding aan de noordkant van de Oude Deventerweg die bij het Veer in de Regge viel. Het water stroomde over het land van het Heijnenhuis en het Winckell naar deze waterleiding. Toch bleef er wateroverlast bestaan. Werden de schutten door de molenaar omlaag gezet, dan trad de Regge weer buiten haar oevers. De gevolgen van deze processen staan jarenlang vermeldt in het markeboek, steeds resulterend in gedwongen verkoop van gemeenschappelijke markegronden.

14 juli 1649: er is maar raak gegraven in het veen en veel meer dan is toegestaan voor eigen gebruik. Voortaan mag niemand de droge turf van het veen halen. De partijen dienen eerst te worden geschouwd door minstens twee gesworenen. Degenen die in dit jaar weer teveel gegraven hebben moeten één voer turf met paard en wagen naar Deventer brengen en het daar verkopen. Zij moeten één rijksdaalder aan de markerichters vooruit betalen.

8 juni 1652: een vol erve mag per jaar niet meer dan zes dagen met twee spannen (paarden en wagens) in het Zunaveen graven. Caters die gewaerd zijn worden voor de helft aangeslagen. Heijnhuis, die intussen ook turfkuilen in het Zunaveen bezit, valt ook onder deze regeling. In het voorjaar begint iedereen tegelijk. Overtreders betalen voor ieder dagwerk dat meer is gegraven twee Oude Schilden. Er wordt dit jaar een schouw gehouden over alle waterleidingen, rivieren en beken door een commissie uit het markebestuur. Zij moeten een rapportage maken en deze aanbieden aan het markebestuur. Deze rapporteert dan weer aan de Drost van Twenthe. Voortaan mag een volgewaard erve honderdvijftig schapen houden op de markegrond en een half erve vijfenzeventig. De eerste telling vindt plaats op 17 september. Elk derde overtollig schaap zal verbeurd worden verklaard.

28 augustus 1660: weer problemen in het veen. Nu worden er enorme kuilen gegraven. Voortaan mag een turfkuil niet breder zijn dan tien voet, boete vier Oude Schilden. Niemand mag turf naar het water brengen om te verkopen aan de zompschippers, boete tien goudguldens. Jonker Van Voerst zal samen met de ingezetenen de reparatie van de Bruggendijk ter hand nemen. Heijnenhuis moet ook meewerken want het is ook zijn kerkpad.

7 juni 1667: het Zunaveen zal per erve verdeeld worden in blokken. Elk gewaard erve krijgt een aantal blokken toegewezen.

20 april 1669: het Witteveen zal ook verdeeld worden. In het Zunaveen moet de Petersdijk (de hoofdweg) van onder tot boven dertig houtvoet (oude maat) breed zijn. Niemand mag de dijk versmallen of ondergraven. De weg moet vanuit beide kanten van het veen worden aangelegd, dus van elke kant vijftien voet. Er moeten palen gezet worden voor de afbakening. Iedereen zal zijn stuk van de weg aanleggen. Er is overeenstemming bereikt over de verdeling van het Zunaveen. In het eerste blok komen de Weldammerkuilen. Huis Weldam pachtte veen voor hun steenoven. Daarnaast de kuilen van de Grimberg. Heijnenhuis heeft er ook zijn kuilen. Die liggen voor de helft vooraan in het veen, naast de Grimbergerkuilen en voor de andere helft verderop aan de Blokkendijk. Indien iemand zijn veen verder heeft afgegraven dan een ander, dan moet hij wachten tot er weer een nieuwe verdeling is gemaakt. Niemand mag turf uit het Zunaveen naar het water brengen en verkopen, uitgezonderd maximaal zes voer turf per erve; boete tien goudguldens en verbeurdverklaring van de turf. Er mag nu dus verkocht worden in tegenstelling tot eerdere besluiten. De kruiskuilen moeten uitgediept worden op 1 mei zodat men goed kan zien hoever men de schapen mag laten grazen.

21 maart 1675: er wordt bekend gemaakt dat ieder die nu nog turf graaft in het Zunaveen buiten de blokken beboet wordt met tien Oude Schilden. Dirk Lamberts, de schoolmeester van Rijssen, maakte dat bekend op 9 april 1676 (zondag) bij de Schildkerk. Hij ontvangt daarvoor twee stuivers.

21 augustus 1677: iedereen die tijdens de invallen van Bernard van Galen toch weer turf buiten de blokken heeft gegraven wordt beboet.

10 en 12 mei 1684: de verdeling van het Witteveen en het nog onverdeelde deel van het Zunaveen zal voortgaan. Alle waterleidingen en tochtsloten zullen binnenkort worden uitgediept en breder gemaakt. Dit zal voortaan ieder jaar gebeuren naar oud gebruik.

29 mei 1709: omdat in de marke diverse ongeregelheden worden begaan wat betreft het weiden van schapen buiten de kruiskuilen en het torsen (omheinen) van groengronden, worden er naast de gesworenen en schutters drie extra schutters aangesteld. Tot zover het eerste markeboek van Notter.

In het register van 1602 staat een voorlopige aanslag waarin de bedragen nog niet zijn vermeldt. Dan is er voor het eerst verponding geheven op hooiland. Het erve Heijnenhuis staat genoteerd voor 10 mud gezaai (4 ha bouwland) en 2 dagwerken hooiland (0.8 ha). Het erve Heijnhuis is vrijgesteld van deze belasting. Dat kwam vanwege het feit dat de goederen van de Grimberg waren samengesteld uit grondgebied van twee marken. Er was dus kennelijk een

tijd dat de Regge niet de natuurlijke grens was tussen de marken Notter, Zuna en de stad Rijssen. Het grensgeschil is in 1516 geregeld. Het was voorgelegd aan het markebestuur van de Lutte en er kwam een openbare zitting in de Plechelmusbasiliek te Oldenzaal. De delegatie uit Notter: Hendrick ter Kijffhorst (nu Gerritsen Nulkes), Lambert Aeversinck (nu Klein Douwel 'n Krol), Berndt Herbertinck (nu Wessels aan de Notter Es), Johan Wolterinc (nu Boode), Hendrick ter Aevest (verdwenen Vruggink), Arndt Sudenae van Groot Sudenae (nu Smeijers), Johan to Sudenae van Lutteke Sudenae (nu Mensinck), Berndt ten Middleesch (nu Hietland), Gheert 't Sudenae van de Achtersch (nu bedrijfsruimte), Johan ten Scerpenhaeve van de Scherphoff Zuna (nu Holsappel) en de Heer van de Grimberg, Otto 11 van Rutenborch.

Die van Rijssen verklaren onder ede dat zij in de bocht van de Regge (volgens oude overlevering) altijd koeweiden hadden bij Heijnenhueswaer. Daarop gronden zij hun aanspraken om vanaf de 'scluzenkolk op Lancamperpael in Zuna te laecken'. Die van Notter verklaren onder ede dat op dit stuk land altijd vijf eikenbomen per jaar door de marke Notter werden gekapt. Ze werden gebruikt voor bouw- en reparatiedoeleinden. Zij hadden van ouds het land in gebruik als weidegrond en houtkapplaats. Die van Rectum verklaren onder ede dat het altijd zo is geweest zoals die van Notter verklaren. En dat het Heijnenhues, dat dik veertig jaar bij hen bekend was onder de naam dat Nije Haeverwaer, behoorde tot de Grimberg. En dat de waer zich uitstreckte vanaf Heijnenhuess tot de Regge. In het verslag staat dat men deze mensen mag geloven omdat zij uit een andere marke komen. Die van Rijssen hebben geen poot om op te staan. Maar toch houden zij voet bij stuk en men komt niet tot een oplossing. Vreemd is dat Johan ten Heijnenhuess als neutraal getuige is opgeroepen van Rectum voor Notter. Volgens de historici Ebbinge en Kreijnck zou de Grimberg 'in voertiden van twen marcken thoep gesalt sijn', dus Notter en Reckum. Hoewel het erve eigendom was van de Grimberg lag het in 1515 in de marke Rectum. Het kwam na de uitspraak definitief bij de marke Notter.

Het erve Heijnenhuis werd voor 1393 'Nije Haeverwaer' genoemd en bleef lang voortbestaan. De boer op het erve werd Heuver (Haever) genoemd en was waarschijnlijk afkomstig van het erve Haeveren (Heuver) in Rijssen. Op dit erve lag het erfmarkenrichterschap van Rijssen. Hoe kon het geschil ontstaan? Op die plek wijzigde de Regge haar bedding nogal eens. De grenzen wisselden, nu eens op de ene, dan weer op de andere oever. Het Rijssens gebied was dichter bij het Heijnenhuis. Vandaar dat die van Rijssen wilden 'laecken' vanaf de 'Scluzenkolk'. Johan van het Heijnenhuis werd Johan ten Heijnenhuis (dus niet Heijnenhuis maar ten) genoemd en zijn naam was dus Johan Heuver. De Scluzenkolk was op de grens van de Oude Deventerweg en de Sluizendijk. Op 1 juli 1609 is erve Heijnenhuis genoemd in het markeboek. Gedurende de oorlogsjaren in het laatst van de zestiende eeuw was er weinig onderhoud aan de veendijken uitgevoerd. Resultaat was dat de turfkuilen niet met paard en wagen bereikbaar waren. Het markebestuur wil dat de veendijken hersteld worden, zowel in het Notterveen als in het Zunaveen. Het markebestuur beslist dat die van Zuna hun veendijk (Smalendijk) breder moeten maken. Die van Notter moeten hun dijk (Petersdijk) verlengen tot in het Zunaveen. Er zijn nieuwe kuilen verderop in het Notterveen aangelegd maar de dijk is niet meegegroeid. Per persoon moeten die van Notter drie roeden (30 meter) nieuwe dijk aanleggen. Plaggen, gestoken in de hogere veengedeelten, en laag kreupelhout als materiaal te gebruiken voor de nieuwe dijk, is aanwezig. De gerichtschrijver Hermeling heeft een lijst opgesteld met de onderhoudsplichtigen. Hermeling krijgt de opdracht ervoor te zorgen dat er een geschikte periode wordt uitgezocht om de werkzaamheden uit te voeren. In de Schildkerk, na afloop van de mis, werd bekend gemaakt wie er moeten werken en wanneer. De boeren van de Achterhoek, Montfort, Groot Lochter, Klein Lochter en Boomcate hoeven niet aan de dijk te werken. Zij graven turf in het Noetselerveen. Later werd er ook turf gegraven in het Witte Veen, tegenover de marke Rectum. Ter Avest uit de Achterhoek graaft zijn turf in het Notterveen en moet dus ook meewerken aan de veendijk. De boer van erve Heijnhuis haalde ook zijn turf uit het Notterveen en moet dus ook dertig meter veendijk aanleggen.

Op 27 mei 1634 is besloten dat alle landerijen aan te pakken die vanaf 1600 illegaal in gebruik zijn genomen zonder toestemming van het markebestuur en dus zonder te betalen voor de gemeenschappelijke markegrond. De markerichter, twee goedsheren, gesorenen en zes boermannen zijn aangesteld om die gebruikers op te sporen. De inspectie zal op 4 juni worden uitgevoerd door de markerichters Van Keppel en Van Voerst samen met jonker Joan van

Coevorden van Rhaen (Hellendoorn) en jonker Fredrick van Eusse tot Heeckeren (Goor). Hendrick Wolterink en Heinhuis voor Notter, Jan Wessels en Middeles voor Zuna en Jan ter Avest en Hendrick Colleman voor de Achterhoek. Het erve Heijnenhuis wordt genoemd in het Hoofdgeldregister van 1675. Dat is een individuele belasting voor iedere mannelijke ingezetene boven tien jaar. Het gezin van Joan Heinhuis telt dan vier mannelijke personen, hij zelf meegeteld, die hoofdgeld moeten betalen. In dat jaar moet er ook belasting betaald worden voor het aantal vuurplaatsen. Het erve Heinhuis is aangeslagen voor één stookplaats. In 1682 is er buiten een bakoven gebouwd waar ook belasting voor betaald moet worden. In het jaar 1723 zijn er twee mannelijke personen boven de tien woonachtig op het Heijnenhuis. Achter deze gegevens staat vermeld: 'armen'. Het gaat dus niet goed met het erve Heijnenhuis en er hoeft dus geen hoofdgeld betaald te worden. Boen Bert (Boom Berend) van het erve Schutten is ook arm. In het Volkstellingsregister van 1748 wordt het erve Heijnenhuis niet genoemd. Het stond dus leeg. In het Vuurstedenregister van 1752 wordt het erve Heijnenhuis vermeldt met één stookplaats en één bakoven met de aantekening: 'nu afgebroken'. Volgens het Hoofdgeldregister van 1764 is het erve nog niet herbouwd. Op 29 april 1772 staat in het markeboek dat Heinhuis heeft gestemd voor het feit dat boer Hendrik Kijfhorst van zijn erve moet vertrekken (met vrouw en vijf kinderen) vanwege het laten verlopen van zijn zaken. Heinhuis heeft nu een volle waar in de marke. Hieruit blijkt dat het erve Heijnenhuis is herbouwd tussen 1764 en 1772. Er is een nieuwe boer volgens de volkstelling van 1795. Zijn naam is Reinier Heinhuis en hij woont met zijn gezin (vrouw en zeven kinderen) op het erve Heijnenhuis.

1 juli 1609: varkens moeten gekramd worden met een neusring tijdens de oogsttijd. In de es moeten zij bovenjukkan dragen. Het bouwland op de es moet goed afgeschut worden. Niet ingezetenen mogen geen turf graven op de kuilen van de markeboeren. Niemand mag het vastgestelde aantal schapen overschrijden die op de markegrond worden geweid. Zij mogen alleen daar lopen waar dat door kruiskuilen (kuilen in de vorm van een kruis) is aangegeven.

16 mei 1611: koeien ophitsen en opjagen is verboden. De boeren moeten zorgen dat hun akkers beveiligd zijn door sloten, zes voet breed en twee voet diep, met daarbij een 'tuint' van twee aarden wallen. Twee keer per jaar wordt er geschouwd. Eigenmachtig schutten (in beslag nemen) van koeien is verboden. Er is een tweede grensgeschil met Rijssen over het Zunaveen. Er wordt markegrond verkocht om bij te dragen aan de reparatie van de Schildkerk.

8 juli 1612: vreemde turfgravers in het veen zullen worden beboet. Een gewaerd erve mag per jaar zoveel turf graven als het voor eigen gebruik nodig heeft. Veendijken mogen niet worden afgegraven. Wilde graverij is verboden. Verkoop van turf aan vreemden is verboden. De Blokkendijk in het Zunaveen wordt verbeterd waarvoor iedere boer mankracht moet leveren.

2 mei 1615: gedurende een bepaalde periode moeten de boeren één dag per week werken aan de waterleidingen (slootjes). Vreemden die toch turf graven worden als volgt beboet: twee daalders per voer turf en twee daalders voor de eigenaar van het blok. Turf weggeven of verkopen door een gewaarde boer wordt eveneens beboet met twee daalders per voer.

30 april 1622: ook halve erven en caters mogen voor eigen behoefte turf graven. Zij moeten echter een eed afleggen dat zij geen vreemden in het veen toelaten, ook hun knechten en schapsherders niet. Deze maatregel heeft ertoe bijgedragen dat tot in de twintigste eeuw die van Notter en Zuna turf konden halen in de venen voor brandstof en plaggen voor strooisel in de stal. Er komt een kerkesprake over het onderhouden van de veendijken. Wie niet komt opdagen krijgt een boete van een halve ton bier.

27 mei 1634: de markebewoners moeten een aandeel per persoon of gezin betalen in de kosten voor de reparatie van de Weeme (pastorie) van Rijssen. De oude leidingen in de Mors worden uitgediept; iedereen moet meewerken. Wie niet komt krijgt een boete per keer dat hij niet komt van eenvierde ton bier. De boete wordt onmiddellijk geïnd. De boete voor ongekrande varkens in de Mors is eenvierde ton bier. Voor schapen, aangetroffen buiten de kruiskuilen, zal een boete worden vastgesteld.

30 juni 1635: wie nu nog illegaal markegrond in gebruik neemt betaald een halve aam wijn (77,61 liter) met een waarde van vijftien goudgulden. Wie niet op tijd betaald krijgt een dubbele boete. Deze wordt gerechtelijk geïnd. Voortaan moeten de boeren betalen voor het eten en drinken tijdens de holtings.

21 juni 1636: wie illegaal markegrond in gebruik heeft genomen en daarna weigert de boete te betalen, diens grond zal verwoest worden met alles wat er op staat of bij hoort. Wie geschutte schapen illegaal terughaaft uit de schutstallen wordt beboet met één goudgulden voor ieder schaap; de helft voor de markerichter en de helft voor de schutter. Iedere boer mag binnen de marke vier schapen op gecultiveerde weidegrond laten grazen. Dus niet op de heidevelden. De boete voor elk schaap is één goudgulden per overtreding.

Vrouwen en kinderen werften mee in het veen. De kleinste mochten (moesten) vanaf de turven toekijken.

10 juli 1638: niemand in de marke mag gedurende twee jaar heide plukken voor strooisel en bijvoer; de boete is één ton bier. Ieder gewaard erve mag vier ganzen en een gent houden op de markegrond, een half erve drie ganzen en een gent en een caterstede twee ganzen en een gent. Wie zich daar niet aan houdt is zijn ganzen kwijt. Iedereen moet zijn overtollige jonge ganzen veertien dagen na het uitkomen van de eieren van de hand doen. Veroorzaken ganzen schade op de Es dan mogen zij worden doodgeslagen. Het Heinenhuis is nu een vol erve. Schadden plaggen is voortaan verboden op de markegrond; de boete is 75 liter Deventer bier. Wanneer na jaren van grote regenval de sloten uitgediept moeten worden door de daartoe opgeroepen boeren, dan verstrekt de markerichter na gedane arbeid een halve ton bier.

11 mei 1640: de markekas is leeg; er zijn veel schulden. Daarom moet iedere goedsheer, erfgenaam en meier een contributie betalen, hetzelfde bedrag als de jaarlijkse verponding. Te betalen in drie termijnen. Wie niet betaald zal gerechtelijk vervolgd worden. De kosten zijn voor de wanbetaler.

24 april 1644: de Goedsheren zullen de boeren aanwijzen tot hoever zij hun turfkuilen mogen aanleggen. Bij kerkespraak zal voortaan worden bekendgemaakt wanneer en hoeveel heide er gemaaid mag worden; boete is één ton bier (150 liter). Boete voor ongekrande varkens nu acht stuivers per varken. Niemand mag plaggen maaien in de Mors en de Voorste Mors in het Notterveen; boete één ton bier. Grote onkosten zijn gemaakt (door het markebestuur) inzake de processen tegen de Heren van de Sculenborgh (Hellendoorn) en de stad Rijssen. De verloren processen moeten door de marke Zuna/Notter betaald worden. Daarom wordt er markegrond verkocht. Bron: Jos Klein Schaarsberg.

Huis de Grimberg

De Grimberg was een havezate in de buurschap Notter. Het was gelegen in het voormalige richteramtb Kedingen. Van het oude kasteel is alleen de toegangspoort bewaard gebleven. Het grachtencomplex met een binnengracht en een dubbele buitengracht is nog intact. Het is verscholen gelegen tussen de oude eiken en beuken.

De oudste gegevens over de Grimberg dateren van 4 juni 1297. De mansio Grimberg wordt in een testament van Egbert van Almelo, die het kasteel aan zijn tweede vrouw Mechteld van Limburg schenkt. De kinderen uit hun huwelijk noemden zich nadien 'van den Grimberg'. De oudste zoon Derk stierf waarschijnlijk kinderloos, want zijn broer Egbert van den Grimberg komt daarna voor in akten. Zijn zoon, eveneens Egbert (II) had in 1396 een conflict met Geert van Bevervoorde, Hof te Bevervoorde. Deze Egbert had een zestal kinderen waaronder de oudste zoon Derk II die hem opvolgde. Na zijn overlijden verdelen zijn broer Johan en zijn zuster Egbertje, die getrouwd was met Gerdt Ten Thijs, in 1443 allerlei Grimbergse goederen. Hierdoor komt na het overlijden van Egbertje, 'dat hues to Grimberghe mit den veer ende mit den vrede' aan haar kinderen Derk en Seino ten Thijs, die het in 1475 verkopen aan Otto van den Rutenberg en zijn vrouw. De Grimberg is leenroerig aan het Huis Almelo.

Otto van den Rutenberg koopt de gehele Grimberg. Dat betekent ook dat ze de Borgh te Sudena in bezit krijgen. Otto woonde op de Borgh te Sudena Zuna in de buurschap Notter. Hij huwde met Maria van Twickelo, die de Grimberg als woning verkoos 'omb desten neher bei der kirchen zu sein'. Het echtpaar verhuisde naar de Grimberg en deze werd drastisch verbouwd. Hij stierf in 1500. Zijn vrouw een jaar later. Ze werden in Rijssen in de Schildkerk begraven. Hun kinderen Alof (proost van Sinte Marie te Utrecht), Otto II (opvolger op de Grimberg), Hake, Catharina (stiftsjuffer te Neuss) en Willemetje (trouwde met Johan van Welvelde). Otto speelde een belangrijke rol. Hij werd aangewezen als afgevaardigde van de Twentse Ridderschap om

gewichtige zaken te regelen. Hij trouwde met Eleonora Sticke van het Weldam, maar stierf kinderloos in 1549.

De naam Zuna is afgeleid van Zudena, ten zuiden van de Aa of Regge. Van het Huis zijn vermeldingen uit 1461 tot 1497 bekend.

Deze molen is niet bekend in de archieven, alleen de veldnaam 't Mōlnstal bewijst het bestaan ervan. Dat veld ligt N van de Zunaweg, ZW van het erve Smeijers en NW van het boerderijtje De Plas, mogelijk vernoemd naar de plaats of voorhof van het oude Huis te Zuna.

Het water moet zijn aangevoerd vanuit de westelijke moerasgronden en opgestuwd in het Molenstal (en in de huisgrachten) om na de molen uiteindelijk in de Aa of Regge uit te monden.

Bron: Hagens H. "M's Mulders Meesters" 1978 p. 501.

De Grimberg viel na de dood van zijn weduwe in 1561 toe aan de nakomelingen van zus Willemtje: Anna (getrouwd met Sweder Schele tot Weleveld) Sophia (getrouwd met Evert van Varendorp), Steventje (de vrouw van Peter van Voorst tot Beerse) en zodoende aan het geslacht Welvelde. Otto II had in 1549 al bepaald dat het kind van Steventje en Peter, eveneens Peter van Voorst geheten, vooruit 1000 gulden 'vor de tymmerasie van den huse to Grimberge' enz. moest krijgen. De verdere verdeling van de nalatenschap was ingewikkeld en pas in 1575 werd Johan van Voorst (de 5e zoon van Steventje en Peter) met de Grimberg beleend. Hierna bleef het zes geslachten in het bezit van de familie van Voorst. Twee broers van Johan waren gesneuveld in Heiligerlee, en één in Frankrijk. Hij trouwde met Hermanna Mulert en hertrouwde na haar dood met Mechteld van Langen.

In 1581 stelde de Prins van Oranje hem aan tot drost van Twente, nadat Gosen van Raesfelt naar het stift Munster was gevlucht. In datzelfde jaar werd hij in de slag bij Goor gevangengenomen en werd nadien jarenlang opgesloten op het huis Blijenbeek in Noord-Limburg. Omdat de van Voorst-familie voor de staatsgezinden had gekozen, werd zij door de Spaanse koning als vijand beschouwd en werden al hun goederen in beslag genomen. Het Staatsgarnizoen van de Prins van Oranje dat de Grimberg moest beschermen vluchtte in 1583 samen met Mechteld van Langen, bij de komst van de Spanjaarden naar Lochem. De Grimberg werd veroverd door de Spanjaarden en in brand gestoken. Pas in 1595 vestigde Johan zich opnieuw op de weer opgebouwde plaats met zijn beide zusters. Hij overleed in 1598.

Zijn oudste zoon Peter trouwde met Odila van Bevervoorde maar stierf al voor 1613 want toen werd diens minderjarige zoon Johan met de erve beleend. Ook Johan stierf kort daarna, waarop zijn broer Berend van Voorst te Notter verschillende landerijen 'vrijde' (als waarborg ervoor instaan). Deze stierf kinderloos en zijn broer Herman van Voorst werd in 1634 ingeschreven in de Overijsselse Ridderschap. Deze Herman was tot 1636 luitenant in de compagnie van zijn neef Reinier Schaep, waarna hij een rol ging spelen in de Overijsselse

Staten. Hij mocht tol heffen aan de brug over de Regge. In 1639 overleed hij en werd in Rijssen begraven. Zijn vrouw Agnes Schaep van Windesheim was in 1634 al overleden. In 1646 pas werd hun zoon Peter van Voorst door de heer van Almelo beleend met de Grimberg. Hij woonde daar alleen met een meid en een knecht. Op latere leeftijd, in 1676, trouwde hij met Euphemia Alegonda van Broeckhuysen van de Doorn. Het huis werd toen flink verbouwd, getuige de grote aanslag op het vermogen van Van Voorst. Toen het klaar was had het vier vuursteden. Peter overleed in 1693. Toen ook zijn zuster Odilia Anna, stiftsjuffer te Hunnepe, in 1698 stierf konden de erfgenamen de schulden uit de nalatenschap van vader en tante niet voldoen en vroegen uitstel van betaling van de successierechten. De oudste zoon van Peter, Herman, kreeg de goederen in 1705, en werd toegelaten tot de statenvergaderingen. Zijn jongere broer Willem Reinier volgde hem op na zijn dood in 1709.

Het veer bij de Grimberg

In 1711 werd deze lid van de Ridderschap maar hij volgde een militaire loopbaan waardoor het huis soms lange tijd leeg stond. Hij kreeg een eigen regiment en bracht het in 1747 zelfs tot generaal-majoor. In 1727 was hij in Brummen getrouwd met Clara Anna Elisabeth van Broeckhuysen tot de Geldersche Toren. Zij overleed op de Grimberg in 1732. Bij de volkstelling van 1748 woonden op 'de Grimbargh': 'de heere luitenant-generael Willem Reyner, baron van Voerst, heere van de Grimbargh; sijn soon Peter Willem; de knecht Arent Hendrik Bitter, Willem van de Eese, Catrina van Eybargen en Hendrina ter Wele'. De generaal overleed in 1759. Enige zoon Peter Willem erfde de Grimberg en trouwde met Johanna Isabella Bentinck tot Bevervoerde-Hoyckinck. Hij overleed kinderloos in 1765. Zijn vrouw erfde alles. Ook de erven de Boom, de Ese, Brugmans, den Berg en Heinhuis, een deel van de erven Winkel en Kifhorst, Klein Lochter, de katersteden het Schot, Schuttenplaatsje en de Telgte, evenals het huis de Zegget. Johana Isabella hertrouwde met Frederik Benjamin van der Capellen tot Rijsselt, een burgemeester van Zutphen.

Ze verkochten de Grimberg met onderhorige goederen voor 67.000 gulden in 1779 aan 'baron' Jean Guillaume de Vaillant 'van den Grimberg' en zijn vrouw Isabella Anthonia baronesse van Imhoff, gewettigde dochter van de gouverneur-generaal van Oost-Indië Gustaaf Willem van Imhoff en een inlandse vrouw, Helena Pieters. Hun erfgenamen boden het in 1786 na zijn

dood als volgt te koop aan: 'Het Overste Huis en Havezathe de Grimberg, met Bouw- en Orangehuisen en Hoven, voorzien met privaatte en publicque Visscherijen, het regt van Verschrijving in de Provincie en Leenkamer, twee zesde stemmen in de Collatie van Predikant en Koster te Rijssen, moderne dubbelde Bank en Grafkelder aldaar, halve Erfmarkerichtersplaats van de Boerschap Notter en Zuna enz.enz.' Volgt een beschrijving van het Overste Huis, 'naar beste smaak verbeterd, hecht en sterk en welgesitueerd, wel betimmerd en logeabel' 'Omringd met een breede Gragt, gelijk ook de daarbuiten liggende Hoven met een tweede Gragt omringd zijn, waarin een fraaie Vijver of Kom met Goud en Zilver Visjes en daarbij gelegen vermaakelijk Engelsch Bosjen, 'alles wel gesitueerd gelegen aan de met schuiten bevaaren wordende Rivier de Aa....zeer vermaakelijk...met een dagelijks daar doorgaande Passage van Postwagens en andere Rijtuigen.' Jan Zeger Sloet eigenaar van de Woeste of Bellinckhof bij Weerselo ging er op in en kocht de havezate. Hij werd opgenomen in de Ridderschap. In 1802 verkocht hij de Grimberg en de erve het Veer voor 57.000 gulden aan Ludwig Eberhard Friedrich Nehrkorn.

665. Richterambt KEDINGEN / buurschap Notter

[[Vorige leen](#)] [[Volgende leen](#)]

Het erve den **Boom** voor de havesate den Grimberg gelegen.

** Op 5 april 1698 (OH fol 56v) werd dit goed op verzoek van "de vrouw van de Grimberge" door Ridderschap en Steden tot een Overijssels leen aangenomen in ruil tegen nr. [391](#) (Lendering te Holthuizen).

1698 okt 29 (OH fol 57)

"De vrouw van de Grimberge". Hulder Zeino Westenberg.

1711 mrt 11 (OH fol 188v)

Willem Reinier van Voorst.

1759 aug 27 (OP fol 70)

Peter Willem van Voerst tot den Grimberg en Groote Weede na de dood van W.R. van Voerst.

1765 dec 30 (OQ fol 70)

J.J. barones-weduwe van Voerst geboren barones Bentinck, vrouwe van den Grimbergh, na de dood van P.W. van Voerst. Hulder H.E. van Keppel tot Dingshoff.

** Vergelijk het aangetekende bij de overeenkomstige post onder nr. [608](#) (tienden van Duivelshuis te Enter).

"De vrouw van de Grimberge". Hulder Zeino Westenberg.

1711 mrt 11 (OH fol 188v)

Willem Reinier van Voorst.

1759 aug 27 (OP fol 70)

Peter Willem van Voerst tot den Grimberg en Groote Weede na de dood van W.R. van Voerst.

1765 dec 30 (OQ fol 70)

J.J. barones-weduwe van Voerst geboren barones Bentinck, vrouwe van den Grimbergh, na de dood van P.W. van Voerst. Hulder H.E. van Keppel tot Dingshoff.

** Vergelijk het aangetekende bij de overeenkomstige post onder nr. [608](#) (tienden van Duivelshuis te Enter).

1780 aug 21 (OT fol 43)

J.G. de Vaillant, heer van den Grimberg, als koper na opdracht door F.B. baron van der Capellen, heer van Rysselt.

1787 jun 30 (OV fol 47)

Mr. J.A. ter Horst, secretaris van Ryssen, namens H.L.M. Gansneb genaamt

Tengnagel, geboren De Vaillant, vrouw van A.Z. Gansneb genaamt Tengnagel tot de Bonkenhave Junior, en tevens namens de onmondige kinderen van wijlen J.G. de Vaillant.

1788 mrt 27 (OV fol 53v)

Jan Zeger baron Sloet tot Bellinkhof als koper na opdracht door Christiaan Hendrik van der Feltz als voogd van de twee onmondige kinderen van wijlen J.G. de Vaillant, door diens weduwe J.H. de Vaillant, geboren Van Imhof, benevens door A.Z. Gansneb genaamt Tengnagel tot Bonkenhave en diens vrouw H.L.M. Gansneb genaamt Tengnagel, geboren De Vaillant.

Nehrkorn kende Rijssen. Als leerling had hij gewerkt bij timmerman Peddemors, was later vertrokken naar Amsterdam waar hij architect was geworden. In 1749 vertrok hij naar Suriname en werd stadsbouwmeester van Paramaribo. Daar huwde hij de rijke jonge weduwe Aaltje Margaretha Schröder. Ze kregen een zoon Carl Friedrich. Samen met de donkere Surinaamse Maria keerden ze terug naar Holland waar moeder en een tweede pasgeboren zoon in 1799 stierven. Vader en zoon vestigden zich samen met Maria op de Grimberg. In 1804 hertrouwde hij met Helena Brouwer. Hij stierf in 1812. Carl Friedrich werd erfgenaam maar hij vestigde zich in 1820 in Kampen als wijnkoper en verkocht de Grimberg. Het herenhuis was voor afbraak bestemd. Voor 3500 gulden werd het gegund aan Willem Hendrik van Heerdt tot Eversberg. Het bouwhuis met de rechten werd verkocht aan Helena Brouwer, de stiefmoeder, voor 4000 gulden. Zij verkocht de Grimbergse goederen aan Christiaan Henny, echtgenoot van Johanna Catherina Brouwer, en Derk Jan Brouwer jr. Het landgoed van vijftien hectare diende voornamelijk als geldbelegging. In 1876 kocht Jan Harmen ter Horst, zoon van de oprichter van de jutefabriek in Rijssen het voor zijn zoons Gerrit Hendrik en Auke Hayo. Na het kinderloos overlijden van zijn broer kreeg Auke Hayo ook diens deel. Hij trouwde met Thalia Gerarda Engberts in 1879 en stierf in 1919. Zijn zoon Jan Harmen erfde de Grimberg. Hij trouwde in 1914 met Sophia Charlotte Mathilde van Dorp. Ze woonden op de Eschhorst maar lieten een theehuis bouwen op de Grimberg dat ook voor bewoning geschikt was en verfraaiden de tuin

Meestal is een havezate van oorsprong een grote boerderij geweest. Later gaat die boerderij – voorzien van de nodige versterkingen – zó domineren in de omgeving, dat de omliggende boeren op de veel kleinere keuter - of catersteden hofhorig worden of onder bescherming komen van die boerderij. Weer later zien we dat deze relatie een louter financiële keerzijde krijgt, de boeren van de catersteden betalen pacht of huur. Daarmee is de edelman verzekerd van vaste inkomsten. Daarnaast weet hij andere vormen van inkomsten te verwerven van zijn pachters: pachtkoren, pachtgerst, pachtboter en nog een aantal andere natuurproducten. Nog later worden deze producten niet meer geleverd en worden de waarde ervan in geld aan de edelman overhandigd. Naast de opbrengsten uit pacht heeft de edelman ook een aandeel in de inning van de vele soorten tienden. En typische dienst die de verhouding hereboer-caterboer lange tijd overduidelijk heeft gekenmerkt is de herendienst geweest. Een pachter is verplicht jaarlijks voor zijn pachtheer bepaalde diensten te verrichten. Deze diensten kunnen zijn: het schoonmaken van de gracht, het uitmesten van de stallen of andere werkzaamheden waaraan een persoonlijke inzet van de pachter verbonden is.

Deze diensten zijn in de achttiende eeuw en later geleidelijk aan afgekocht. Men voelde zich door deze diensten geknecht. Daarnaast zijn er ook drostendiensten geweest die mensonterend werden gevonden. Ook deze drostendiensten konden afgekocht worden. De drost kwam uit een adellijke familie en werd benoemd door de bisschop. De functie leverde

niet alleen status op maar ook inkomsten. De drost mocht twee derde deel behouden van de door hem aan de bewoners van de marke opgelegde boetes. Hij kreeg ook zijn deel van de boetes die door de richters van de steden werden uitgedeeld. In Rijssen werden de drostendiensten afgekocht, aan een nieuwe drost en zijn familie werd bij diens ambtsaanvaarding een stuk veengrond buiten de stad 'ten eeuwige dage' geschonken. Al met al wordt het wel duidelijk dat burgers en ingezetenen jaarlijks veel geld op tafel moeten leggen om aan hun 'verplichtingen' te kunnen voldoen. Bedragen, bestemd voor deze diensten, kwamen boven op het geld dat nodig was voor de landschatting, de gelden die voor het gewest nodig waren.

Halbertsma schreef over de 'Heerendiensten', welke de landlieden hun drosten moesten bewijzen. De herendiensten gaven de drosten een dagelijkse gelegenheid tot allerlei knevelarijen. De klachten van de boeren werd dikwijls met slagen beantwoord. Er zijn voorbeelden uit die tijd, dat de drosten met geweld vrouw en kinderen ontvoerden. Ze werden in de kelders van de kastelen opgesloten en werden zo mishandeld, totdat zij aan de schreeuwende eis van hun meester voldaan hadden. Recht tegen deze mishandelingen bestond er niet. Wat daarvan de naam droeg, was zo partijdig ten voordele van de drosten ingericht dat het de wonden van de verdrukten grievender maakte in plaats van te genezen. Verder verklaard Halbertsma, dat omkoperij en afkoperij die elke rechtsgrond misten, eveneens voorkwamen.

De geschiedenis van het latere kasteel de Grimberg gaat terug tot aan het begin van de Middeleeuwen. Op één van de heuvels langs de Regge, de Grimberg, stond een boerderij. De familie die er woonde werd Van Grimberghen genoemd. Omstreeks het jaar 765 had de familie zich bekeerd tot het christendom. Hun kinderen werd gedoopt in de kerk op het Schild te Rijssen. Rondom de boerderij was een versterking gemaakt, bestaande uit een aarden wal met daarop een schutting van puntige houten palen, een palissade. Achter de schutting liep een verhoogde aarden bank, waarop verdedigers konden staan en lopen. Buiten de aarden wal was een diepe gracht. Het woonhuis was gemaakt van hout met daartussen dikke wilgentenen aangesmeerd met klei. De vloer was gemaakt van veldkeien liggend in een bed van klei of leem. Het huis werd een lös hoes genoemd.

De versterkte boerderij lag op een belangrijk punt, aan de heirbaan van Utrecht via Deventer naar Almelo. De familie Van Grimberghen was bevriend met Van Bevervoorde uit Rijssen en Van Almelo. Het grondgebied van Van Almelo grensde aan dat van de marke Notter. In de tiende eeuw had Van Grimberghen zijn land in leen van de bisschop van Utrecht. Ze hadden ook het recht van het veer over de Regge. Daardoor konden ze veergeld vragen voor de overzet naar de overkant. Vaak trokken plunderende bendes over de heirbaan. Daarom werd het erve voortdurende versterkt. In 1086 kwamen vijandelijke troepen langs de Regge en werd er brand gesticht op de Grimberg. Het erve brandde tot de grond toe af en werd herbouwd als een burcht. Zo kon men zich beter tegen aanvallers verweren.

In 1141 was Jacob van Saterslo de heer op de Grimberg. Hij gaf gehoor aan de oproep om Palestina te verdedigen. Hij deed als ridder mee aan de tweede kruistocht van 1147 tot 1149. Na vier jaar kwam hij zonder verwondingen terug op de Grimberg. Na de Middeleeuwen veranderde het landgoed vaak van eigenaar en het verval begon na 1800. Uiteindelijk volgde afbraak. De stenen zijn door de boeren in de omgeving gebruikt om schuren te bouwen en opritten te verharden. Aan de Oude Deventerweg, bij de Regge, was eeuwenlang een voorde (doorwaadbare plaats) en een veer wanneer het water te hoog was om doorheen te waden. In 1773 werd er een boerderij gebouwd die dienst deed als herberg, het Oude Veer. Het veer werd in 1492 vervangen door een brug. In dat jaar kreeg Otto van den Rutenborgh, heer van de Grimberg, toestemming van de bisschop van Utrecht, David van Bourgondië, om een brug te maken en tol te heffen. De brug is verwoest door de Munsterse bisschop Von Galen in 1672. Het duurde een aantal jaren voordat de brug werd hersteld. Deze brug heeft dienst gedaan tot het midden van de negentiende eeuw. Toen was inmiddels de huidige provinciale weg met een ophaalbrug aangelegd.

Egberta van Almelo trouwde met Gerdt van Thije. Ze kregen vier zonen: Derck, Seyno, Johan en Jacob. In 1475 verkochten de tweeling Derck en Seyno de Grimberg aan Otto 1 van Rutenborch. Otto was getrouwd met Maria van Twickelo. Otto en Maria verkochten alle Rijssense goederen die bij de Grimberg hoorden, zoals de Oosterhof. Zij wilden graag de Hof Sudenae in leen verkrijgen. Op 21 juli 1497 werd Huys Sudenae met al zijn erven in leen

gegeven aan Otto 1 van Rutenborgh. De erven die erbij hoorden waren Groot Sudenae (Smeyers), Lutteke Sudenae (Wessels), de Middleles, de Achteres, Broens (Bruijns) en in Notter de hof Wolterinc met het Erfmarkenrichterschap. Otto en Maria stierven in 1499 en 1505 en werden bijgezet in de Schildkerk te Rijssen. Hun zoon, Otto 11 van Rutenborgh, trouwde met Eleonora van Ludinghausen. Hij volgde zijn vader op als Heer van de Grimbergh en Sudenae. Hij was erfmarkenrichter van Notter en Zuna en bleef dit tot aan zijn dood in 1549.

De oudste gegevens over de Grimberg dateren van 4 juni 1297. De mansio Grimberg wordt in een testament van Egbert van Almelo, die het kasteel aan zijn tweede vrouw Mechteld van Limburg schenkt. De kinderen uit hun huwelijk noemden zich nadien 'van den Grimberg'. De oudste zoon Derk stierf waarschijnlijk kinderloos, want zijn broer Egbert van den Grimberg komt daarna voor in akten. Zijn zoon, eveneens Egbert (II) had in 1396 een conflict met Geert van Bevervoorde, Hof te Bevervoorde. Deze Egbert had een zestal kinderen waaronder de oudste zoon Derk II die hem opvolgde. Na zijn overlijden verdelen zijn broer Johan en zijn zuster Egbertje, die getrouwd was met Geert ten Thijs, in 1443 allerlei Grimbergse goederen. Hierdoor komt na het overlijden van Egbertje, 'dat hoes to Grimberghe mit den veer ende mit den vrede...etc.' aan haar kinderen Derk en Seino ten Thijs, die het in 1475 verkopen aan Otto van den Rutenberg en zijn vrouw. De Grimberg is leenroerig aan het Huis Almelo.

Otto van den Rutenberg koopt de gehele Grimberg. Dat betekent ook dat ze de Borgh te Suden-Aa in bezit krijgen. Otto woonde op de Borgh te Sudena Zuna in de buurschap Notter. Hij huwde met Maria van Twickelo, die de Grimberg als woning verkoos 'omb deste neher bei der kirchen zu sein'. Het echtpaar verhuisde naar de Grimberg en deze werd drastisch verbouwd. Hij stierf in 1500. Zijn vrouw een jaar later. Ze werden in Rijssen in de Schildkerk begraven. Hun kinderen Aloff (proost van Sinte Marie te Utrecht), Otto II (opvolger op de Grimberg), Hake, Catharina (stiftsjuffer te Neuss) en Willemtje (trouwde met Johan van Welvelde). Otto speelde een belangrijke rol. Hij werd aangewezen als afgevaardigde van de Twentse Ridderschap om gewichtige zaken te regelen. Hij trouwde met Eleonora Sticke van het Weldam, maar stierf kinderloos in 1549.

De Grimberg viel na de dood van zijn weduwe in 1561 toe aan de nakomelingen van zus Willemtje: Anna (getrouwd met Sweder Schele tot Weleveld) Sophia (getrouwd met Evert van Varendorp), Steventje (de vrouw van Peter van Voorst tot Beerse) en zodoende aan het geslacht Welvelde. Otto II had in 1549 al bepaald dat het kind van Steventje en Peter, eveneens Peter van Voorst geheten, vooruit 1000 gulden 'vor de tymmerasie van den huse to Grimberge' enz. moest krijgen. De verdere verdeling van de nalatenschap was ingewikkeld en pas in 1575 werd Johan van Voorst (de 5e zoon van Steventje en Peter) met de Grimberg beleend. Hierna bleef het zes geslachten in het bezit van de familie van Voorst. Twee broers van Johan waren gesneuveld in Heiligerlee, en één in Frankrijk. Hij trouwde met Hermanna Mulert en hertrouwde na haar dood met Mechteld van Langen.

Wat gebeurde er toen Rutenborgh op de Grimberg woonde?

In 1458 maakte de 'swarte dood' (builenpest) veel slachtoffers in de marken Notter en Zuna.

De winter van 1460 was heel koud. Van 10 februari tot 22 maart had het zo hard gevoren dat alle beken en rivieren bevroren waren. Men kon met paard en wagen over het ijs rijden.

In 1490 werd de Grimbergh aangevallen door Henrick van Wisch, de heer van Terborg en Wisch in de Achterhoek. Hij kwam met zijn vrienden Pelgrom de Vos en Cornelius van

Broeckhuysen en meer ridders uit Gelderland. Dat waren vijanden van de bisschop David van Bourgondie.

Sy quamen 'mit ruyteren ende knekten in 't lant van Twenthe ghevallen, aldaer ghemoort, ghebrant, ghebrandschattet ende dat gantse lant verwuestet ende gheplondert hadden. Beesten ende alles wat sy becom en conden dat hebben sy metghenommen.

In 1495 viel de heer Van Wische opnieuw Twenthe binnen. Hij kwam met 'den Grooten Garde, bestaende in 4000 afghedanckten soldaeten, overgrootte moetwille bedreeven, ghelyck oock in de ghehele Twenthe mit rooven, moorden en branden'. De Grimberg werd belegerd maar bleek onneembaar. Maar de afgedankte huursoldaten verzamelden zich en vielen samen met de Gelderse edelen Twenthe binnen. Groot was de opluchting in de marke toen men het bericht kreeg dat Hans von Ballingen en vijfentwintig aanvoerders van de Grote Garde 'voer Deventher ghevanghen, synthen meesten op raederen ghelegt (geradbraakt. Bisschop David van Bourgondië liet niet met zich spotten.

In 1503 was het zo koud dat de ooievaars bij de Grimberg dood van hun nesten vielen. De wilde eenden waren zo koud dat men ze met de hand kon vangen. De volgende zomer was zo heet en droog dat de dieren stierven van dorst en oververhitting.

In 1510 werd Almelo overvallen, geplunderd en in de brand gestoken door de troepen van de hertog Van Gelre. De Heerlijkheid Almelo rekende bij Coevorden af met de overvallers, maar de dreiging bleef. Afgedankte huursoldaten van de heren Van Heeckeren en Van Bronckhorst trokken rond. In 1515 kwam deze 'Swarte Bende' in Notter en Zuna. De boeren werden beroofd en boerderijen afgebrand. In 1525 was de laatste inval van Karel van Gelre in Almelo en Albergen. De prior van het klooster in Albergen vertelde: 'als dolle honden en wolven werden de soldaten losgelaten op een weerloze kudde schapen'.

In 1530 zijn er hoge rekeningen van de Staten van Overijssel voor de bevolking. Dat was voor het sturen van dertig soldaten in de jaren tussen 1510 en 1525, in de strijd tegen de Geldersen.

Tussen 1548 en 1560 trokken vanuit Emmlichheim, het gebied rondom Lage en Uelsen, de Vrome Kinderen van Emlichem naar Twenthe. Ze plunderden het platteland en terroriseerden de bevolking. Het was een bandeloze en fanatieke sekte, naaktlopend, moordend, brandstichtend, plunderend en verkrachtend. Ze kwamen ook in Rijssen, Notter, Zuna, Reckum en Ypelo.

In 1552 was er de Sint Pontiaansvloed in verband met extreem slecht weer.

Des nachts voor Pontianeans-avent raest een soo groot onweder van donder, blixem, haeghel, reghen en de wint ende waetervloet over Twenthe dat alom kercken ende tooren door dat vier (vuur) verbernden.

De Sint-Pontiaansvloed of de Sint-Pontiusvloed, vernoemd naar Sint-Pontiaan, vond plaats op 13 januari 1552. Hij trof ook de hele westelijke kust van Nederland. Deze stormvloed had veel schade tot gevolg. In Noord-Holland werd bij Den Helder vijftien meter duin weggeslagen. Ook sloegen in de kop van Noord-Holland grote stukken veen weg. In Zeeland stroomden meerdere polders onder. Het eiland van Agger, Bath en Hinkelenoord verdween geheel onder de golven.

Het jaar 1556 was een duur jaar voor de mensen: 'eene diere tyt in deese landen ten aansien van kooren ende andere leeftogt, sodat vele menschen van hongher storven'.

De Tachtigjarige Oorlog

In 1568 begon de Tachtigjarige Oorlog. Peter 1 van Voerst en Stephania van Weleveld hadden vier zonen en twee dochters. De oudste zoon sneuvelde in 1568 aan de kant van graaf Adolf van Nassau in de Slag bij Heiligerlee. De tweede zoon sneuvelde in 1573 in Frankrijk in de strijd tegen de Spanjaarden. In 1575 werd Johan, de derde zoon, beleend met de Grimberg en al zijn goederen. De goederen van Huis Sudenae bleven bij Huis Weleveld in Zenderen. In 1570 was Johan van Voerst getrouwd met Hermanna Mulert. Uit dit huwelijk zijn vier kinderen geboren. Hermanna stierf en Johan hertrouwde met Mechteld van Langhen. Mechteld van Langhen van de Grimberg zou de geschiedenis ingaan als een van de grote vrouwen van de Grimberg en de marken Notter en Zuna.

Johan van Voerst werd in 1581 drost van Twenthe. In datzelfde jaar werd hij gevangen genomen en overgebracht naar kasteel Bleyenbeeck te Afferden in het noorden van Limburg. Hij werd gevangen bij de inname van de Goorse Schans door de Spanjaarden. In een Spaans document staat vermeldt: 'Johan van Voerst, die laetst op syn Huys Grimberghen by Ryssen in Twenth gewoent, nu ghevanghen in Bleyenbeeck'. Hij kwam op de lijst van 'alle 's Coninghs Maiesteyt Vianden ende Rebellen'. Mechteld en de kinderen bleven achter op de Grimbergh

Een groep ruiters van het Spaanse garnizoen onder aanvoering van Lubbert Torck (de broer van Rutger, de onwettige heer van Almelo) begonnen Mechteld te terroriseren en wilden ingekwartierd worden op de Grimberg. Ze stonden voor de ophaalbrug en wilden naar binnen. De Spaanse rentmeester legde hoge belastingen op aan de bevolking zodat hij de Spaanse troepen in Overijssel kon betalen. Al snel was er niets meer te halen. Ook was alles van waarde uit de Grimbergh gesmokkeld en verborgen bij de boeren. Alleen waren belangrijke documenten zoals het markeboek achtergebleven. De pachten werden niet betaald, die zouden toch in beslag worden genomen. Daarop nam de rentmeester maatregelen en de druk werd steeds zwaarder. In zijn boeken vermeld hij: 'Anno 1583 Johan van Voerst toe Grimberghen: 't Huys mette omliggende garden ende olymole, vermitz 't garnizoen daerop liggent heeft nyet opgebracht'. (De oliemolen stond op de plaats waar nu camping Het Mólke is). Daarop nam de Spaanse rentmeester rigoureuze maatregelen: '1583: Dat Huys Grimberghen is by Con. Mai. Crycksvolck affgebrant ende heft juffouwe Mechteld van Langhen, huysvrouwe van opgehemelten Voerst deur elf Staetsche (Spaanse) soldeniers binnen Lochum ghehaelt ende gevanckelycken geset mit vijff van haere meyerlueden, bes soo langhe sy, voirgenaemde meyerluede der opgehemelte jouff. Mechteld die pagten al ende gheheel betaelt hadden'. Mechteld werd gegijzeld tot de pacht werd betaald. De vijf boeren die samen met haar werden gevangen gehouden waren Kyffhorst, Heynenhuess, Schot Jan, Winckelman en Bargman. De kinderen werden opgevangen bij burenen in Notter. De gijzeling had geen effect want in 1584 kwam een pander op de Grimbergh. Deze moest alle opbrengsten in beslag nemen. Johan van Voerst zag kans in gevangenschap geld te lenen voor het losgeld (voor zichzelf) en de pacht. Na betaling werden Mechteld en de vijf boeren vrijgelaten. Omdat Johan al op leeftijd was werd hij kort daarna vrijgelaten. De oude burcht was verbrand en van de voorburcht stond nog een deel. Johan kreeg een vrijeleide om op de Grimbergh te wonen met zijn gezin en zijn twee zusters. Niet lang daarna overleed Mechteld en werd bijgezet in de grafkelder van de Grimberghs in de Schildkerk te Rijssen.

In 1595 verzocht Johan bij prins Maurits van Oranje om bescherming. Daarover werd een positief besluit genomen op 1 augustus 1596. Er kwamen dus soldaten van het leger van Maurits op de Grimbergh wonen. Als erkenning van zijn toewijding aan de vrijheidstrijd werd Johan vrijgehouden van heffingen op onroerend goed, paarden, koeien en ander gehoornd vee. Hij was drost van Twenthe tot zijn dood in 1598. Hij werd bijgezet in de grafkelder in de Schildkerk te Rijssen. Met Lubbert Torck liep het slecht af. Hij liep over naar prins Maurits maar pleegde verraad. Hij werd door Maurits samen met zijn officieren ter dood veroordeeld en onthoofd.

In 1581 stelde de Prins van Oranje Johan aan tot drost van Twenthe, nadat Gosen van Raesfelt naar het stift Munster was gevlucht. In datzelfde jaar werd hij in de slag bij Goor gevangengenomen en werd nadien jarenlang opgesloten op het huis Blijenbeek in

Noord-Limburg. Omdat de van Voorst-familie voor de staatsgezinden had gekozen, werd zij door de Spaanse koning als vijand beschouwd en werden al hun goederen in beslag genomen. Het Staatsgarnizoen van de Prins van Oranje dat de Grimberg moest beschermen vluchtte in 1583 samen met Mechteld van Langen, bij de komst van de Spanjaarden naar Lochem. De Grimberg werd veroverd door de Spanjaarden en in brand gestoken. Pas in 1595 vestigde Johan zich opnieuw op de weer opgebouwde plaats met zijn beide zusters. Hij overleed in 1598.

De zoon van Johan en Hermanna, Peter, werd in 1598 Heer van de Grimbergh. In hetzelfde jaar trouwde hij met Odilia van Beverveurde van de Oldemeule te Oele. Peter stond voor de onmogelijke opdracht, samen met de andere edelen en bewoners van de marke, de enorme oorlogsschade te herstellen. Peter stierf al voor 1613 want toen werd zijn minderjarige zoon Johan met de erve beleend. Ook Johan stierf kort daarna, waarop zijn broer Berend van Voorst te Notter verschillende landerijen 'vrijde' (als waarborg ervoor instaan). Deze stierf kinderloos en zijn broer Herman van Voorst werd in 1634 ingeschreven in de Overijsselse Ridderschap. Deze Herman was tot 1636 luitenant in de compagnie van zijn neef Reinier Schaep, waarna hij een rol ging spelen in de Overijsselse Staten. Hij mocht tol heffen aan de brug over de Regge. In 1639 overleed hij en werd in Rijssen begraven. Zijn vrouw Agnes Schaep van Windesheim was in 1634 al overleden. In 1646 pas werd hun zoon Peter van Voorst door de heer van Almelo beleend met de Grimberg. Hij woonde daar alleen met een meid en een knecht. Op latere leeftijd, in 1676, trouwde hij met Euphemia Alegonda van Broeckhuysen van de Doorn. Het huis werd toen flink verbouwd, getuige de grote aanslag op het vermogen van Van Voorst. Toen het klaar was had het vier vuursteden. Peter overleed in 1693. Toen ook zijn zuster Odilia Anna, stiftsjuffer te Hunnepe, in 1698 stierf konden de erfgenamen de schulden uit de nalatenschap van vader en tante niet voldoen en vroegen uitstel van betaling van de successierechten. De oudste zoon van Peter, Herman, kreeg de goederen in 1705, en werd toegelaten tot de statenvergaderingen. Zijn jongere broer Willem Reinier volgde hem op na zijn dood in 1709.

In 1711 werd Willem Reinier lid van de Ridderschap maar hij volgde een militaire loopbaan waardoor het huis soms lange tijd leeg stond. Hij kreeg een eigen regiment en bracht het in 1747 zelfs tot generaal-majoor. In 1727 was hij in Brummen getrouwd met Clara Anna Elisabeth van Broeckhuysen tot de Geldersche Toren. Zij overleed op de Grimberg in 1732. Bij de volkstelling van 1748 woonden op 'de Grimbargh': 'de heere luitenant-generael Willem Reyner, baron van Voerst, heere van de Grimbargh; sijn soon Peter Willem; de knecht Arent Hendrik Bitter, Willem van de Eese, Catrina van Eybargen en Hendrina ter Wele'. De generaal overleed in 1759. Enige zoon Peter Willem erfde de Grimberg en trouwde met Johanna Isabella Bentinck tot Beverveurde-Hoyckinck. Hij overleed kinderloos in 1765. Zijn vrouw erfde alles. Ook de erven de Boom, de Ese, Brugmans, den Berg en Heinenhuis, een deel van de erven Winkel en Kifhorst, Klein Lochter, de katersteden het Schot, Schuttenplaatsje en de Telgte, evenals het huis de Zegget. Johana Isabella hertrouwde met Frederik Benjamin van der Capellen tot Rijsselt, een burgemeester van Zutphen.

Ze verkochten de Grimberg met onderhorige goederen voor 67.000 gulden in 1779 aan 'baron' Jean Guillaume de Vaillant 'van den Grimberg' en zijn vrouw Isabella Anthonia baronesse van Imhoff, gewettigde dochter van de gouverneur-generaal van Oost-Indie Gustaaf Willem van Imhoff en een inlandse vrouw, Helena Pieters. Hun erfgenamen boden het in 1786 na zijn dood als volgt te koop aan: 'Het Overste Huis en Havezathe de Grimberg, met Bouw- en Orangehuisen en Hoven, voorzien met privaate en publicque Visscherijen, het regt van Verschrijving in de Provincie en Leenkamer, twee zesde stemmen in de Collatie van Predikant en Koster te Rijssen, moderne dubbelde Bank en Grafkelder aldaar, halve Erfmarkerichtersplaats van de Boerschap Notter en Zuna enz.enz.' Volgt een beschrijving van het Overste Huis, 'naar beste smaak verbeterd, hecht en sterk en welgesitueerd, wel betimmerd en logeabel' 'Omringd met een breede Gragt, gelijk ook de daarbuiten liggende Hoven met een tweede Gragt omringd zijn, waarin een fraaie Vijver of Kom met Goud en Zilver Visjes en daarbij gelegen vermaakelijk Engelsch Bosjen, '...alles wel gesitueerd gelegen aan de met schuiten bevaaren wordende Rivier de Aa....zeer vermaakelijk...met een dagelijks daar doorgaande Passage van Postwagens en andere Rijtuigen ...' Jan Zeger Sloet eigenaar van de Woeste of Bellinckhof bij Weerselo ging er op in en kocht de havezate. Hij werd opgenomen in de Ridderschap. In 1802 verkocht hij de Grimberg en de erve het Veer voor 57.000 gulden aan Ludwig Eberhard Friedrich Nehr Korn.

De heidevelden

Wist je dat er in Notter vroeger veel heidevelden en zandvlaktes waren? In de hogere gebieden had je heidegrond. Boeren hielden hier schapen voor hun mest en de wol. Aan de rand van de heide stond dikwijls een schaapskooi. Met de mest van de schapen konden akkers bemest worden. Op de akkers werden graan en aardappelen verbouwd. In 1830 is langs de Jipkesbeltweg, aan de kant van de Regge, het Engelenbos. In die tijd waren hier belten die zich uitstrekten tot de Pereboomsweg. Dit was onvruchtbaar land waar stuifzand opwaaide. Tegenwoordig staan er dennen. In de zeventiende eeuw en nog lang erna waren hier de hutten van de paupers van Hellendoorn. Het werd oogluikend toegestaan door het markebestuur.

In 1880 werd ontdekt waarom planten zo goed groeien van mest. Men ontdekte daarna dat de stoffen die in de mest zitten nageemaakt konden worden. Dat heet kunstmest. Schapen waren toen niet meer zo nodig. Er was genoeg kunstmest. Er konden meer akkers worden gemaakt en op dat bouwland konden boeren veel meer gewassen verbouwen. Om een akker te maken van heideveld moest er een boel gebeuren. Alle heide, stenen bomen en struiken moesten worden weggehaald en dan moest de grond worden doorgeploegd en bemest. De boeren en landarbeiders deden het spitwerk met de hand, dat was heel zwaar werk. Het ploegen ging met koeien en later met paarden. Toen het veen na 1920 niet meer gewild was als brandstof, werden veel mensen werkloos. Om die mensen aan het werk te houden werden heidevelden ontgonnen en bossen geplant. Je kunt dat nog steeds zien. In sommige bossen staan de bomen in keurige rijtjes. Vóór 1880 was er heel veel heide in Notter. Door de landbouw is er veel heide verdwenen. Toen de heide bijna verdween wilde men het bewaren.

De heiden ontstonden aan het eind van de middeleeuwen. De toegenomen bevolking zorgde voor kappen van bossen en overbeweiding door schapen en runderen veranderden hele landstreken rond dorpen en steden in (aanvankelijk boomrijke en grazige) heidevelden.

Die woeste gronden tussen de nederzettingen deden dienst als gemeenschapsgoed waar de bewoners hun schapen overdag lieten grazen, heidemaaisel kwamen halen voor veevoeder en heideplaggen kwamen steken als strooisel voor in de potstallen waar de schapen en koeien 's nachts verbleven. De stalmest uit de potstal werd ieder jaar naar de akkers gebracht als bemesting. Door die gebruiken werden de voedingsstoffen van de heide verplaatst naar de akkers. De heidegronden waren al schraal en werden door dit landbouwgebruik nog schraler. De nog aanwezige bomen werden gebruikt voor brandhout en verdwenen. En de exploitatie van de heide zorgde er voor dat er zich niet opnieuw een bos kon ontwikkelen. De schrale heidebegroeiing maakte de zandige bodem ook nog eens vatbaarder voor uitspoeling van de vruchtbare elementen door de regen.

Bij overexploitatie verdween zelfs de heide en ontstonden naakte zandgronden waarvan het zand door de wind werd bijeen gewaaid tot stuifduinen. Om zandverstuiving te voorkomen werd geregeld een deel van de gemeentegrond afgesloten en werd het verboden om zavel en zoden te steken, heide te maaien en dieren te weiden op plaatsen waar de vegetatie omzeggens verdwenen was. Om te zandverstuiving naar de akkers te voorkomen werden boomrijen geplant tussen de heide en de akkers die het zand moesten tegen houden en die daar duinen hebben gevormd. Deze vorm van landbouw met de karakteristieke esdorpen en herdgangen bleef tot het einde van de negentiende eeuw en begin twintigste eeuw bestaan. In 1898 was nog ruim twintig procent van de oppervlakte van Nederland 'woeste grond' en die bestond hoofdzakelijk uit heiden. De uitvinding van de kunstmest verminderde de behoefte aan schapenmest en maakte het mogelijk de heiden tot landbouwgrond te ontginnen. Daarnaast werden veel heidevelden in bos omgezet.

Op een aantal plaatsen kochten kapitaalgroepen honderden hectaren heidegebied. De bedoeling was om er landbouwgrond van te maken. Veel onbewerkt gebleven heidegronden werden vanaf het einde van de negentiende eeuw bebost met naaldhout voor mijnhout voor de mijnen.

In Nederland werd Staatsbosbeheer speciaal opgericht voor de omzetting van heide in bos. Ongeveer tegelijkertijd ontstond de belangstelling voor de heide bij natuurbeschermers. Als gevolg hiervan zag Staatsbosbeheer af van de bebossing van waardevolle heiden en kocht Natuurmonumenten grote heiden. Aan het eind van de twintigste eeuw bestond nog minder dan één procent van Nederland uit hei. Behalve de militaire oefenterreinen zijn vrijwel alle overgebleven heiden tegenwoordig eigendom van Staatsbosbeheer, de Vereniging Natuurmonumenten en de Provinciale Landschappen.

In Overijssel lagen omstreeks 1850 maar weinig grote heidevelden. De heide lag verspreid over heel veel veldjes. Gedurende de gehele negentiende eeuw werd er al aanzienlijk ontgonnen. Vooral in Twente rondom Enschede en Oldenzaal werd er ontgonnen door de textielabrikanten waarvan enkelen medeoprichter waren van de Heidemaatschappij. In grote getale werden de heidevelden omgezet in bos. Naast bebossing werden er ook landbouwexperimenten uitgevoerd op de heidegronden zoals vloeiveiden en cirkelvormige akkers.

1930, Turfjansen op weg naar Rijssen

Er werd heide in stand gehouden voor de jacht. Boeren gingen ook al vroeg over tot ontginning. Er vonden kleinschalige randontginningen plaats met nieuwe, omwalde kampjes en graslanden. Na de eeuwwisseling vond veel ontginning plaats door lokale boeren ter uitbreiding van bestaande bedrijven. In de jaren 1910 en 1920 werd vooral ontgonnen tot grasland. De ontginningen werden niet aangestuurd door de overheid. Wel maakte de overheid deel uit van de ontginningsmaatschappijen. De belangrijkste was de N.V. Ontginningsmaatschappij Overijssel. In de jaren dertig werkten voor deze maatschappij alleen maar werklozen. Het karakter van het landschap waarin boerenontginningen plaatshadden verschilde niet met dat van voor 1920. Weinig nieuwe infrastructuur en verspreid een enkele nieuwe boerderij. Dit landschap verschilde duidelijk met het landschap waar ontginningsmaatschappijen aan het werk waren geweest. Deze gebieden, met een planmatig karakter, kenmerken zich door nieuwe infrastructuur, eenvormige perceling met als gebruik bouw- en grasland en regelmatige afstand tussen de boerderijen.

Erve Heijnenhuis

Het erve Heijnenhuis is een zeer oud erve in Notter en stamt uit de Saksische tijd. Op dit moment woont er Van Pijkeren. Het erve behoorde tot de goederen van Huis De Grimberg. In 1120 wordt het erve al genoemd in een acte, als eigendom van Jacob van Saterslo. Deze was heer van de Grimberg en nam deel aan de kruistocht van 1141 – 1145. In 1202 trouwt de erfdochter met een zoon van de Heer van Almelo van de Heerlijkheid Almelo.

Erve Heynenhuis

Erve Heynenhuis

Op 28 oktober 1393, dat is op een donderdag na Sint Simon en Sint Judas, schenken Egbert 11 en zijn broer Arnout van de Grimberg 'twee molt winterrogghen' aan de Schildkerk te Rijssen, met het verzoek deze rogge uit te delen aan de armen van de parochie. Daarbij verzoeken ze of men in de kerk wil spreken en bidden voor Heer Diderick van de Grimbergh (overleden 1361) en Vrouwe Mechteld (hun moeder) en anderen die voor hen zijn gestorven en degenen na hen. De rogge wordt door de broers beschikbaar gesteld na de Sint Maartensmis, 11 november. De rogge komt van het erve Mensingh te Elsen, die 1 'molt' ter beschikking heeft gesteld. Het andere molt komt van her erve Heijnenhuis te Notter, die ook 1 'molt' heeft gegeven. Een molt is één mud gemalen rogge; het ging dus om roggemeel.

Uit het Register van Schattingen van de bisschoppelijke burcht te Goor.

Item dat Heijnhuss myt harden seijde ende myt weken (roerend en onroerend goed), 14 mud is rogge (14 mud en 1 schepel is eenvierde mud) ende myt den halven waer ende waerscap in der Marke van Nutteren.

De opbrengst was 14 mud en 1 schepel rogge per jaar. Aan de hand van deze becijfering moest grondbelasting betaald worden.

Anderhalve eeuw later (na de heren Van Thije), na de dood van Otto 11, in 1549, worden Jasper en Christoffel Schele van het Weleveld te Zenderen de eigenaren van het Heijnenhuis. In 1560 erft Stephania van Weleveld, nicht van de broers Schele, de Grimberg met toebehoren. Daardoor komt het Heijnenhuis enkele eeuwen in het bezit van de Voersten van de Grimbergh. Dan is de Tachtigjarige Oorlog uitgebroken. Peter 1 Van Voerst sterft in 1575 en wordt opgevolgd door Johan van Voerst, zijn zoon. Deze is een aanhanger van de prins van Oranje en hij moet in 1581 onderduiken. In 1582 wordt de Grimberg bezet door de Spanjaarden en de bevolking van Notter wordt door het garnizoen en de Spaanse rentmeester onderdrukt. In

1583 is de situatie zo slecht dat de pachters van de Grimberg hun pacht niet kunnen betalen aan deze rentmeester. Hij schrijft in zijn boekhouding:

Anno 1583 Johan van Voerst tot Grymberghen: 't Huijs met de omliggende garden ende olymole, vermits 't ganisoen daerop liggent heeft nyet opgebracht. Ook geen wonder met die Spaanse sprinkhanen.

Dan schrijft hij in 1583:

Dat Huijs Grimberghen is bij Con.Mai. crychsvolck affgebrant ende heft juffrouw Mechteld van Langhen, huijsvrouwe van opgemelten Voerst deur elf Staetsche (Spaanse) soldeniers binnen Lochum ghehaelt ende gevanckelycken geset mit vijf van haere meijerlueden bes so lang sy, voirgenaemde meijerlueden der opghemelten jouffr. Mechteld die pagten al ende gheheel betaelt hadden.

Ze werden dus gegijzeld in Lochem. De vijf boeren die met Mechteld gevangen zaten waren:

Boynck (Beunk), Heijnhuiss, Schot Jan (Nollen), Winckelman (Klein Schaarsberg), Bargman ('n Iemker). Dat Eseman (de Ese-Slagman) er niet bij was kwam omdat erve de Ese een achterleen was van Huis Heeckeren te Goor. De Heer van Heeckeren was katholiek en had zijn pacht betaald.

In 1584 stelt de Spaanse rentmeester een dienaar of pander aan op de Grimberg en de erven. Deze moet de Grimberg de duimschroeven aandraaien. Zijn naam was Gerrit Johanszoon en hij was honderdvierentwintig dagen in dienst van de rentmeester. Dan meldt Johan van Voerst zich bij de Spanjaarden. Hij wordt gevangen gezet op kasteel Bleijdenbeeck in Noord-Limburg. Tijdens zijn gevangenschap regelt hij de pacht en daarom wordt de gijzeling van Mechteld en de vijf boeren opgeheven. De Van Voerst waren geduchte krijgsheren vanaf de twaalfde eeuw. Daarom wordt hem verder geen haar gekrenkt. In 1595 wordt hij door de troepen van prins Maurits bevrijd en hij sluit zich aan bij diens leger. Nog in hetzelfde jaar wordt hij benoemd tot drost van Twenthe. De herbouw van de Grimberg begint. Johan van Voerst overlijdt in 1598 en zijn zoon Peter 11 van Voerst volgt hem op. Notter is verwoest en Peter 11 doet alles wat mogelijk is om de marke weer op te bouwen.

Het erve Heijnenhuis is vermeldt in het Verpondingsregister van 1601 en 1602. In de vijftiende eeuw had de landsheer David van Bourgondië, de bisschop van Utrecht, geld te kort. Hij legde een eenmalige belasting op. Hij regeerde over Overijssel en Utrecht van 1457 tot 1496. De toestemming voor deze belasting verleenden de edelen (ridderschap van Overijssel) en de drie Hanzesteden Deventer, Zwolle en Kampen. De belastingaanslagen werden verdeeld over alle erven en vastgelegd in het Schattingsregister van 1475. De opgelegde schatting was '2 Oude Schilden voor een vol gewaerd erve en 1 Oud Schild voor een caterstede. Het erve Heijnhuis wordt vermeldt als vol erve. Eén Oud Schild is een franse gouden munt met een waarde van driehonderd stuivers. Dat zijn vijftien goudguldens van twintig stuivers per stuk. Verponding is belasting op bouw- hooi- en weiland. De verponding werd opgelegd door de Staten van Overijssel in die gebieden die al bevrijd waren van de Spanjaarden. Er was veel geld nodig voor de oorlog en de wederopbouw. De verponding was een jaarlijkse belastingaanslag. In 1601 is er alleen nog sprake van heffing op bouwland.

Regge, Wierdensestraat

In het register van 1602 staat een voorlopige aanslag waarin de bedragen nog niet zijn vermeldt. Dan is er voor het eerst verponding geheven op hooiland. Het erve Heijnenhuis staat genoteerd voor 10 mud gezaai (4 ha bouwland) en 2 dagwerken hooiland (0.8 ha). Het erve Heijnhuis is vrijgesteld van deze belasting. Dat kwam vanwege het feit dat de goederen van de Grimberg waren samengesteld uit grondgebied van twee marken. Er was dus kennelijk een tijd dat de Regge niet de natuurlijke grens was tussen de marken Notter, Zuna en de stad Rijssen. Het grensgeschil is in 1516 geregeld. Het was voorgelegd aan het markebestuur van de Lutte en er kwam een openbare zitting in de Plechelmusbasiliek te Oldenzaal. De delegatie uit Notter: Hendrick ter Kijffhorst (nu Gerritsen Nulkes), Lambert Aeversinck (nu Klein Douwel 'n Krol), Berndt Herbertinck (nu Wessels aan de Notter Es), Johan Wolterinc (nu Boode), Hendrick ter Aevest (verdwenen Vrugink), Arndt Sudenae van Groot Sudenae (nu Smeijers), Johan to Sudenae van Lutteke Sudenae (nu Mensinck), Berndt ten Middelesch (nu Hietland), Gheert 't Sudenae van de Achteresch (nu bedrijfsruimte), Johan ten Scerpenhaeve van de Scherphoff Zuna (nu Holsappel) en de Heer van de Grimberg, Otto 11 van Rutenborch.

Die van Rijssen verklaren onder ede dat zij in de bocht van de Regge (volgens oude overlevering) altijd koeweiden hadden bij Heijnenhueswaer. Daarop gronden zij hun aanspraken om vanaf de 'scluzenkolk op Lancamperpael in Zuna te laecken'. Die van Notter verklaren onder ede dat op dit stuk land altijd vijf eikenbomen per jaar door de marke Notter werden gekapt. Ze werden gebruikt voor bouw- en reparatiedoeleinden. Zij hadden van ouds het land in gebruik als weidegrond en houtkapplaats. Die van Rectum verklaren onder ede dat het altijd zo is geweest zoals die van Notter verklaren. En dat het Heijnenhues, dat dik veertig jaar bij hen bekend was onder de naam dat Nije Haeverwaer, behoorde tot de Grimberg. En dat de waer zich uitstreckte vanaf Heijnenhuess tot de Regge. In het verslag staat dat men deze mensen mag geloven omdat zij uit een andere marke komen. Die van Rijssen hebben

geen poot om op te staan. Maar toch houden zij voet bij stuk en men komt niet tot een oplossing. Vreemd is dat Johan ten Heijnenhuess als neutraal getuige is opgeroepen van Rectum voor Notter. Volgens de historici Ebbinge en Kreijnck zou de Grimberg 'in voertiden van twen marcken thoep gesalt sijn', dus Notter en Reckum. Hoewel het erve eigendom was van de Grimberg lag het in 1515 in de marke Reckum. Het kwam na de uitspraak definitief bij de marke Notter.

Het erve Heijnenhuis werd voor 1393 'Nije Haeverwaer' genoemd en bleef lang voortbestaan. De boer op het erve werd Heuver (Haever) genoemd en was waarschijnlijk afkomstig van het erve Haeveren (Heuver) in Rijssen. Op dit erve lag het erfmarkenrichterschap van Rijssen. Hoe kon het geschil ontstaan? Op die plek wijzigde de Regge haar bedding nogal eens. De grenzen wisselden, nu eens op de ene, dan weer op de andere oever. Het Rijssens gebied was dichter bij het Heijnenhuis. Vandaar dat die van Rijssen wilden 'laecken' vanaf de 'Schluzenkolk'. Johan van het Heijnenhuis werd Johan ten Heijnenhuis (dus niet Heijnenhuis maar ten) genoemd en zijn naam was dus Johan Heuver. De Schluzenkolk was op de grens van de Oude Deventerweg en de Sluizendijk. Op 1 juli 1609 is erve Heijnenhuis genoemd in het markeboek. Gedurende de oorlogsjaren in het laatst van de zestiende eeuw was er weinig onderhoud aan de veendijken uitgevoerd. Resultaat was dat de turfkuilen niet met paard en wagen bereikbaar waren. Het markebestuur wil dat de veendijken hersteld worden, zowel in het Notterveen als in het Zunaveen. Het markebestuur beslist dat die van Zuna hun veendijk (Smalendijk) breder moeten maken. Die van Notter moeten hun dijk (Petersdijk) verlengen tot in het Zunaveen. Er zijn nieuwe kuilen verderop in het Notterveen aangelegd maar de dijk is niet meegegroeid. Per persoon moeten die van Notter drie roeden (30 meter) nieuwe dijk aanleggen. Plaggen, gestoken in de hogere veengedeelten, en laag kreupelhout als materiaal te gebruiken voor de nieuwe dijk, is aanwezig. De gerichtschrijver Hermeling heeft een lijst opgesteld met de onderhoudsplichtigen. Hermeling krijgt de opdracht ervoor te zorgen dat er een geschikte periode wordt uitgezocht om de werkzaamheden uit te voeren. In de Schildkerk, na afloop van de mis, werd bekend gemaakt wie er moeten werken en wanneer. De boeren van de Achterhoek, Montfort, Groot Lochter, Klein Lochter en Boomcate hoeven niet aan de dijk te werken. Zij graven turf in het Noetselerveen. Later werd er ook turf gegraven in het Witte Veen, tegenover de marke Reckum. Ter Avest uit de Achterhoek graaft zijn turf in het Notterveen en moet dus ook meewerken aan de veendijk. De boer van erve Heijnhuis haalde ook zijn turf uit het Notterveen en moet dus ook dertig meter veendijk aanleggen.

Op 27 mei 1634 is besloten dat alle landerijen aan te pakken die vanaf 1600 illegaal in gebruik zijn genomen zonder toestemming van het markebestuur en dus zonder te betalen voor de gemeenschappelijke markegrond. De markerichter, twee goedsheren, gesorenen en zes boermannen zijn aangesteld om die gebruikers op te sporen. De inspectie zal op 4 juni worden uitgevoerd door de markerichters Van Keppel en Van Voerst samen met jonker Joan van Coevorden van Rhaen (Hellendoorn) en jonker Fredrick van Eusse tot Heeckeren (Goor). Hendrick Wolterink en Heinhuis voor Notter, Jan Wessels en Middeles voor Zuna en Jan ter Avest en Hendrick Colleman voor de Achterhoek. Het erve Heijnenhuis wordt genoemd in het Hoofdgeldregister van 1675. Dat is een individuele belasting voor iedere mannelijke ingezetene boven tien jaar. Het gezin van Joan Heinhuis telt dan vier mannelijke personen, hij zelf meegeteld, die hoofdgeld moeten betalen. In dat jaar moet er ook belasting betaald worden voor het aantal vuurplaatsen. Het erve Heinhuis is aangeslagen voor één stookplaats. In 1682 is er buiten een bakoven gebouwd waar ook belasting voor betaald moet worden. In het jaar 1723 zijn er twee mannelijke personen boven de tien woonachtig op het Heijnenhuis. Achter deze gegevens staat vermeld: 'armen'. Het gaat dus niet goed met het erve Heijnenhuis en er hoeft dus geen hoofdgeld betaald te worden. Boen Bert (Boom Berend) van het erve Schutten is ook arm. In het Volkstellingsregister van 1748 wordt het erve Heijnenhuis niet genoemd. Het stond dus leeg. In het Vuurstedenregister van 1752 wordt het erve Heijnenhuis vermeldt met één stookplaats en één bakoven met de aantekening: 'nu afgebroken'. Volgens het Hoofdgeldregister van 1764 is het erve nog niet herbouwd. Op 29 april 1772 staat in het markeboek dat Heinhuis heeft gestemd voor het feit dat boer Hendrik Kijfhorst van zijn erve moet vertrekken (met vrouw en vijf kinderen) vanwege het laten verlopen van zijn zaken. Heinhuis heeft nu een volle waar in de marke. Hieruit blijkt dat het erve Heijnenhuis is herbouwd tussen 1764 en 1772. Er is een nieuwe boer volgens de volkstelling van 1795. Zijn

naam is Reinier Heinhuis en hij woont met zijn gezin (vrouw en 7 kinderen) op het erve Heijnenhuis.

Familie Lohuis

Lohuis wordt op verschillende manieren geschreven zoals Loohues, Loohuis, te Lohuis, Lohuys, Loehuys, Loehuess, Loos en Lohuis. De naam Lohuis is de naam zoals die is opgegeven in 1811 bij de burgerlijke stand toen Napoleon opdracht gaf de achternaam in te voeren en te vermelden in de registers van de gemeente. De familie Lohuis dacht dat het tijdelijk was en schreef de naam nog met een dubbele o, dus Loohuis. Varianten zijn te (n) Lohuis, Oude Lohuis, Olde Lohuis, Lohues, Lohuizen en Loohuis.

2528 erve Lohuis

	allodiaal erve	tot 1767
	leen Overijssel	1767-1800
	eig. Huis Grimberg	<1550>1562
	eig. fam. Dikkers	<1767>1856
tienden (later bloedtiende)	leen Overijssel	<1379-1668
	achterleen Heeckeren	1674-1800
	eig. Huis Eversberg	<1674-1683
	eig. fam. Helmigh Rijssen c.s.	1683-1725
	eig. Huis Grimberg en c.s.	1725-1794
	eig. Jan Vlierman en c.s.	1794>1812
	eig. fam. Tusveld en c.s.	>1812-1882
sloptiende 3 mud rogge	aan fam. Dikkers	1819>1856
sloptiende 3 mud rogge	eig. fam. Wessels	1819
1475	<i>Loehus, 2 s(child), bet(aalt) 3 golden r(ijnse) g(uldens), d.</i>	
1601	<i>Roeleff ten Loehuess, 7½ mudde landes, giff den 4 gast.</i>	3 – 22 – 8.
1602	<i>Roleff ten Loehuiss, 7½ mudde landes, 1½ dachwerck.</i>	
1832	<i>Kadaster gemeente Wierden, sectie H nummer 381.</i>	

A. Jan van 't Loohuis.

Kinderen:

1. **Esken Janssens**; volgt B.
2. **Lutgert Jansen van Lohuis**, otrouwen 1e Rijssen 03.08.1656 **Jan Kusters**; otrouwen 2e Wierden 12.01.1671 **Berent Berents (Kusters)**.|a|
3. **Gerijt Lohuis**, trouwen Hellendoorn 27.03.1659 **Mettien Gerijsen van Raen**, geboren Kerspel Hellendoorn.
4. **Winald**, geboren Notter, trouwen Rijssen 30.10.1670 **Elsken Berentsen**, geboren Rijssen.

Noten: |a| Gens Nostra 51 (1996) 20 (De voorouders van Albertus Kamp - Een Twentse kwartierstaat).

B. **Esken Janssens van 't Loohuis**, vermeld in Burgerboek Rijssen 03.02.1670.

Kind:

1. **Henrikien**; volgt C.
-

C. **Henrikien Jansen Lohuis** trouwt met **Garrit die zich ook Loohuis noemt**.

Uit dit huwelijk:

1. **Gerrit**, geboren Notter, gedoopt Rijssen 17.05.1668.
 2. **Jenneken**, geboren Notter 1682; volgt D.
 3. **Hendrikus in 't Loohuis**, gedoopt Rijssen 17.08.1684.
-

679. Richterambt KEDINGEN / buurschap Notter

[[Vorige leen](#)] [[Volgende leen](#)]

Een stuk bouwland uit het erve en goed Hommers, gelegen in 't gerigte van Kedingen, buurschap Notter, de **Bornemans Esch** genaamt.

** Afsplitsing van nr. [677](#).

1756 nov 8 (OO fol 146v)

Gerrit Loos als koper na opdracht door Gerrit Hommers.

1758 nov 6 (OP fol 30)

Gerrit Loos na de dood van zijn vader Gerrit Loos.

1774 jan 21 (OR fol 146)

Jan Bosink, nu Lohuis genaamt, als koper na opdracht door Gerrit Loos.

1790 mrt 6 (OV fol 75)

Gerrit Lohuys krachtens een koopovereenkomst, die hij op 24 februari 1789 met zijn inmiddels overleden vader Jan Lohuys had afgesloten.

De naam Lohuis gaat door met het vrouwelijke geslacht. Hendriken Jansen is de erfdochter en trouwt met Garrit. Henrik Berendsen heeft zich ook gevestigd op het erve Lohuis en noemt zich Lohuis. Ook zijn kinderen worden Lohuis genoemd. Dat komt omdat hij met de erfdochter was getrouwd en na de opvaart werd hij dus Lohuis genoemd.

Boer Gerrit Jan Bakhuis was als vrijgezel werkzaam bij Lohuis. Hij trouwde met Grietjen Engelen. Op zijn overlijdensakte staat vermeld dat zijn naam Gerrit Jan Tuihuis is.

In november 1958 verhuisden Frederikdina, Hendrik Jan en Peter Johan van het erve de Höfte naar erve de Barges aan de Klokkendijk. Het erve de Höfte aan de Schapenlijk werd toen erve 't Loos genoemd.

Gerrit Hendriksen Esen is geboren te Notter. Hij trouwt op 9 mei 1729 met Hendrikjen Lohuis. Gerrit was de zoon van Hendrik Esen en noemde zich later Lohuis.

Op de kadastrale kaart van 1830 staat het erve de Höfte. In 1890 was Jansen de bewoner. Frederik Jan Lohuis trouwde met Egbertdina Jansen en trouwde in op erve de Höfte. Zo kreeg Lohuis de bijnaam de Höfte. Gerritdina, oudste dochter uit het tweede huwelijk van Frederik Jan Lohuis, trouwde in 1930 met Berend Jan Vinkers. Die kreeg ook de bijnaam de Höfte. Uit het eerste huwelijk van Frederik Jan werd zoon Gerrit Jan geboren. Gerrit Jan bouwde in 1928, een kilometer van zijn ouderlijk huis richting het Wierdense veen, een nieuwe boerderij op het erve Lubbers. Die boerderij werd ook de Höfte genoemd.

Tussen 21 en 31 oktober 1795 was er een volkstelling. Toen woonde Lammert op de Höfte, woonde er Herman Poorteman en werd Gerrit Lohuis Gerrit Reef esch genoemd.

Hendrik Lohuis trouwde op 4 september 1762 met Hendrine Reef uit Elsen.

664. Richterambt KEDINGEN / buurschap Notter

[[Volgende leen](#)]

Den tienden over die goede to **Boghinc**, **Jacobinc**, 't **Loehuys** ende datselve goet, over **Herbertinc**, smal ende grof, tesamen in der buerscap tot Notter, ghelegghen in den kerspel van Rijssen.

** "Lijst leenmannen", blz. 737.

"ende datselve goet" ontbreekt in latere beleningen. 1415 heeft "Boyng" in plaats van "Boghinc".

Z.d. [1379-1382] (BA1 fol 47)

Vrederijc van der Ese, heer Jacobssoen.

Tot 1557 verder als nr. **1250** (Wormgoor te Heeten).

1557 mei 25 (OC1 fol 38)

Agnes van Yttersom. Hulder haar man Eggerich Ripperda.

1651 jan 8 (OE fol 277)

Bij het erve zou een centraal punt van de buerschap ontstaan, de hriek van Notter, waar alle zandwegen en schapendriften samenkwamen. Ten tijdlang werd er recht gesproken in de open lucht op de "Thyakker", die circa 50 meter voor het huidige erve op de Notteresch lag. Thans wordt dit stuk grond nog de "Thyakker" genoemd.

Jenneken	Lohuis	Kind	11-10-1894	Holten	Geboorteakte	
Gerritdina	Lohuis	Kind	29-11-1895	Holten	Geboorteakte	
Jen	Lohuis	Kind	28-01-1899	Holten	Geboorteakte	
Janna	Lohuis	Kind	12-01-1865	Rijssen	Geboorteakte	

Geboorten Rijssen 1861-1870

Bron: Burgerlijke standregister Soort registratie: Geboorteakte (Akte)datum: 12-01-1865
Plaats: Rijssen

Bronvermelding

Geboorten Rijssen 1861-1870, aktenummer 6
Gemeente: Rijssen
Periode: 1861-1870

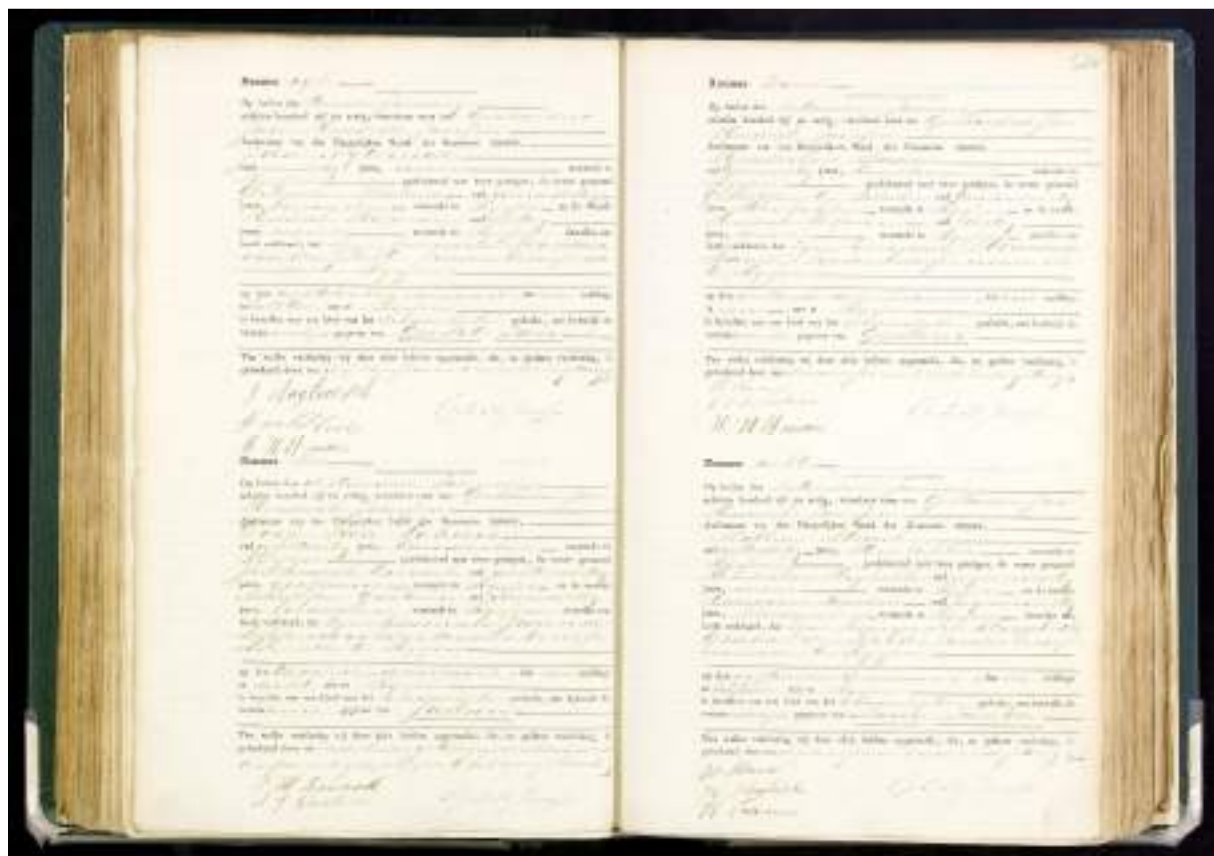

Kind

Janna Lohuis geboren 12-01-1865

> Paginaweergave

Janna Lohuis is geboren op 12 januari 1865

Johanna	Lohuis	Bruidegom	11-02-1888	Rijssen	Huwelijksakte	
Hendrika	Lohuis	Bruidegom	03-08-1912	Rijssen	Huwelijksakte	
Egbertina	Lohuis	Bruidegom	31-01-1920	Rijssen	Huwelijksakte	
Janna	Lohuis	Bruidegom	14-11-1885	Rijssen	Huwelijksakte	

Huwelijken Rijssen 1881-1885

Bron: Burgerlijke standregister Soort registratie: Huwelijksakte (Akte)datum: 14-11-1885

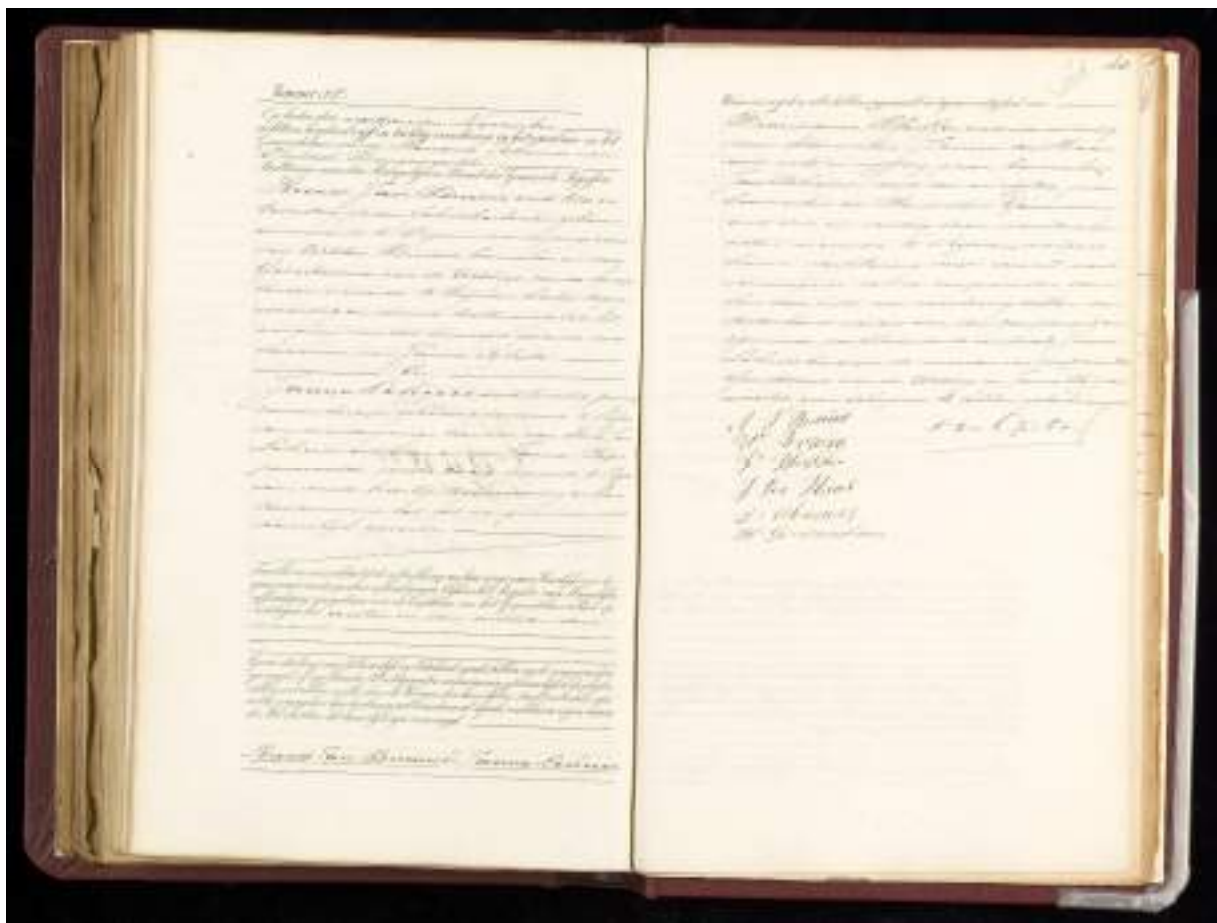
Bruidegom
Arend Jan Bruins

Bruidegom
Janna Lohuis

[Paginaweergave](#)

Bronvermelding

Huwelijken Rijssen 1881-1885, aktenummer 37
Gemeente: Rijssen
Periode: 1881-1885

Janna Lohuis is getrouwd met Arend Jan Bruins op 14 november 1885

Overlijdens Holten 1901-1905

Bron: Burgerlijke standregister Soort registratie: Overlijdensakte (Akte)datum: 02-05-1901

Plaats: Holten

Overledene
Janna Lohuis op 02-05-1901

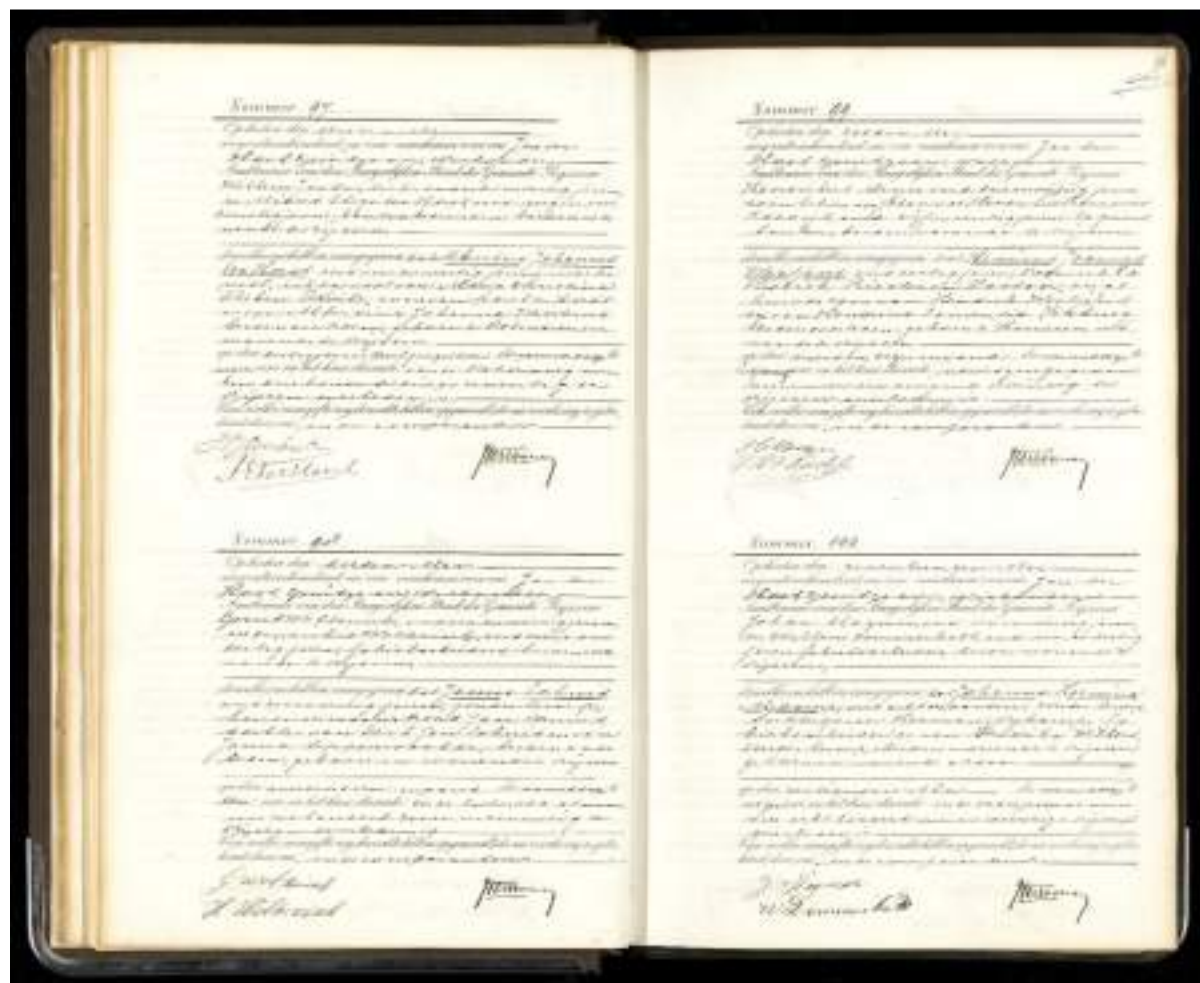
Pagina weergave

Bronvermelding

Overlijdens Holten 1901-1905, aktenummer 98

Gemeente: Holten

Periode: 1901-1905

Janna Lohuis is overleden op 2 mei 1901

Naam	Vader	Mother	Geboortedatum	Plaats	Geboorteakte	
Jensken	Lohuis	Kind	11-10-1894	Holten	Geboorteakte	
Gerindina	Lohuis	Kind	29-11-1896	Holten	Geboorteakte	
Jan	Lohuis	Kind	28-01-1899	Holten	Geboorteakte	
Janna	Lohuis	Kind	12-01-1865	Rijssen	Geboorteakte	

Geboorten Rijssen 1861-1870

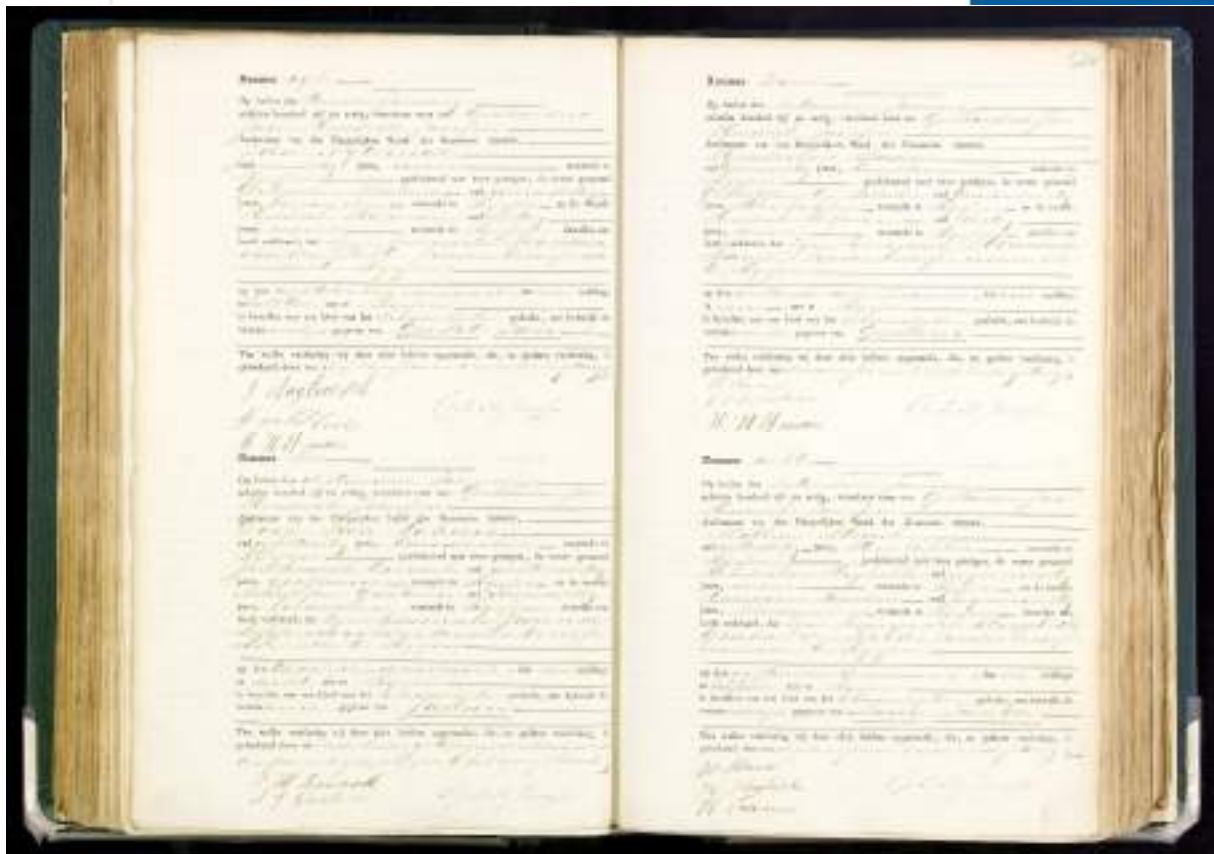
Bron: Burgerlijke standregister Soort registratie: Geboorteakte (Akte)datum: 12-01-1865
 Plaats: Rijssen

Bronvermelding

Geboorten Rijssen 1861-1870, aktenummer 6
 Gemeente: Rijssen
 Periode: 1861-1870

Kind
Janna Lohuis geboren 12-01-1865

[Pagina weergeven](#)

Janna Lohuis is geboren op 12 januari 1865

Armenjagers

De armenjagers stammen uit de zeventiende eeuw. In die tijd trok allerlei vreemd volk door het land: vagebonden, zigeuners, bedelaars, soldaten zonder leger en dergelijke. Het regende klachten bij de overheid over diefstal en vernielingen. Het schijnt, dat het provinciaal bestuur al heel vroeg maatregelen tegen deze overlast nam. Het ene plakkaat na het andere werd uitgevaardigd, maar het hielp niets. Er bleven klachten binnenkomen bij de drosten in de provincie. Herhaalde malen werden de vagebonden en zigeuners bij Venebrugge de grens overgezet, maar omdat er nog geen grensbewaking was, kwamen ze eenvoudig bij Balderhaar ons land weer binnen. Tenslotte besloot het provinciebestuur armenjagers aan te stellen. Althans, er werden verordeningen uitgevaardigd dat de gemeenten armenjagers moesten aanstellen en er werden straffen in het vooruitzicht gesteld voor burgers die rondreizende lieden onderdak of eten en drinken gaven. De meeste plaatsen stelden echter geen armenjager aan. Dit had twee oorzaken: er was bijna niemand die dit baantje wilde hebben en de gemeenten vonden het salaris een te grote aanslag op de stadskas.

De overlast werd evenwel voortdurend erger, zodat de maatregelen verscherpt moesten worden. Zigeuners en andere vagebonden werden vogelvrij verklaard. Zelfs werd een premie uitgelooft voor het aanbrennen van iemand die om zijn euveldeed ter dood was veroordeeld. In het archief van Hardenberg is een stuk te lezen dat de heidenen (zigeuners) 'De Roode Roede' in Hardenberg in brand hebben gestoken. Waarschijnlijk was dit een van de vele herbergen. De ongewenste gasten hadden eerst het huis geplunderd, voor ze het in brand staken, waarbij de bewoners ternauwernood aan de dood ontsnapten.

Velen leefden voortdurend in angst. In 1765 nam die angst echt grote vormen aan. Het provinciebestuur had een brief onder ogen gekregen van de keurvorstelijke regering van Keulen, gericht aan de regering van het hoogstift Munster. In de brief werd gewaarschuwd voor een bende gauwdieven, bestaande uit vierhonderd joden en tweehonderd christenen, die het land onveilig maakten en reeds tot het stift Paderborn waren doorgedrongen. Omdat men bang was dat deze groep ook onze gewesten zou aandoen, gaf het provinciebestuur op 31 juli 1765 een plakkaat uit, waarin werd verordonneerd dat alle reizigers een pas bij zich moesten dragen om zich te legitimeren. De armenjagers werd opgedragen streng toezicht te houden.

Verder herinnerde men aan het plakkaat van 22 april 1739, waarin speciale regels voor met name de joden, smoussen (joden die uit Duitsland ons land binnenkwamen), pakkedragers, goochelaars, liedjeszangers, scharenslijpers, kwakzalvers, breukmeesters, kramers, haarkopers en handelaars in oude kleren stonden vermeld. Zo mochten zij alleen overnachten in besloten steden. Wie dit gebod overtrad, zou eerst publiekelijk gegeseld en vervolgens gebrandmerkt worden, waarna de ongelukkige uit de provincie werd verbannen. Zou een aldus gestrafte voor de tweede keer het gebod overtreden, dan volgde een zwaardere lijfstraf. Er werd zelfs met de doodstraf bedreigd.

Ondanks de strenge bepalingen en straffen verslechterde de algemene veiligheid zienderogen. Dit kwam onder meer doordat veel plaatsen geen armenjagers kenden. Zoals gezegd, wilde het stads- of markebestuur meestal het salaris niet betalen. Maar ook op plaatsen waar men wel wilde betalen, waren te weinig armenjagers, ondanks het goede salaris van drie gulden per week. De naam „armenjager" stond velen tegen. Toen de Drost van Salland dit ontdekte, veranderde hij de naam. Voortaan zouden de armenjagers 'ambtdienaren' worden genoemd. Om ook het uiterlijk vertoon wat te standaardiseren, werd voor de gehele provincie een uniform voorgeschreven: een groene rok (jas) met rode opslagen, daarenboven een kamizool (hemd), een broek en een hoed. Uit de 'Instructies voor de Armenjagers van de provincie Overijssel' komen de volgende voorschriften:

1. De Armenjagers zullen moeten wezen vrome en bekwame luiden, weerbare mannen van gezond lijf en leden.

2. Zij zullen zich moeten voorzien van een bekwaam en behoorlijk geweer en een goede hond, en zo gewapend dagelijks het district, waarover zij als Armenjager zijn aangesteld, moeten doorkruizen, zonder elke dag dezelfde route te lopen.

3. Om zoveel mogelijk kwaaddoeners te ontdekken, zullen zij te allen tijde alle kroegen mogen bezoeken, waar zich bedelaars en ander slecht volk ophouden. Men mag personen, die verdacht zijn, of die geen behoorlijke rekenschap van hun verblijf kunnen geven, bij de kop vatten en in hechtenis brengen.

Verder staat erin te lezen, dat ze wekelijks drie gulden zullen ontvangen van het district, marke of kerspel waardoor ze zijn aangesteld, en om de twee jaar een nieuwe jas. Andere emolumenten zullen ze niet genieten, ze mogen geen directe of indirecte bijdragen van burgers vragen. Letterlijk staat er dat ze zich tevreden moeten stellen met hun tractement. Alleen als ze iemand oppakken die ter dood is veroordeeld, krijgen ze vijftig gulden premie en voor iemand die tot een mindere straf is veroordeeld vijftwintig gulden, te betalen door de Provincie. Emolumenten zijn beloningen voor werk die buiten het normale werk vallen. Bron: R. Gritter

De aanstelling van armenjagers vindt zijn oorzaak in het toenemen van bedelarij en landloperij aan het einde van de zeventiende eeuw. De overlast wordt zo groot dat de marken overgaan tot de aanstelling van armenjagers.

Het beroep armenjager zou kunnen duiden op overheidsdienaar doch de vraag was, van welke overheid. Bovendien wat was hun eigenlijke taak of instructie. Het archief van het kerspel Dalfsen en in zekere zin ook van Ommen en Den Ham geeft opheldering. Aangenomen mag worden dat voor de andere kerspels langs de Vecht en de Regge eenzelfde situatie heeft gegolden. De marken hadden ook armenjagers in dienst.

Landloper door Pieter Quast, 1634. Ets: Rijksmuseum Amsterdam.

Het onderzoek in de kerspelarchieven naar deze functie had bovendien nog een prettige bijkomstigheid. De naam kerspel doet in eerste instantie denken aan een kerkelijke gemeente, de parochie. Bij het doornemen van de archieven van de genoemde kerspel, kwam toch duidelijk de indruk naar voren dat vanaf het einde van de zeventiende eeuw het kerspelbestuur zich gaat bezighouden met zaken die feitelijk tot de taak van een huidige burgerlijke gemeente behoren. Al blijft het beheer en onderhoud van de kerkelijke goederen de boventoon voeren. Ook bleek een indirecte bemoeienis met belastingheffing.

De aanstelling van armenjagers vindt zijn oorzaak in het toenemen van bedelarij en landloperij aan het einde van de zeventiende eeuw. De overlast wordt zo groot dat de kerspels langs de Vecht in de nabijheid van de Duitse grens en die met het Landschap Drenthe en de marken in Twente overgaan tot de aanstelling van armenjagers. Op 17 januari 1700 stelt het bestuur

van het Kerspel Dalfsen een Instructie voor de twee aangestelde armenjagers op. Een naam die in deze tijd niet sympathiek aandoet.

Het gezegde dat men met stropers stropers vangt zal ook wel voor armenjagers hebben gegolden. De armenjagers van Dalfsen en Ommen/Den Ham worden bij herhaling op het matje geroepen. De Gecommitteerde Heren Erfgenamen zijn over hun gedrag maar slecht te spreken. De armenjager van Ommen/Den Ham, Joost Kelder, krijgt in 1709 duidelijk te verstaan dat hij zijn leven moet beteren. Zijn jaarlijkse aanstelling wordt nog wel verlengd, maar hij moet zijn plicht doen en zich niet langer in andere afgelegen kerspels als armenjager laten gebruiken. De armenjager van Ommen/Den Ham moet het dan ook in tegenstelling tot zijn collega van Dalfsen doen met zestig carolus gulden per jaar in plaats van honderd carolus gulden. Eerst in 1763 wordt het bedrag van zestig gulden verhoogd tot negentig. Daarvan moet dan kennelijk ook nog het "noodwendigh geweer": snaphanen, pistolen, sabels en man vaste honden worden betaald.

Het zal het beroep wel zijn geweest. Pak je de bedelaars, landlopers en vagebonden hard aan, dan zijn de Heren Gecommitteerde Erfgenamen bang voor hun eigen goede naam. Toon je enige menselijkheid dan schijnt dat een privilege van dezelfde heren te moeten zijn. Er is in dit opzicht nauwelijks iets veranderd.

Een armenjager had tot taak had de overlast veroorzaakt door bedelaars en landlopers te bestrijden. In ieder geval er voor te zorgen dat deze minder bedeeden zo weinig mogelijk de kans kreeg zich in het desbetreffende schoutambt of marke op te houden. Mogelijk waren zij oud-militairen en meegekomen met een van de adellijke geslachten die in de zeventiende en achttiende in Overijssel hebben gewoond. Opvallend is echter dat in de diaconierekeningen van Markelo rond 1750 een vrij groot aantal uitgaven voorkomt aan één of meerdere Franse vluchtelingen. Overigens ook aan andere arme lieden zodat verondersteld mag worden dat het beroep van armenjager in de praktijk toch niet zo streng werd uitgeoefend als de naam doet veronderstellen. Bron: J.A. Paasman

Bedelaar door Henri Akattchiau, 1773. Tekening in Teylersmuseum.

De Thij

Tie of Thijing is van oorsprong de term voor de plek waar recht werd gesproken door de buurrichters. Deze deden een uitspraak over de geschillen die er tussen de eigenaren van de erven bestonden. Dergelijke buurtgerichten vonden aanvankelijk in de openlucht plaats. Later kwam men voor het beslechten van geschillen bijeen in een rechtshuis.

Rechtplaats de Thij

Tot 1922 stonden op de Thijakker vier eeuwenoude eiken. In een was een holle stam waar een zwerm bijen woonde. Op de Tij-akker was een thijplaats waar recht werd gesproken door de holtrichter.

Bij de bomen werd recht gesproken

In de tijd van de heidense Saksen was de rechtspraak een lokale aangelegenheid. De hele buurt kwam op een gemeenschappelijke plaats, de Thij, bijeen om feest te vieren, te vergaderen en recht te spreken. De boerderijnaam of de veldnaam Thij getuigt nog van deze Saksische rechtsgang. Wanneer men alle thijnamen op een kaart intekent dan zie je op de kaart grote overeenkomsten met een kaart van de marken. Op zo'n kaart kun je zien hoe klein het gebied eigenlijk was waarover een Thijgericht jurisdictie had. Omstreeks 1225 is het mondeling gewoonterecht van de Saksen gebundeld. Het kreeg als Saksenspiegel grote bekendheid. De Saksen kenden geen pardon voor dieven. In een artikel uit de Saksenspiegel staat dat men de dief zal ophangen. Bij een Thij worden vaak sporen aangetroffen van een galg, zoals bij de Tij akker in Notter. Maar de meeste sporen zijn aangetroffen bij Oldenzaal. In Oldenzaal werden mensen opgehangen bij het erve De Thij. Ook in Losser kom je veldnamen tegen van stukken grond met de naam Thij of een afgeleide daarvan zoals Teebult of Thiosing (Teussink). Gerdt Ten Thijs was ooit Heer van de Grimberg.

De horigheid

2522 Hof te Lochter / erve Groot Lochter /

	leen	Overijssel	<1379-1800
	½ eig.	Huis Rhaen	1592-1764
	½ eig.	de bewoners zelf	vanaf 1764
wederhelft	eig.	Keppel tot Woolbeek	1592-1734
wederhelft	eig.	Huis Eversberg	1734-1803
wederhelft	eig.	de bewoners zelf	vanaf 1803
ook	achterleen	Heeckeren	1674-1728
	½ eig.	Huis Eversberg	1674-1705
	½ eig.	Keppel tot Woolbeek	1681-1727

1475 *De Hoff to Lochter, 2 s(child), bet(aalt) 3 golden r(ijnse) g(uldens), d.*

1601 *Jan ʔ Luchter, 10 mudde landes, giff den 4 gast. 5 – 0 – 0.*

1602 *Luchter, 10 mudde landes, 2½ dachwerck.*

1832 *Kadaster gemeente Wierden, sectie H nummer 101.*

Erve Groot Lochter, Nijverdal

In Nijverdal was een erve Groot Lochter. Dat was ook een Hof. De Spanjaarden lukte het in 1583 niet om Groot Lochter definitief klein te krijgen, de gemeente Hellendoorn tussen 1972 en 1976 echter wel. Het eeuwenoude *Groot Lochter* werd een woonwijk en de boerderijen werden afgebroken, eind augustus 1976. Wat overbleef is de naam *Groot Lochter*, nu als naam van de woonwijk. Groot Lochter lag op de plaats van de huidige sporthal, Klein Lochter bestaat nog steeds en ligt ter hoogte van de sportvelden. Tussen Groot en Klein Lochter lag nog een boerderij: het Lukeshuis dat in 1870 werd herbouwd en feitelijk een afsplitsing was van Klein Lochter. Laatstelijk woonden hier de familie Harmsen en de fam. Van Ginkel. De leilinden voor de boerderij staan er nog steeds; langs het pad links naast de woning Rossinistraat 55. Groot Lochter heeft een lange geschiedenis en wordt vermeld in leen- of vuurregisters met namen van eigenaars en/of gebeurtenissen.

De vraag naar het ontstaan van de horigheid is niet gemakkelijk te beantwoorden, omdat bronnen over de vroegste periode ontbreken. Op het moment dat die bronnen wél aanwezig zijn, heeft de horigheid al veel van haar oorspronkelijke vorm verloren. De geleerden zijn het er dan ook niet over eens of de horigheid stamt uit de Germaanse-, Saksische dan wel Frankische tijd. Wel is duidelijk dat de horigheid altijd betrekking had op onvrijheid, zowel persoonlijke onvrijheid als onvrijheid in materieel opzicht. De horigen waren gebonden aan de boerderij, die eigendom was van iemand of een familie met uitgestrekte bezittingen, en mocht die niet vervreemden of bezwaren. De horigheid zal ongetwijfeld ontstaan zijn uit een soort slavernij. Uit die onvrijen hebben zich later de horigen ontwikkeld die, met vele verplichtingen, vaak generaties lang verbonden waren aan een boerderij die eigendom was van hun hofheer. Deze hofheren waren grootgrondbezitters zoals de graaf van Almelo, de bisschop van Utrecht, de kloosters in Sibculo en Albergen enz., later de provincie Overijssel.

De hof was het bestuurlijk centrum voor de horigen van waaruit controle plaats kon vinden op de verschillende te leveren prestaties en waar de verschuldigde agrarische producten konden worden ingeleverd. Voor de meeste hofhorige boerderijen in Notter was dat de Hof te Notter aan de Schapendijk. De horigen, die onder deze speciale rechtsband (de echte) leefden, moesten op de jaarlijkse hofdag verschijnen. Deze werd gehouden op Petrus en Paulus (29 september) onder de bomen bij de Hof.

In de vroegste zin was een hof een met grachten, houtwallen of hekken omheinde plaats, waar recht werd gesproken. De Höfte in Notter was zo'n plek. Erve 't Loos werd ooit de Höfte genoemd, de Hof te Notter. Een landgoed (bijvoorbeeld een borg) bestond vaak uit meerdere hoven.

De Hof te Notter was, naast die van Rectum (Reedam) en Zuna, het bestuurlijk centrum van de horigen in Notter. De verplichtingen van de horige boer ten opzichte van zijn hofheer waren in twee groepen te onderscheiden. Allereerst waren er de vaste jaarlijkse verplichtingen. Hieronder vielen de grondcijs of pacht als vergoeding voor het gebruik van de boerderij. De hoofdcijns was een soort erkenning van het horig zijn ("de placke leggen") en de hand- en spandiensten aan de heer. Daarnaast waren er de variabele lasten. Deze waren afhankelijk van bepaalde gebeurtenissen. Men kende de opvaart, erfwinning, het versterf, de vrijkoop en de wederwissel. De opvaart betrof een vergoeding die betaald diende te worden door een nieuwe bewoner op een hofhorig erve. Was die nieuwe bewoner een zoon van de vorige boer, dan diende hij bij zijn aantreden erfwinning te betalen. Zolang hij dat niet had gedaan kon hij de boerderij niet vererven. Overleed een hofhorige man zonder testament dan was de hofheer gerechtigd tot het versterf. Het versterf was het nemen van "alle viervoetige beesten half, als Peerden, Koeyen, Ossen en Verkens, ende Silver en Gout ongemunt, Spek hangende in de wieme, buiten gesaey enz." en de helft van de "weddeschath" (uitstaand geld). Hield een hofhorige boer zich niet aan de regels, dan werd hij "belmundig" verklaard. De hele boerderij, inclusief geld en inventaris, verviel dan aan de hofheer.

De in het hofrecht vastgelegde afdrachten bleven door de eeuwen heen hetzelfde. Van inflatiecorrectie had men nog nooit gehoord. Door productieverhoging in de landbouw konden de horigen steeds makkelijker aan hun verplichtingen voldoen. Voor de eigenaren was het bezit van een hofhorige boerderij op den duur nauwelijks nog economisch verantwoord. Rond

de Franse tijd namen veel bewoners de boerderijen van hen over. Het was voor die bewoners een koopje, want het waren veelal kapitaalkrachtige boeren. Dankzij de lage afdrachten hadden zij in de loop der jaren zelf al veel grond kunnen aankopen. Niet zelden waren zij dan ook geldverschaffers voor de kleinere boeren in de omgeving.

In de tijd van de heidense Saksen was de rechtspraak een lokale aangelegenheid. De hele buurt kwam op een gemeenschappelijke plaats, de Thij, bijeen om feest te vieren, te vergaderen en recht te spreken. De boerderijnaam of de veldnaam Thij getuigt nog van deze Saksische rechtsgang. Wanneer men alle thijnamen op een kaart intekent dan zie je op de kaart grote overeenkomsten met een kaart van de marken. Op zo'n kaart kun je zien hoe klein het gebied eigenlijk was waarover een Thijgericht jurisdictie had. Omstreeks 1225 is het mondeling gewoonterecht van de Saksen gebundeld. Het kreeg als Saksenspiegel grote bekendheid. De Saksen kenden geen pardon voor dieven. In een artikel uit de Saksenspiegel staat dat men de dief zal ophangen. Bij een Thij worden vaak sporen aangetroffen van een galg, zoals aan de Schapendijk te Notter. In Notter werden mensen opgehangen bij het erve 't Loos.

De variabele lasten waren afhankelijk van bepaalde gebeurtenissen. Men kende de opvaart, erfwinning, versterf, vrijkoop en wederwissel. Een nieuwe bewoner die hofhorige werd (in de echte treden), diende een vergoeding (opvaart) te betalen. Wilde men zich vrijmaken uit de echte, dan bestonden daarvoor twee mogelijkheden: de reeds vroeg verdwenen "wederwissel", d.w.z. het tegen betaling omruilen met iemand die geen deel uitmaakte van de echte of de "vrijkoop"; hiervoor was na betaling van een bepaald bedrag geen toestemming vereist. Overleed een hofhorige man zonder testament, dan was de hofheer gerechtigd tot het "versterf", dat was het nemen van: "alle viervoetige beesten half, als Peerden, Koeyen, Ossen en Verkens, ende Silver en Gout ongemunt, Spek hangende in de wieme, buiten gesaey enz." en de helft van de "weddeschath" (uitstaand geld). De horige had hiertegen echter een belangrijk wapen. Gedurende zijn leven kon hij in een testament over al zijn goederen beschikken, zodat de heer hierop geen recht kon doen gelden. Hij moest zijn heer dan echter wel "kennen" door hem een bepaald bedrag te vermaken, het versterfgeld. Het tijdig maken van een testament was voor een hofhorig man dus zeer belangrijk, vooral als hij al ziek was: "so sal die kranke Hofhorige Man also sterk zijn, dat hij hem selven kleden kan, zoals hij op eenen Hoogtijsdag te Kerken gaet, ende nemen een mes ofte byle in sijn hant, en gaen uit sijnen huise, ende houwen in een Boom, ofte Post, driemaal, in 't bijwesen sijns hofmeiers, met twee sijner huisgenoten". Lukte dit allemaal op eigen kracht, dan werd hij bevoegd geacht tot het maken van een testament.

De rechtszittingen vonden oorspronkelijk 's zomers in de open lucht en 's winters in de hof of de kerk plaats. De belangrijkste rechtsstoelen hadden vermoedelijk al in de zestiende eeuw een eigen rechthuis. De protestanten die sinds de Reductie van Groningen in 1594 de dienst uitmaakten, vonden het echter niet gewenst dat het kerkgebouw nog langer voor wereldlijke zaken werd gebruikt, zodat iedere rechtsstoel een rechthuis kreeg. Dit waren meestal particuliere herbergen. Soms kregen meerdere dorpen binnen de rechtsstoel een eigen rechthuis, andere rechtsstoelen waren te klein daarvoor. Jaarlijks waren er bijzondere zittingen in de hoofdplaatsen van de onderdistricten, waar men zijn voornemen om de rechtspraak uit te oefenen, kon aanmelden. Maakte niemand bezwaar, dan diende de nieuwe rechter de eed af te leggen, hetgeen vanouds op het kerkhof plaats vond. De eedsaflegging gebeurde vermoedelijk op het kerkhof bij een grote steen, nadat de aanstaande rechter rond het dorpsgebied was gelopen en water uit de dorpsbron had gedronken. In de zeventiende en achttiende eeuw raakten deze rituelen uit de mode, hoewel men de stenen en de bomen die een rol speelden bij de rechtspraak vaak nog wel wist aan te wijzen.

Een rechtsstoel was tot in de Franse tijd de benaming voor de plaatselijke gerechten. Hieronder werden zowel de rechtsprekende colleges als hun ambtsgebied verstaan,

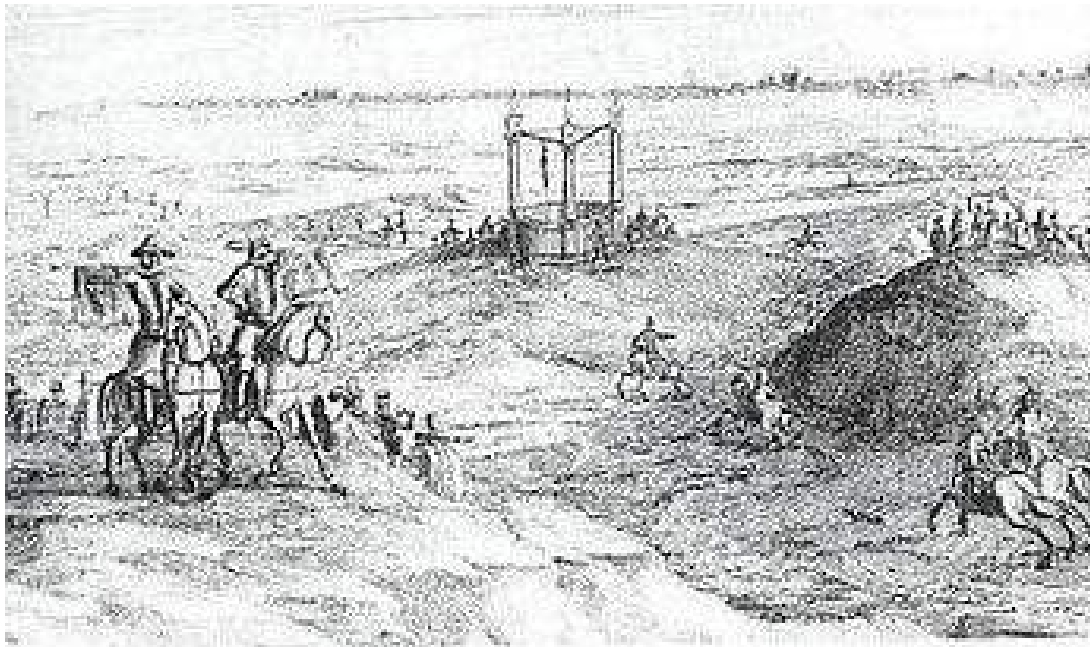
In specifiekere zin werd vroeger onder een rechtsstoel de zetel verstaan waarop een rechter plaats neemt als hij spreekt, waarbij de samenstellingen tevens het symbool was van zijn ambt.

Het woord 'stoel' wordt in de eerste betekenis vooral in Nederland en Noordwest-Duitsland gebruikt, bijvoorbeeld in de termen schepenstoel, dingstoel en vrijstoel. Met de laatste term werden de geprivilegieerde veemgerichten in Westfalen aangeduid.

De term komt al voor in de *Zeventien Keuren* uit de twaalfde eeuw, waar in de zevende keur wordt gesteld dat Karel de Grote de Friezen in het bezit heeft gesteld van 'de rechtmatig vrije stoel' (*thi riuchta fria stol*), met daarbij de vrijheid om te spreken en vrijheid om te antwoorden. Dit was het recht om zich binnen het eigen district of de eigen rechtsstoel voor de rechter in vrijheid te mogen verantwoorden.

Elke rechtsstoel had in de regel een eigen rechtsplaats of galgenveld, meestal op een goed zichtbare plek aan de rand van het dorpsgebied en bij voorkeur aan de waterkant gelegen. Hier werden de veroordeelden bestraft of soms terechtgesteld; meestal werden ook hun lijken hier begraven, samen met de kadavers van gestorven vee. Ook stond hier vaak de schandpaal of kaak.

Een galgenveld is een open ruimte waarop één of meerdere galgen geplaatst staan. In de loop der tijd verdwenen deze velden, maar tot ver in de achttiende eeuw waren de galgenvelden nog op vele plaatsen te vinden, zowel in de Nederlanden als daarbuiten.

Tot 1795, en soms nog wel langer, hadden de steden buiten hun poorten een galgenveld. Dat was vaak woeste grond op een goed zichtbare plaats langs een doorgaande weg, op een heuvel of aan een rivier. De stad liet op deze wijze blijken net als landsheer van de 'hoge heerlijkheid', die rechtspraak over de ingezetenen van zijn bezittingen, over de hoge jurisdictie, het halsrecht, te beschikken. Ten behoeve van de rechtsprekende adel waren elders vaak galgenvelden of galgenbergen aanwezig.

Woeste gronden werden wel geassocieerd met van god verlaten gebieden, waar misdadigers en heidenen volgens de christenen thuishoorden. Een meer prozaïsche reden is dat in het open veld de zichtbaarheid, en dus de afschrikkende werking, groter is.

In veel gevallen werd de uitvoering van het doodvonnis niet op het galgenveld uitgevoerd. Dit gebeurde vaak op een centrale plaats van de stad, waarbij de voltrekking in de openbaarheid gebeurde. Na de executie werd het lijk op een *horde*, een soort slee van takken, naar het galgenveld gebracht en daar opgehangen of op de radstake, een stevige meters hoge paal met bovenaan een horizontaal geplaatst wiel, gelegd. Beide vormen zijn terug te vinden in het gezegde "hij groeit op voor galg en rad". Ook werden wel specifieke lichaamsdelen tentoongesteld, zoals hoofden die op staken werden gespietst na onthoofding.

Een gehangene had geen recht op waardige begrafenis, het was gebruikelijk dat zijn stoffelijk overschot door dieren werd opgegeten. Er werd begraven in en rond de kerken, dat was gewijde grond waarin geëxecuteerden niet werden toegelaten. De resten werden daarom vaak begraven in een knekelput onder de galg.

Het afschrikkende effect dat met een voor iedere passant goed zichtbaar galgenveld beoogd werd voorkwam niet dat sommige een recreatieve plaats werden, zoals bij Amsterdam. Daar werd het Galgenveld, gelegen aan de noordoever van het IJ, veel bezocht bij wijze van zondagmiddaguitje. Een ander voorbeeld is Lunteren, waar op de Galgenberg in later tijden, ter recreatie, een uitzichttoren is gebouwd.

Een schandpaal, rechtspaal, geselpaal of kaak is een paal waaraan iemand voor straf werd vastgebonden en te kijk werd gesteld. Naast een schandpaal bestaat ook het schandblok.

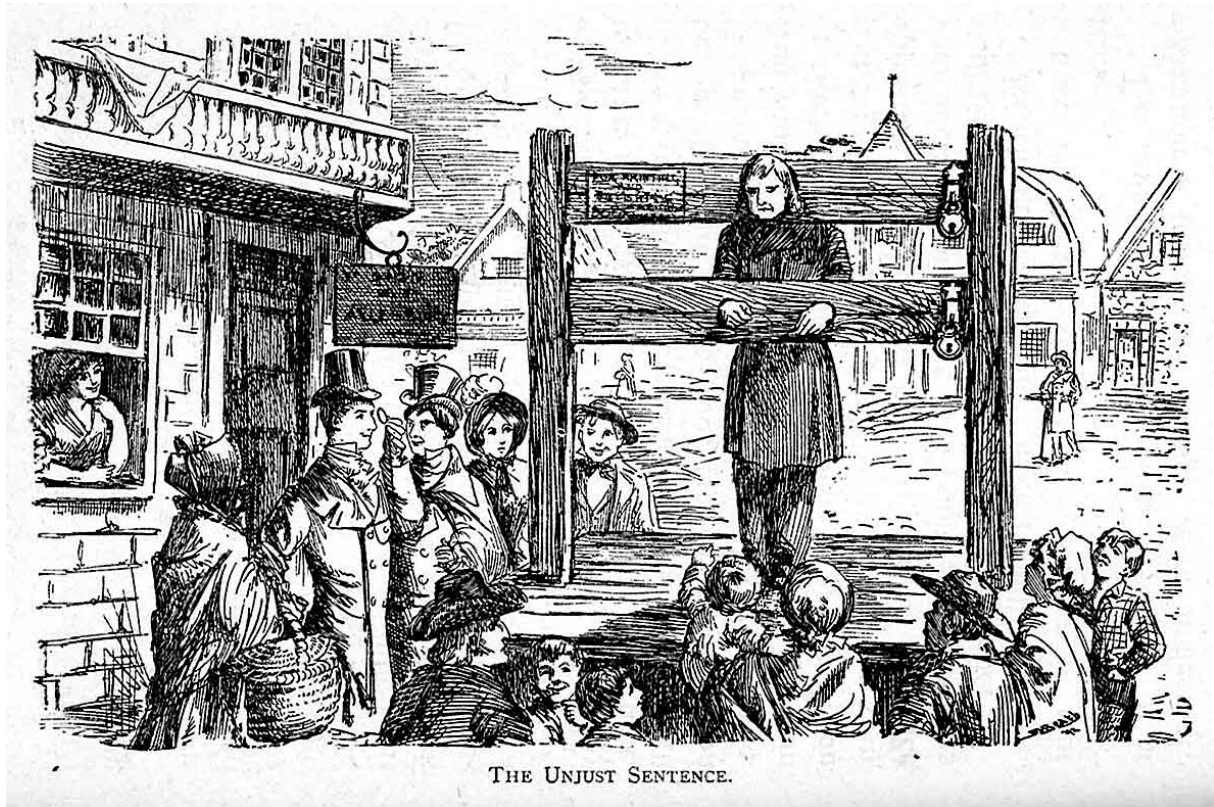
Het te schande zetten was in de eerste plaats bedoeld als een ontorende straf, maar het stond het publiek vaak vrij de persoon die letterlijk "voor paal stond", te beschimpen of te bekogelen met rot fruit of andere zaken. Ook het spreekwoord "iets aan de kaak stellen" komt van deze straf.

Deze middeleeuwse straf is in heel Europa gebruikt als strafmaatregel in de tijd dat gevangenisstraffen nog niet gangbaar waren.

Wanneer de bevolking kwaad op de veroordeelde was werd hij tevens met rot fruit, paardenvijgen, stenen etc. bekogeld. Wanneer stenen en andere harde voorwerpen werden gegooid kon dit leiden tot ernstige (hoofd)verwondingen of zelfs de dood van de veroordeelde. Tevens was het mogelijk dat een veroordeelde aan de schandpaal lijfstraffen opgelegd kreeg, zoals zweepslagen of stokslagen.

Het kwam echter ook voor dat de veroordeelde de sympathie had van het volk. Zo werd Daniel Defoe in 1703 tot de kaak veroordeeld na publicatie van een opruiend geschrift, en door de bevolking bestrooid met bloemen.

Het kon ook gebeuren dat een ter dood veroordeelde voorafgaande aan de executie eerst aan de schandpaal werd gezet om aan het volk te worden getoond. Dit overkwam bijvoorbeeld Willem de Deken in 1328.

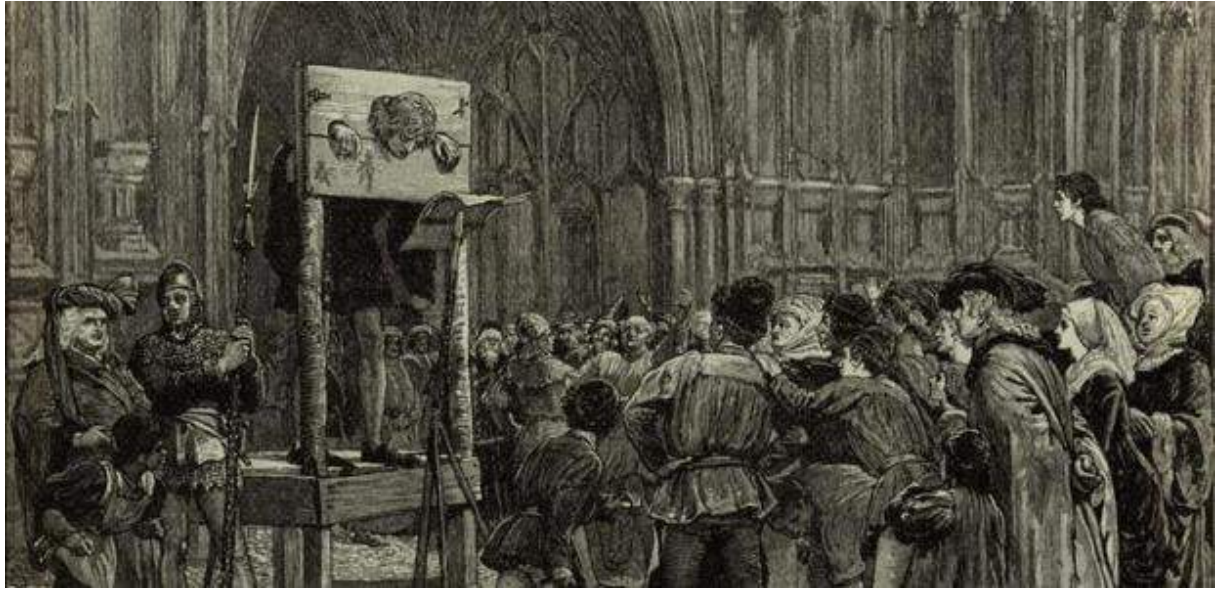

Een veel voorkomend schandblok bestond uit twee planken op een paal. Tussen de planken waren drie gaten. Aan de buitenzijde twee ter grootte van een pols en in het midden ter grootte van de hals. Hiermee kon de veroordeelde door een ieder bespuwd en beschimpt worden.

Ook bestond de schandpaal zeer vaak uit een simpele paal met een ijzeren ring eraan die om de nek van de gestrafte werd bevestigd.

Een andere vorm werd vaak aangeduid als 'het blok'. Dit was een lage houten schandpaal waarin de veroordeelde slechts met de voeten werd vastgezet. Hij werd zo in een zittende of liggende houding gedwongen waardoor de voorbijgangers hem konden beschimpen, bespugen of eventueel over hem plassen of ontlasten.

De duur waarin men aan de schandpaal moest staan bedroeg meestal enkele uren. De schandpaal bleef tot ver in de achttiende eeuw populair, om halverwege de negentiende eeuw in 1854 officieel als strafmaatregel te worden afgeschaft.

Schandpaal

Oorspronkelijk betekende 'kaak' een platte ijzeren kooi, een stellage of steiger. Hierop bonden executeurs de misdadigers vast om hen te geselen of te brandmerken. En als de betreffende zondaar al dood was, werd diens lijk aan de kaak vastgemaakt en ritueel verminkt, met teer ingesmeerd en/of ontleed. Daarna bleven de restanten nog enige tijd hangen ter afschrikking van wannebe-criminelen, om vervolgens weg te rotten of ten prooi te vallen aan hongerige kraaien.

Vroeger stelde men de veroordeelden op de kaak en niet aan de kaak, omdat zij op het schavot moesten plaatsnemen. In de loop van de tijd veranderde de strafpraktijk en hoefden misdadigers niet meer op een verhoging plaats te nemen. De beulen bonden de persoon vast aan een paal, waarmee zij 'aan de kaak gesteld' werden. Zodoende heeft kaak ook de betekenis van schandpaal gekregen

Kaak

Het recht dat gebruikt wordt op de hoven voor de verhouding tussen landsheer, hofmeijer en hofhorigen is al eeuwenlang mondeling gewoonterecht, als in 1546 de Twentse hofmeijers en oudste hofgenoten opdracht krijgen van de nieuwe landsheer Karel V om op de Hof Ootmarsum te verschijnen en het “Hofrecht van Twente” op te schrijven. Het Hofrecht bevat elementen die stammen uit het Germaans recht, zoals bijvoorbeeld de ondeelbaarheid van boerderijen en het lijftuchtsrecht. Deze elementen zijn niet exclusief voor het Hofrecht; ze komen bijvoorbeeld ook voor in het “Landrecht van Overijssel”. Op de van de Hof te Goor (VPR 3033), vergezeld met zijn hofgenoten Gert Averakker (VPR 2365), Albert ten Doesschot bijeenkomst van 1546 zijn diverse inwoners uit het gericht Kedingen aanwezig. Het betreft Evert Hofmeijer (VPR 2342) en Rolf ten Meeran (VPR 2363). Deze aanwezigheid is bij de betreffende erven als referentie vermeld.

Aan het eind van de middeleeuwen was de positie van de horigen aanmerkelijk verbeterd. Hun rechten en verplichtingen waren tot in de kleinste details vastgelegd in hofwetten. Aldus waren gebruik en genot van de, door de horigen bewoonde en bebouwde, goederen volkomen gewaarborgd. Maar toch, geheel vrij waren ze niet. Zij bleven een hofheer houden en stonden in vrijheid niet op één lijn met de vrije boeren. Niet het betalen van een vergoeding voor het gebruik van de boerderij vormde het probleem, maar uiterlijkheden zoals het eenmaal per jaar moeten verschijnen op de hofdag.

Interessant is nog het verhaal achter het erve Tijhuis, later Huis Brecklenkamp. Op plaatsen die nadien aangeduid zijn met namen als Tijhuis, Ten Thijs of de Tie werd vroeger recht gesproken. Ze liggen op loopafstand van een hof. De naam stamt van de Germaanse god Thiu of Thincsus, de god van de oorlog. Samen met Mars (de Romeinse god van de oorlog) wordt de naam genoemd op een zogenoemde altaarsteen bij de muur van Hadrianus, de Romeinse scheidingsmuur dwars door Engeland. Op de stenen wordt herdacht dat de Tuihanti (Tubanten) samen met Friezen in een ruitersafdeling gevochten hebben in dienst van de Romeinen (keizer Alexander Severus 222-235 na Chr.) en zo hun gelofte hebben ingelost. De god Thincsus heeft de naam gegeven aan dinsdag, de dag dat er vanouds recht wordt gesproken. Op zondag mocht men niet reizen. Op maandag kon iedereen naar de gerichtsplaats komen (de beul bijvoorbeeld moest vanuit Deventer reizen) en op dinsdag kon

de drost rechtsdag houden. Een rechtszaak is een geciviliseerde vorm van conflictoplossing. Daarvoor werd het conflict opgelost door een tweestrijd tussen de twee partijen in de verwachting dat de uitslag door een godsoordeel tot stand kwam. Maar de winnaar had alleen bewezen dat hij sterker was, maar niet dat hij gelijk had. Thincsus leeft nog voort in de huidige rechtspraak in de woorden rechtsgeding en kort geding. In de rechtspraak geldt niet het 'recht van de sterkste', maar juridische afweging van feiten en argumenten. Omdat er zoveel overeenkomsten zijn tussen Twente en Scandinavië, heeft Henk Woolderink geïnformeerd naar de taken van het Tinghus in Oslo. Dat gaf een aardige nuancering van de ideeën over de taken: er wordt inderdaad rechtgesproken, maar daaraan vooraf gaat veel meer aandacht uit naar bemiddeling (in Nederland met mediation aangeduid). Een andere belangrijke taak van het Tinghus is de omslag van de plaatselijke belastingen over de inwoners en de inning daarvan. De parallel van bemiddeling kennen we ook uit de middeleeuwen: veel geschillen werden beslecht door 'dedingsvrienden' (vertegenwoordigers van beide partijen) die een arbitraal oordeel in het geschil gaven. De omslag van bijdragen en belastingen over de inwoners van de buurschap was een taak van de holtink en de buurbank. Bron: Oudheidkamer Twente.

Deze boerderij is eeuwen bewoond geweest door de familie Lohuis. Het erve was al bekend in de Spaanse tijd (1586) en werd al genoemd in 1475. De boerderij is tot 1959 bewoond door broers, zusters en neef Lohuis. Vanaf 1959 was Engbers uit Wierden de eigenaar. Het erve is in 2013 afgebroken en op de plaats is een landhuis gebouwd.

Sloop van "Erve 't Loos"
2013

Jan Hendrik Engbers en Sientje Mensink

Op de Veemarkt in Rijssen was het raak tussen diamanten echtpaar Engbers-Mensink

21 november 2018

Ze worden in dezelfde straat geboren maar kennen elkaar tot hun puberteit niet. Sientje Mensink en Jan-Hendrik Engbers vierden hun diamanten huwelijk.

Het liefdesvuur voor het jubilerend echtpaar begint te branden op tweede kerstdag, nu bijna vijftig jaar geleden. Op de oude Veemarkt in Rijssen komen ze elkaar tegen. Daar lopen ze in die tijd vaak met vrienden en vriendinnen zomaar even een rondje. „Mag ik morgen bij jou thuis komen?“, vraagt Jan-Hendrik aan Sientje. Dat vindt Sientje goed. De volgende dag, na hun eerste afspraakje, is de verkering aan.

Het duurt vijf jaar voordat het stel gaat trouwen en in die tijd leren Sientje en Jan-Hendrik elkaar goed kennen. „Ik ben wel een keertje heel erg boos op hem geworden en wilde stoppen met de verkering. Maar toen hij me na die ruzie op een bepaalde manier aankeek, kon ik het niet over mijn hart verkrijgen om het uit te maken“, weet de tweentachtjarige bruid nog.

Het kersverse bruidspaar huurt een gedeelte van 't Erve Loos, aan de Schapendijk 20. Jan-Hendrik neemt het boerenbedrijf over dat in de loop der jaren langzamerhand overgaat in een melkveehouderij. Ze krijgen drie kinderen en zijn hun hele leven blijven wonen aan de Schapendijk.

Vijftien jaar geleden stopt het echtpaar met 'boerken'. Ze genieten van alle kleine dingen die het buitenleven te bieden heeft. „We kweekten dahlia's, lelies, afrikaantjes en hadden een moestuin. Die hebben we trouwens nu nog steeds”, vertelt de vijftientigjarige bruidegom. „We zijn ook nooit op vakantie geweest, dat wilden we ook niet. Alles wat we nodig hebben, vonden we hier thuis en dat vinden we nog steeds. Wanneer we een dagje boodschappen doen in Rijssen voelt dat voor ons al als vakantie.”

2008, erve Rehoboth, oudershuis van Jan Hendrik Engbers

Jan Hendrik (van de Oosterhof) Mensink is gedoopt op 23 september 1736 te Rijssen. Op 18 oktober 1784 vermeld Jan Mensink dat hij heeft gekocht voor f.436,00 het katerplaatsje genaamd "Den Suikerberg" (Fientjes). Dit werd gekocht van de erfgenamen van de Rigter van Almelo, Jan Turkestein. Hij trouwt met Janna Winkelman, geboren omstreeks 1760 op erve Winkel van de Grimberg. Kinderen: Hendrik Mensink, geboren omstreeks 1780. Tiende Generatie.

Resultaten inventariserend veldonderzoek

Uit de resultaten van het inventariserend veldonderzoek (IVO, karterende fase) blijkt dat de bodemopbouw binnen de oostelijke helft het plangebied tot gemiddeld 90 cm -mv bestaat uit een recent geroerd plaggendek. Met een scherpe overgang bevindt zich direct hieronder de C-horizont, in de vorm van dekzandafzettingen (Formatie van Bostel, Laagpakket van Wierden). In het uiterst westelijke en zuidelijke deel bevindt zich onder het verstoorde plaggendek vanaf gemiddeld 70 cm -mv nog een restant van de oorspronkelijke moderpodzolbodem, vanaf (een deel van) de inspoelings-B-horizont. Op basis van het aanwezige maar wel verstoorte plaggendek betreft het aanwezige bodemprofiel een hoge bruine enkeerdgrond. Het betreft niet anders dan een oud plaggendek die is opgebracht op een oorspronkelijke moderpodzolbodem. Binnen de lager gelegen oostelijke helft is slechts sprake van een matig dikke humeuze toplaag, tot circa 40 cm -mv, waaronder zich een geroerde laag begint en vanaf 70 cm -mv de C-horizont. Hier komt oorspronkelijk een gooreerdgrond voor.

Er zijn tijdens het onderzoek geen archeologische indicatoren aangetroffen die dateren uit het Neolithicum en gerelateerd zijn aan het ten westen gelegen AMK-terrein op de Notter Esch. De huidige bouwvoor bevat plaatselijk landbouwplastic en er zijn in het resterende, recent verstoorte plaggendek kleine fragmenten baksteenpuin van handgevormde zacht gebakken baksteen en fragmenten houtskool aangetroffen. De kleine fragmenten baksteenpuin zijn zeer waarschijnlijk te relateren aan het oude boerenerf, Erve Loos, dat binnen het plangebied in ieder geval in de 18^e eeuw aanwezig was en mogelijk een oorsprong heeft die teruggaat tot in de Late-Middeleeuwen.

Conclusie

Er zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen daterend uit het Neolithicum, waardoor er geen aanwijzingen zijn dat de Neolithische vindplaats die ten westen binnen de Notter Esch is aangetroffen, binnen onderhavig plangebied doorloopt.

Er was een veldonderzoek om vast te stellen of er archeologische relictten in de bodem zaten. Dat was in verband met de bouw van het landhuis.

Zandinksweg richting Haarbos aan de Ypeloweg

Door de middelhoge ligging op de dekzandrug en -wielving zijn delen van het plangebied geschikt geweest voor bewoning vanaf de prehistorie. Uit de bestudering van historische bronnen en kaartmateriaal is geconcludeerd dat er sprake is van een oude ontginning die teruggaat tot in de Late Middeleeuwen. Het plangebied is voor zover valt te herleiden van historische kaarten, altijd als akkerland in gebruik geweest en maakte deel uit van Erve Loos. Bij het graven van perskuilen op de aangrenzende percelen zijn in het verleden vindplaatsen aangetroffen uit de periode van het Neolithicum tot en met de Late-Middeleeuwen. De kans is groot dat delen van deze nederzettingsterreinen verspreid zijn over een groter gebied en dus ook in het plangebied te vinden zijn. Omdat archeologische resten in het plangebied afgedekt zijn door een relatief dik plaggendeck van 50 tot 80 cm, wordt verwacht dat onderliggende archeologische vindplaatsen goed geconserveerd zullen zijn.

De waarnemingen in Archis tonen aan dat er in de omgeving van het plangebied al vanaf het Neolithicum bewoning op de hogere gebieden voorkomt.

Periode	Verwachte vindplaatstypen	Verwachte grondlaag (diepte)
Late Middeleeuwen - Nieuwe Tijd	Oude erven, akkers, sloten, ontginningssporen, oude zandpaden	in of direct onder de oude akkerlaag
Romeinse Tijd - Vroege Middeleeuwen	Nederzettingsterreinen, infrastructuur begravingen, resten van smeedhaarden, meilers, slakkendumps, afvalkuilen, hutkommen.	direct onder de oude akkerlaag
Bronstijd - IJzertijd	Nederzettingsterreinen, infrastructuur, urnenvelden, resten van smeedhaarden, meilers, slakkendumps, afvalkuilen	BC-horizont en top van de C-horizont
Paleolithicum-Neolithicum	Nederzettingsterreinen, jachtkampen, losse strooiingen van bij ontginning verstoorde vuursteenvindplaatsen	Top van de C-horizont

Archeologie

Van alle boringen is het opgeboorde materiaal per afzonderlijke laag apart gezeefd tot 30 cm in de top van de C-horizont over een 4 mm zeef. Plaatselijk is in de huidige bouwvoor (Aap1-horizont) landbouwplastic aangetroffen. In enkele boringen zijn in het resterende, recent verstoorde plaggendek kleine fragmenten baksteenpuin van handgevormde zacht gebakken baksteen en fragmenten houtskool aangetroffen. De kleine fragmenten baksteenpuin zijn zeer waarschijnlijk te relateren aan het oude boerenerf, Erve Loos, dat binnen het plangebied in ieder geval in de 18^e eeuw aanwezig was en mogelijk een oorsprong heeft die teruggaat tot in de Late-Middeleeuwen. Verder zijn geen andere archeologische indicatoren aangetroffen. Wel dient opgemerkt te worden dat er geen uitspraak kan worden gedaan of ter plaatse van de te slopen opstallen restanten van oudere bebouwing (van Erve Loos) aanwezig zijn, omdat hier niet kon worden geboord.

Zijn, daar waar het bodemprofiel intact is, archeologische indicatoren aangetroffen die kunnen wijzen op de aanwezigheid van een vindplaats? Zo ja, wat is de aard en diepteligging ervan? *Plaatselijk is in de huidige bouwvoor landbouwplastic aangetroffen. In enkele boringen zijn in het resterende, recent verstoorde plaggendek kleine fragmenten baksteenpuin van handgevormde zacht gebakken baksteen en fragmenten houtskool aangetroffen. De kleine fragmenten baksteenpuin zijn zeer waarschijnlijk te relateren aan het oude boerenerf, Erve Loos, dat binnen het plangebied in ieder geval in de 18^e eeuw aanwezig was en mogelijk een oorsprong heeft die teruggaat tot in de Late-Middeleeuwen. Verder zijn geen andere archeologische indicatoren aangetroffen.*

*De huidige opstal 't Loos dateert van het jaar 1851.
Hiervoor was de boerderij gevestigd enkele meters
voor de huidige opstal. Restanten van de
fundering daarvan zitten nog in de grond.*

Op deze plek stonden de boerderij en de oude schuren. Het landhuis is weer erve 't Loos genoemd. De koeien zijn vervangen door robotmaaiers.

Bij de bomen was de rechtplaats de Thij

Het Galgenveld

11 juli 2019, Jan Hendrik Engbers meet de dikke boom die meer dan drie en halve meter in omtrek is.

Het rampjaar 1672

De republiek der Nederlanden is in oorlog met Frankrijk, Engeland, Munster en Keulen. Het markeboek van Notter werd naar een veilige plaats gebracht op Huys Keppel. Vanaf die tijd tot in september 1674 werden er geen holtings gehouden. Ootmarsum en Almelo vielen en al snel was ook de rest in handen van Bernhardt Von Galen. Deze werd ook Bommen Berend genoemd. Het tolhuis bij het Veer werd verwoest. Munsterse troepen plunderden Wierden en deden zich te goed aan schapen, bier en brandewijn. Op 5 juli 1672 capituleerde de Overijsselse Ridderschap op de havezathe Grootte Scheer bij Gramsbergen. In Rijssen werd de Schildkerk teruggegeven aan pastoor Joannes Swerinck. In 1674 is de oorlog voorbij. Enkele boeren uit de marke Notter hebben een aantal percelen markegrond aan boeren in bruikleen gegeven. Dat hebben ze gedaan tegen betaling tijdens de bezettingstijd. Het markebestuur neemt dit hoog op en de boeren worden bestraft met een geldboete. De vuurstedenbelasting wordt ingevoerd.

In de marke Notter-Zuna waren in totaal zevenenveertig stookplaatsen waarvan vier van arme mensen. Blijven voor de staat drieenveertig stookplaatsen over. Boer Lohuis heeft een vuurstede. In 1682 zijn er veertig vuursteden en vier ovens. Huis Grimberg, Huis Eversberg en Huis Doorninck hebben vrijstelling.

De lasten van landbestuur en -verdediging drukten van oudsher vooral op de schouders van de boereningezetenen. Eén van de oudst bekende belastingaanslagen is het Schattingsregister van 1475. Tijdens de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden zou de belastingdruk aanzienlijk toenemen. Tussen 1675 en 1758 was voor de armste bevolkingsgroepen de geringe stijging van inkomens toe te schrijven aan de verzwarende van de belasting.

Een schatting was een incidenteel verzoek van de landsheer (bisschop van Utrecht) aan de eigenaren van onroerend goed op het platteland om zijn militaire uitgaven te betalen. In het Schattingsregister vinden we onder Denekamp Elverking (erve Elferinck of Elferman in Berghum) als één van de belaste erven, dat voor drie Rijnlandse gulden werd aangeslagen. De Rijnlandse goudgulden werd in de veertiende tot zestiende eeuw geslagen door de keurvorsten aan de Rijn, was gelijk aan zevenentwintig stuivers en tot 1577 betaalmiddel in Overijssel. Een arbeider verdiende toen ongeveer vier stuivers per dag.

In de zeventiende en achttiende eeuw werd een belasting onder de naam "verponding" geheven. In 1600 voerde de Republiek deze belasting in, die werd geheven op onroerend goed, zoals grondstukken en huizen. Vrijgesteld waren bezitters van goederen binnen de stadsgrachten, evenals armlastigen. Bij bouwland moest voor elke mudde *gezaai* (ongeveer 0,3 ha ingezaaid land) vijftien stuivers worden betaald. Voor het overige land werd van de pachtsom de 7de Penning (het zevende deel) geheven. In 1601 was het erve Elferinck 12 mudde (ongeveer 3,6 ha) zaailand en vier "dachmall" (2,3 ha) hooi groot. Het register van 1764 geeft een volledig overzicht van het aantal gezinnen. Samen met de volkstellingen van 1748 en 1795 geeft deze bron inzicht in de samenstelling van de bevolking in Twente van die tijd.

De belasting op paarden dateert van 1602. De belasting werd geheven op paarden van twee jaar en ouder. Afhankelijk van plaats of streek betaalde men twaalf, tien of acht stuivers per paard. Vanaf 1612 moest er voor de zogenaamde "reliqua" (schapen, varkens en bijenkorven) jaarlijks één stuiver worden opgebracht. Elferinck had vier paarden, zes varkens en twee schapen.

In 1598 besloten de Staten van Overijssel belasting te heffen op vuursteden (stookplaatsen). Hierbij ging het om een soort belasting op huizen, waarbij de grootte van het huis en daarmee het te betalen bedrag afgemeten werd aan het aantal kamers waar een vuur kon worden gestookt. Het schoorsteen- of vuurstedengeld werd pas ingevoerd in 1628. Iedere stookplaats werd met twintig stuivers belast. In bepaalde gevallen kon men vrijstelling krijgen, zoals bij

armlastigheid of als de inrichting van het huis sterk was verwaarloosd. Elferman werd voor één oven aangeslagen.

Een andere vorm van belasting was het "hoofdgeld" dat door de Staten van Overijssel in 1675 werd ingevoerd. Voor iedereen die ouder was dan zestien jaar moest het gezinshoofd vijftien stuivers betalen. In het register van 1764 is veertig procent van de bevolking in het gericht Ootmarsum onvermogen en niet in staat het hoofdgeld te betalen. Elferman moest drie gulden betalen.

In 1693 gingen de Staten van Overijssel ertoe over mensen al naar gelang hun vermogen aan te slaan voor een bepaald bedrag aan "zoutgeld". Het te betalen bedrag was gebaseerd op de taxaties van de "1000ste Penning", een in 1638 ingestelde belasting op onroerend goed. Vandaar dat de registers van de "1000ste Penning" en het "zoutgeld" uit 1694 bij elkaar zijn gevoegd. Elferman moest één gulden en tien stuivers betalen.

In 1749 besloten de Staten van Overijssel een eenmalige belasting op het inkomen, "hoofdgeld" te heffen. Voor elk lid van het huishouden moest worden betaald, uitgezonderd kinderen. Er waren twaalf inkomensklassen. Huishoudens met de laagste inkomensklasse, van honderd gulden tot tweehonderd gulden per jaar, betaalden jaarlijks één gulden per belastingplichtige persoon. De hoogste inkomensklasse, met meer dan vijfduizend gulden droeg veertien gulden af. Elferman moest in de 10de klasse voor vijf volwassenen tien gulden betalen. In 1795 veroverden Franse troepen de Republiek. Napoleon wilde een modern bestuur en belastingstelsel. De "verponding" werd in 1806 vervangen door een uniforme landelijke grondbelasting. Vanaf 1808 moesten huishoudens belasting op hun inkomen betalen. Deze belasting is de voorloper van ons huidige inkomstenbelastingstelsel. Er waren eenenveertig inkomensklassen met tarieven van vijftig cent tot twaalfhonderd gulden. Elferman werd in de 34ste klasse voor tien gulden aangeslagen. Bron: en toen en nu.

Huis Doorninck

2530A Huis Doornink

afsplitsing erve Avers	
achterleen Schuilenburg	1660-1803
eig. fam. van Voorst	1564-1680
eig. fam. Muiderman	1734>1803
eig. erven Lambert v.d. Doorn	1832
eig. Gerrit Jan Janssen	

Gerrit Burchard van Rechteren, heer tot Noord Deurningen, geboren in 1663, verschreven in de Ridderschap van Overijssel op 13 maart 1711, luitenant-generaal der cavalerie, gouverneur van Doornik 1719, van Breda 1724-1734, overleden te Breda op 28 jan 1738, begraven te Dalfsen.

Huis Rechteren te Dalfsen, 1236 – 1917. Otto van Rechteren ook van Heeckeren genaamd van Rechteren), heer van Almelo vanaf ca. 1470, tot Rechteren, Bredenhorst, Egede en van de halve heerlijkheid Tull en 't Wael, vermeld vanaf 1450, ridder 1455, overleden vóór 10 nov 1478, trouwt op 22 jul 1455 met Stefania (Steventje) Van den Rutenberg, dochter van Alef van den Rutenberg tot Zuthem en Wilhelmina van Vianen van Beverweerde, overleden in 1479. Hun vierde zoon was Zeger van Rechteren, heer tot Bredenhorst en Egede, vermeld vanaf 1478, drost van Salland, overleden tussen 17 februari 1521 en 20 oktober 1523, trouwt op 31 oktober 1503 met Mechteld van Doornick, dochter van Jan van Doornick en Elisabeth van Renesse van Baar, overleden na 1551.

In het torentje op de ingangsvleugel van Huis Rechteren hangt een klokje van 36 cm middellijn met opschrift:

Zeyger van Rechteren heft in den naam Jesus Maria Joseph Anna Joachim mij laeten gieten ende Mechteld van Doorninck sijn huisvrouw. Hendricus de Tremonde (Dortmund) met fecit anno mdxvi (1516). Deze Zeyger van Rechteren is nooit heer van Rechteren geweest.

Zeger Van Heeckeren Van Rechteren Van Voorst trouwt met Anna Van Bevervoorde. Hun tweede kind is Sweder van Voorst, heer van Enghuizen. Hij is een getrouw volgeling van hertog Karel van Gelre. In 1528 werd hij benoemd tot landdrost van de graafschap Zutphen; in 1537 komt hij voor als bevelhebber voor hertog Willem II te Harderwijk. Hij ondertekende 12 september 1543 namens de graafschap Zutphen het tractaat van Venlo met keizer Karel V. Tevoren, 26 maart 1538, was hij gehuwd met Elisabeth van Doornick, weduwe van Gerard van Arnhem, heer van Presikhaaf, dochter van Jan van Doornick en Philippina van der Haer. Hij zegelde gevierendeeld van Hekeren en van Voorst en overleed, voor zover bekend, kinderloos in 1547.

Op 18 maart 1650 overlijdt Clemens Van Rechteren, heer van Den Doorninck. Hij werd begraven in de Schildkerk bij zijn vrouw Everhardina Van Bulo, overleden op 5 juli 1643. Hun grafsteen ligt onder het cement van de vloer. Hun rouwbord hing eens aan de muur in de kerk.

In 1699 is Gerhard Van Langhen, heer van Huis Den Doorninck, overleden. Zijn vrouw, Jenneken Groot Lochter, werd Vrouwe van Den Doorninck.

Herinneringen van Henrick, graaf Van Rechteren, drost van Salland

ren als na regte, de Raedt, sonder dat ooit conclusie tegens hem genomen is, of hy zyne defensie daer tegens heeft mogen doen, of ook ooit heeft geweten dat de Fiscael eenige actie tegens hem prætendeerde te institueren, een Sententie, op het advys van gemelte Fiscael, tegens hem heeft geveldt, ende de condemnatie daer by gedaen blotelyk te huis gesonden.

Als mede uit de Instructie van den Raed van Staten selven, als waer uit geblykt dat aen hun Heeren van den Raedt niet competeert private de jurisdictie wegens geprætendeerde overtredingen van een Gouverneur in de Frontier-plaetsen van den Staet, maer dat die competeert aen hare Hoog Mog. met concurrentie van den Raedt van Staten; waeromne ook hare Hoog Mog. de klagten van de Prevoost en gesworens van Doornick, waer uit dese sake originelyk spruyt, en welke klagten de Prevoost en geswoorens voorn. soo wel aen hare Hoog Mog: als aen den Raedt van Staten gedaen hebben, hare Hoog Mog: na de ordre van de Regeringe met den Raedt Comissoriael hebben gemaect, gelyk mede soodanig gemaect hebben het berigt van den Gouverneur daer tegens ingesonden; Ende op dese maniere dese procedure ook hadde moeten vervolgt syn geworden indien de Advocaet hadde vermeint nog iets te hebben tot laste van de Gouverneur, maer niet hadde behooren de saeke van de Vergaderinge van hare Hoog Mog. af te trecken, ende die op een so wederregtelyke maniere als geschiedt is, voor de Raed van Staten te trecken, ende de Raedt van Staten buiten communi-

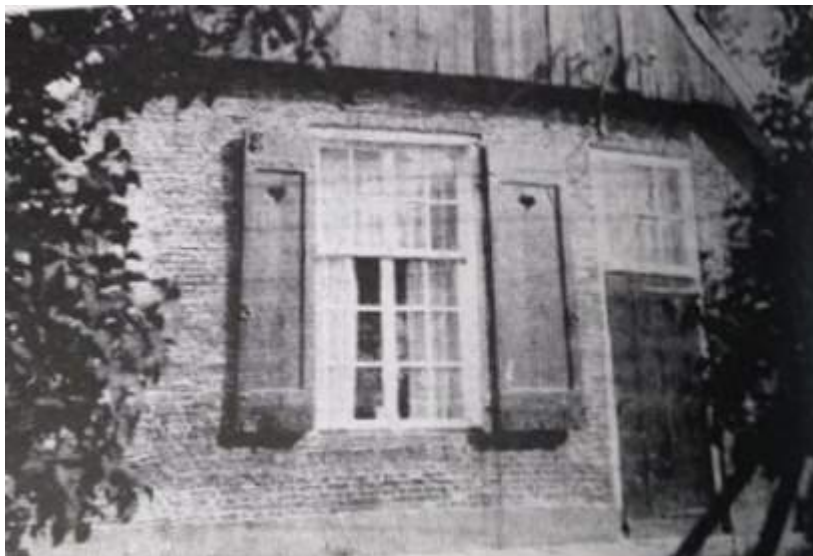
De heer van de Doorninck had een schatkamer in de es

Een van de oudste wegen in Notter is de Schapendijk. Deze weg, die net voorbij Bargman (Barinkboer) afsplitst van de Klokkendijk, gaat even voorbij de bocht waar de Grimbergerweg erop aansluit, langs de altijd nog met geheimzinnigheid omgeven erve de Höfte (nu 't Loos).

Op de Höfte was een boerenbedrijf tot in 2013 de boerderij en opstallen werden afgebroken. Ook Berend Jan Vinkers woonde er. Hij was afkomstig uit Elsen en trouwde in oktober 1930 met een dochter van Lohuis. Lohuis kwam oorspronkelijk van het erve Lohuis. Dat erve lag aan de noordoostzijde van de Notter Es. Het erve Lohuis wordt al genoemd in het Schattingsregister van 1475. Voordien woonde Jansen op het erve de Höfte.

In het register van 1675 wordt ook Huis Den Doorninck genoemd. Deze heeft dan twee vuurhaarden (stookplaatsen). In het register van 1752 is Huis Doorninck niet meer vermeldt. Van de mensen die op Huis Doorninck woonden is niets bewaard gebleven. Het markeboek van Notter noemt assessoren. Dat zijn hulpen van de voorzitter in de rechtbank. Op 29 mei 1709 was Heer Ruter de Reiger tot den Doorninck assessor tijdens de holting op het erve

Wolterink. Of hij ook in het Huis Doorninck woonde is niet zeker. Na 1700 is Huis Doorninck afgebroken. De overlevering vertelt over de ridders van de Höfte. Voor zij moesten vechten in een oorlog begroeven ze hun kostbaarheden in een geheime bergplaats op de es. Dit is echter het enige wat aan verhalen bewaard is van Huis Doorninck. De bezittingen van het Huis zijn verspreid over grond en enkele katersteden. In het register van volkstelling van 1748 staat vermeldt dat Jan op den Doorn en zijn vrouw Geesken en hun drie kinderen, Jan, Hendrik en Marie, alle ouder dan tien jaar, wonen op de katerstede De Doren.

Erve De Poorte waar de toegangspoort van Huis Doorninck heeft gestaan.

Erve de Poorte (Vinkers), aan de Schapendijk

Het water kwam uit het noordoostelijk gelegen Grimbergveld en zorgde dat er water in de grachten was van Huis Doorninck. De waterleiding ging verder onder de naam Vloedgraven. Dat staat op de kaart van 1880. De Vloedgraven liep tussen er erven Hofstee (Bloemendaal) en 't Nijenhuis (Lammers) in zuidoostelijke richting verder. De Vloedgraven kwam uit in de Regge, op de scheiding van de Notteser en Grimberger hoilanden. Dat is ongeveer op de plek waar sinds 1926 Poortman woont. Bij het boerderijtje, de Poorte genoemd, zou eens een poort hebben gestaan. Deze gaf toegang tot het omgrachte terrein van Huis Doorninck (Höfte). De volkstelling van 1748 noemt als bewoners van de caterstede de Poorte Jan Poortman en zijn vrouw Sara met hun zoon Garrit. Deze was ouder dan tien jaar. Hun huisgenote was Marie Schotmans, een 'arm en onnosel mens'. Het kasteel was toen al verdwenen. Tot 1925 was erve De Poorte nog bewoond door Schutmaat. De familie bestond uit een broer en een zuster die 't Poortenjungsken en de Poortenmeuie werden genoemd. De namen de Höfte en De Poorte zijn nog de enige namen waarin de geschiedenis van Huis Doorninck is blijven voortleven.

Het erve Hofstee aan de Schapendijk is een caterstede die behoorde bij Huis Doorninck. Het erve wordt voor het eerst genoemd in een besluit van de markevergadering in het jaar 1667. Daarin wordt besloten dat er vergunning wordt verleend voor de leemkuil, de kleikoele, die intussen is afgegraven. Voorwaarde is dat de reizigers op de bestaande weg niet worden gehinderd. De leemkuil is er nog in zijn oorspronkelijke vorm en wordt 'n Wijerd genoemd. De volkstelling van 1748 vermeld als bewoners van erve Hofstee Lucas Hofstee en zijn vrouw Geertruid Leijerweert met hun twee zoons Willem en Harmen. De oudste is ouder dan tien jaar. In een nog ouder register staat dat Lucas de eigenaar is van het erve Hofstee. In de laatste vijfentwintig jaar van de vorige eeuw woonde Mensink op erve Hofstee. In 1912 trouwde Bloemendaal met een dochter van Mensink. Het echtpaar ging inwonen op het erve. Sindsdien woont Bloemendaal op de Hofstee.

Bij laag water was de boerderij Boomcate op de oostelijke oever, ten zuiden van de straatweg Zwolle-Almelo, een overslagplaats. Daar werden de koopwaren voor Twente overgeladen op wagens. Deze boerderij lag aan de weg Hellendoorn-Rijssen. De schuiten meerden af in de Vloedgraven die daar in de uitkwam en waarlangs water uit de venen werd afgevoerd. In het jaar 1830 hoorde bij deze boerderij tien hectare eigen grond. Jan Boomcate was de bewoner. De boerderij is afgebroken. Op tweehonderd meter van de Regge was aan de Slagtsweg de boerderij 't Sterretje te vinden. De boerderij is pas na de markeverdeling in de negentiende eeuw gebouwd. Volgens G.J. Eshuis vulde de boer zijn inkomsten aan met de verkoop van sterke drank aan passerende schippers. Het is onwaarschijnlijk dat er een verbindingssloot van deze boerderij naar de Regge was. Ook hier staat een nieuw huis. Op een zijweg van de Klokkendijk in Notter stond dicht bij de Regge de boerderij Groot-Eusink (Eusinkweg 7). De oorspronkelijke bewoners, de familie Ter Avest, kunnen vertellen hoe in de voorgaande eeuwen in deze boerderij veel zwervers en doortrekkende kooplieden hebben overnacht. Eusink is een verbastering van Avesting. Bij Klein-Eusink (Eusinkweg 5) was een schipsloot, die tegenwoordig gedempt is. De schipsloot liep van de Regge naar een schuur. De schuur is inmiddels gesloopt. Mogelijk diende de schuur als opslagplaats van handelsgoederen.

Op deze kaart is duidelijk het strategisch belang van Huis Grimberg te onderkennen. Het kasteel ligt bij de doorgang tussen de moerassen die Twente scheiden met Salland en bij het Veer te Rijssen. Bij het Veer was een voorde, een doorwaadbare plaats in de Regge.

Eshuis ging op onderzoek uit maar niemand in Notter had gehoord van de katerstede Den Doren. De dochter van Vinkers van het erve de Poorte vertelde dat bij een verbouwing een merkwaardig deurkozijn was uitgebroken. Op het kalf stond gebeiteld 'Den Doren en een

jaartal 1720. Het kozijn is met het puin afgevoerd. Bij uitbreiding van de boerderij en de stallen kwam men bij het graven van funderings sleuven terecht in de opvulling van diepe grachten. Dat leverde een groot aantal scherven op. Er is echter niets van bewaard gebleven. Bron: G.J. Eshuis

Erve Den Doren, bijnaam de Poorte

Regge

Vloedgraven

Vloedgraven

Bosweg

Plaats waar ooit de havezathe Den Doorninck was.

Hier was ooit Huis Den Doorninck

Vloedgraven

Vloedgraven

Regge

Vloedgraven valt in de Regge

Achter een duinwal ligt het erve Barinkboer waar Mensink woont. Aan deze met eiken en beuken begroeide 'berg' ontleende de vroegere bewoner zijn naam, Berg Gerrit. Schuin tegenover de berg ligt in de moerassige uiterwaarden van de Regge een diepe ronde kolk. Het zand uit deze kolk zou zijn gebruikt voor de berg bij Barinkboer, zo wil de legende. De geleidelijk oplopende duinwal begint even voorbij Claas voor de Brugge. De kolk is door de snelle stroming van de Regge uitgeboord en in een bocht gedrongen. De duinwal is door de wind in de loop van de jaren opgebouwd met het zand van een drooggevallen Reggebedding. Het erve Barinkboer is genoemd naar een bewoner die uit Rijssen kwam. Het erve is tot 1936 bewoond door Woolderink. Daarna is het verpacht aan Mensink. Die kwam van het erve Alberink te Elsen. Hij wordt nog steeds de Iemker genoemd. Het erve Barinkboer is eigendom van Jordaan. Vanaf 1667 is in oude registers Barinkboer vermeld als Bargman, Berg Gerrit en Gerrit op den Berg. In de volkstelling van 1748 zijn Hendrik Bargman, zijn vrouw Jenneken en hun vier kinderen Jan, Gerrit, Dine en Janna de bewoners. De kinderen zijn jonger dan tien jaar. De knecht is Jannes Seinhuis en de meid Eulken Schutten. Eigenaar is dan freule Helena Alegonda van Voerst, een zuster van de Heer van de Grimberg.

Een van de naaste burens van Bargman is erve de Telgte. De volkstelling van 1748 vermeldt de bewoners van 'caterstede Telgtjan'. Het zijn de weduwnaar Telgt Jan met zijn vijf dochters Catrine, Jenneken, Dine, Hendrine en Fenneken. De eerste twee zijn ouder dan tien jaar. Niet bekend is hoe de naam is ontstaan. Jan was waarschijnlijk belast met de aanplant van jonge bomen, telgen genoemd. Ieder buurtschap had eigen telgenkampen. Aan het eind van de vorige eeuw verhuisde Hofman uit Dijkerhoek naar erve de Telgte. Jan Hendrik Hofman werd ook Telgten Jaan genoemd. In 1906 trouwde Jan Hendrik Hofman met Fennigje Wessels uit Marle. Ze woonden aan de huidige Boomkateweg tegenover 't Ruitendak. In 1914 bouwde Jan Hendrik een nieuwe boerderij in het Notterveen. Het land in het veen werd Engeland genoemd.

Grensgeschil tussen de marken

De grensgeschillen tussen die van Notter, langs de grens van Zuna en Noetsele zijn als een rode draad door meer dan twee eeuwen markegeschiedenis.

Op 20 augustus 1716 werd een holting georganiseerd met als voorzitter Van Keppel, de markerigter. Er worden vier kannen wijn en een half vat bier gedronken. Punt van vergadering is het grensgeschil met Noetsele. Maar er worden geen besluiten genomen. Dat gebeurt op de markevergadering van juli 1717. Besloten wordt ...

dat de laecke tussen Noetsel en Notter sal gaen van den steen in den Ligtenberg op den pael in 't Witte Veen staande, van de pael in 't Witte Veen in een regte linie op de plaetse daar tegenswoordig de middelste groote vlagh gesteld en 'n kuile gegraven is. Van de gemelte plaetse al waar de middelste vlagge gestelt is, in een regte linie op den steen in den Avoordt na de Sustenae van Notter. En van den voorschr. Steen in den Avoordt in een regte linie op den pael bij den Eversberg staande.

Dat tot voorkominge van disputen in 't toekomende op voorseit vier plaatsen Bentemer steenen zullen worden geset daerop sal worden gehouwen aan de eene sijde Noetsele en an de andere kant Notter.

Volgens het verslag van de holting van 17 augustus 1717 heeft men toen ter voorkoming van nieuwe grensincidenten een niemandsland uitgezet. Deze strook veen en groenland die de 'limytschedinge' vormde tussen Noetsele en Notter mocht door geen van beide marken worden gebruikt om plaggen te steken of aan te graven. Ook mocht er geen turf worden gestoken. Wel

mocht aan weerszijden vee worden geweid. Op de volgende markevergadering van 16 mei 1718 komen als eerste punt op de agenda de lakestenen weer aan de orde. Besloten wordt de rekening te voldoen voor 'drie steenen marckpaelen en ophouwen van de letters en briveport'. De kosten zijn vijftien gulden en vier stuivers en worden betaald aan luitenant Van Eyl, een van de goedsheren van de marke Notter. Er wordt een half anker wijn gedronken en een stevige pijp tabak gerookt voor een bedrag van vijf gulden en tien stuivers. Een anker is een vaatje van vijftig liter, ofwel vijfenveertig flessen. Er zijn dus drieëntwintig flessen wijn gedronken.

Op Sacramentsavond (2^e donderdag na Pinksteren) begint het grensgeschil tussen de marken Notter-Zuna en Noetsele.

Grenzen tussen verschillende marken waren niet altijd duidelijk. Deze liepen vaak door uitgestrekte veen- en heidegebieden die slecht toegankelijk waren. Door de bevolkingsgroei was de druk op deze onontgonnen gebieden toegenomen, wat met enige regelmaat leidde tot twisten tussen verschillende marken. Zo hadden de markegenoten van Noetsele ruzie met Notter-Zuna over een gebied dat nu nog steeds het Twistveld heet. Luttenbergers verplaatsten 's nachts de markestenen van Hellendoorn om hun gebied te vergroten. Regelmatig eindigde een grensgeschil in een jaren voortslappende rechtszaak. Opmerkelijk voorbeeld hiervan is het geschil dat speelde tussen de marken Daarle en Vriezenveen. De machtige heer van Almelo had een belangrijk aandeel in deze kwestie.

Vanouds liep de grens tussen Daarle en Hoge Hexel over de Galgenhaar in een rechte lijn oostelijk door de venen tot aan de grens met Sibculo en Westerhaar. De noordgrens volgde het tracé van de oude weg naar Sibculo. Geschillen hierover ontstonden al in 1634. Deze namen in hevigheid toe toen de bebouwing van Vriezenveen verplaatst werd, als gevolg van een verwoesting door de Munsterse bisschop Bernard van Galen in 1666. De Vriezenveners wilden het grondgebied verder noordwaarts uitbreiden, richting de Daarlerven, die door de Daarler boeren gebruikt werden voor turfwinning. De Vriezenveners namen Daarlese schapen in beslag en vernielden akkers met boekweit, hierin gesteund door de rentmeester van Almelo. De heer van Almelo probeerde afzijdig te blijven in het conflict om zijn imago binnen de Overijsselse Ridderschap niet te schaden. Complicerende factor was dat hij een drietal erven in Daarle bezat en daar tijdelijk waarnemend markerichter was.

Uiteindelijk werd er een rechtszaak aangespannen. Advocaten van de heer van Almelo gingen ten dienste van de Vriezenveners op zoek naar bewijs. De belangen van de Daarlese boeren werden niet behartigd. De advocaten kwamen met documenten en landkaarten uit het archief van huize Almelo, die in het voordeel van de Vriezenveners werden uitgelegd. Zo overlegden zij de stichtingsakte van het klooster Sibculo in 1406, een stuk over de aanleg van een weg van Almelo via Dalvoorde bij Daarle naar Zwolle in 1405, en de fundatieakte van het Almeloseveen uit 1364, waarmee de ontginning van Vriezenveen was begonnen. Daarnaast waren er getuigen, pachters van de heer van Almelo uit Bruinehaar en Striepe, die als vanzelf ook de Almelose kant kozen.

De rechtszaak diende voor de Almelose rechtbank, ingesteld door de heer van Almelo zelf, wat niet bevorderlijk zal zijn geweest voor een onpartijdige rechtspraak. Het proces sleepte zich jaren voort, zonder een definitieve uitspraak. Naar men aanneemt heeft de heer van Almelo rond 1770 nog zijn aandeel gehad in de verdwijning van het Daarler markeboek, omdat hierin passages voorkwamen in het nadeel van zijn grondbezit. In de Bataafs-Franse tijd vervielen de meeste voorrechten van de adel en werd hun politieke macht beknot, waaronder ook die van de heer van Almelo. Zo behield de Daarlese bevolking een deel van zijn venen. Bron: Toen en nu.

Er is een brief geschreven door de markerichter Otto 1 Van Rutenborch en de door Reynold 1V Van Coeverden gevormachte Joan Vriese namens de erfenamen van Notter. De brief is gericht aan Barthold Van Langhen, richter van Kedingen. Het gaat over de dagvaarding van een aantal markeboeren door Otto 1 Van Rutenborch en Johan Van Dommerden. Deze zijn gevormachtigd door Goedheer Joan Van Coeverden, heer van Rhaen, namens Agnes Van der Eese van Gramsbergen.

De boeren worden gedagvaard voor de richter van Kedingen om onder ede te verklaren wat zij weten van de ruzie en het geschil met de marke Noetsele. Er worden vijftien boeren opgeroepen voor het gerecht te verschijnen, onder andere Berent te Loehuys en zijn buurman Hendrick Brinckhuys, beiden geboren te Notter. Zij hebben allen onder ede verklaard dat zij overal in de marke hun schapen hebben laten grazen zonder dat hen dat door iemand betwist werd. Het gebied was vanaf de Weustenenye op de Lichtenbergerdijk tot aan de paal aan de berg, iets verder dan de Witteboer, bij de Nycampspael. En vandaar tot de steen in Lochterdijk, ongeveer bij de brug in Groot Lochter. Vandaar recht over het veld tot aan de drie palen in de Eversberghweide, ongeveer achter het huis van Kappert aan de Kappertsweg te Nijverdal.

Roelof Scherpenhaeve (Scherphof) getuigde en nog enkelen meer, dat zij wisten dat aan de kant van Notter, over de voorde in de Regge (Aavoort) bomen stonden op de houtsticke bij de Kreyenwaar. Dat daar langs de Aa (Regge) elzenhout stond en dat de markeboeren het hout hakten en voor zichzelf gebruikten en 'hunne boeden daeroff maecten. Ze bouwden er schuren van zonder tegenspraak van iemand. Hun haeve (bezit) lag voor een deel in de houtsticke bij de Kreyenwaar. Ze dreven hun levende have tot aan de Berg (Ligtenberg) in de Weustennyne zonder dat iemand hen dat belette.

Dit geschil liep zo hoog op dat de bisschop David Van Bourgondië nog hetzelfde jaar bepaalde dat er een scheidsgerecht bijeen moest komen.

Het Scheidsgerecht doet uitspraak bij arbitraal vonnis tenzij partijen uitdrukkelijk zijn overeengekomen dat men een bindend advies wil hebben. Het onderscheid tussen een arbitraal vonnis en een bindend advies is van belang, daar bij arbitrage geen procedure voor de rechter nodig is, als een der partijen de uitspraak van het Scheidsgerecht niet vrijwillig nakomt; bij een bindend advies is een gang naar de gewone rechter nog wel nodig.

Na lang beraad kwam men toch tot een uitspraak:

Seggen wy, seggersluede voorbenoemt, samentluyken ende eindragtelyuken wyt ter ewiger gedagtenisse, dat die Erfghenaemen ende bueren van Noetsel ende Nuttaer sullen gebruecken oir (hun) marcke ende waeter als sie aever (sinds) menschengeslaghten ende thoe desen daeghe thoe gebruecket ende besetten hebben.

De uitspraak was op kasteel Waerdenburg te Holten.

Op het erve Groot Wessels is nog zo'n lakesteen. Er is een varkenstrog van gemaakt. Aan de gave kant staat 'noesel', aan de andere kant zal 'notter' hebben gestaan. Er is een jaartal 1780 in gehouwen. Dat is waarschijnlijk het jaar toen de steen een varkenstrog werd.

De essen

Voor het ontstaan van het Twentse landschap zijn de twee laatste ijstijden van belang geweest. Tijdens de voorlaatste ijstijd werd Twente onder ijs bedekt. Grote massa's landijs kwamen vanuit Scandinavië naar het zuiden. IJstongen stuwden onder andere het door rivieren afgezette materiaal op. Hierdoor ontstonden de stuwwallen, waarvan een reeks in Twente ligt. Tijdens de daarop volgende ijstijd werd ons land niet door het ijs bereikt. De beddingen van de rivieren lagen droog, de zeespiegel daalde en begroeiing was nauwelijks mogelijk. Grote delen van het land (zo ook Twente) werden bedekt met een laag dekzand van wisselende dikte. De stuwwallen zijn voor een groot deel bepalend geweest voor de hydrologische gesteldheid van Twente. Door de stuwwallen is een afwateringssysteem ontstaan dat in verschillende beeksystemen is te verdelen, zoals de Regge, Dinkel, Diepenheimse Molenbeek.

De vroegste voorouders van de zoogdieren, waartoe ook de mens behoort, ontstonden 60 miljoen jaar geleden. De bekendste voorouder van de mens is “Lucy”, door de vindsters van de fossiele botten zo genoemd naar het liedje van de Beatles “Lucy in the sky with diamonds”. De fossiele botten van Lucy zijn gedateerd op 3,5 miljoen jaar geleden. De meest recent uitgestorven verwant van de moderne mens is de Neanderthaler, die van 350.000 jaar tot 25.000 jaar geleden in Europa en het Midden Oosten heeft geleefd. Op verschillende plaatsen in Twente zijn vuurstenen werktuigen gevonden die gemaakt zijn met de techniek van de Neanderthalers, dit duidt erop dat er Neanderthalers in Twente waren. De oudste vertegenwoordiger van de moderne mens heeft vanaf 30.000 jaar geleden in Nederland geleefd, dus ruim voor het eind van de laatste ijstijd. Er zijn aanduidingen dat de Neanderthaler mensen en de moderne mensen gelijktijdig ook in Twente hebben verbleven. Onze voorgangers waren jager- verzamelaars, die weinig invloed hadden op de omgeving. De moderne mensen gingen hout gebruiken voor het maken van vuur en het bouwen van hutten. In de loop van de tijd gingen deze mensen gewassen verbouwen en daarvoor werden stukken bos gekapt voor akkers en bewoning. De mens werd steeds meer een landbouwer vanaf ongeveer 5000 jaar geleden. Op arme gronden verscheen aanvankelijk heide nadat alle bomen in een bepaald gebied gekapt waren. Op de meer vruchtbare gronden werden er gewassen verbouwd tot de grond uitgeput was en men dan weer verder trok en een nieuw stuk vruchtbare grond zocht. Later ontdekte men dat de verarmde gronden weer vruchtbaar konden worden gemaakt. Men gebruikte daarvoor de mest die uit de potstallen kwam. Die mest bestond uit de heideplaggen die in de stal als strooisel werd gebruikt vermengd met de uitwerpselen van het vee. Hierdoor kwamen de akkers steeds hoger te liggen. Deze hoog gelegen akkers worden essen genoemd. Bron: IVN.

Essen zijn glooiende akkers in het Twentse landschap. Ver voor de moderne landbouw reden boeren de mest jaarlijks uit. Elk jaar bolden ze steeds iets op, waardoor uiteindelijk het glooiende landschap is ontstaan. De beken, kleiner en speelser dan rivieren, kronkelen door dit landschap.

Regge

Een es, ook eng of enk, is een hoog gelegen akker, te vinden op de zandgronden van Noord-, Oost-, Midden- en Zuid-Nederland en Vlaanderen. Internationaal gezien komen essen voor in grote delen van Noord-, West- en Oost-Europa.

Over het ontstaan van de essen in de lage landen is nog betrekkelijk weinig bekend. De Drentse essen zijn het best onderzocht. De oudste kernen van de es dateren aldaar uit het eerste millennium na de jaartelling. Het ging daarbij om een aantal kleine, vierkante of rechthoekige percelen met een lengte-breedte-verhouding van 80 tot 120 meter en een oppervlakte van 0,75 tot 1,5 hectare. Ze liggen doorgaans op enige afstand van de huidige esdorpen, omdat ze dateren uit een periode waarin de bebouwing nog regelmatig verschoof. De percelen werden individueel gebruikt en waren omheind, wat men een *kamp* noemde (van het Latijnse voor veld, *campus*). Hiervan afgeleid kent men het *kampenlandschap* (landschap met verspreid liggende erven) alsook de streeknaam de "Kempen".

De volgende fasen, beginnend in de volle middeleeuwen, hebben geleid tot de klassieke es zoals we die kennen. De blok- of strookvormige percelen werden meer en meer collectief bebouwd en nabeweid, maar waren niet, zoals men wel denkt, collectief eigendom. Door de talloze omheiningen die zich op de oudere delen van de es en om het jongere deel van de es bevonden, moeten we eraan denken, dat de 'open es' een zeer tijdsgebonden beeld uit voornamelijk de laatste eeuwen is.

Afhankelijk van de streek in de lage landen en het historische moment waarop intensivering van het gebruik nodig was, deed de plaggenbemesting zijn intrede. In Noord-Brabant kan dat al in de dertiende of veertiende eeuw nodig zijn geweest, in Drenthe niet vóór de zeventiende eeuw. Het bestaan van essen is dus niet noodzakelijk altijd verbonden aan het voorkomen van plaggenbodems of potstalmest, hetgeen verklaart waarom de term *esdek* voor de ophogingslaag eigenlijk foutief is.

De plaggen werden aanvankelijk nog vaak in de beekdalen gestoken, maar later werd dit op veel plekken verboden. Het steken van plaggen gebeurde daardoor voornamelijk op de veel schralere heidevelden, ook de primaire gronden voor beweiding door schapen en heidekoeien.

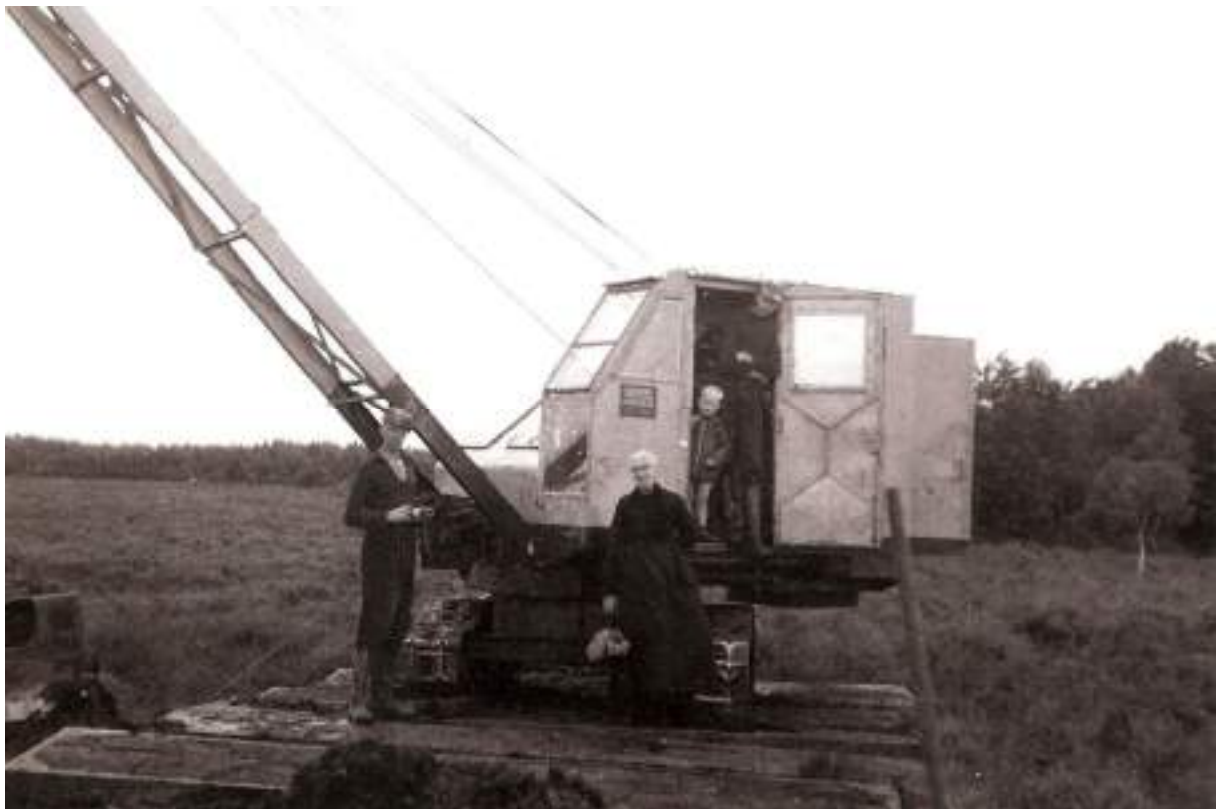

De Deldense es

Naast de essen komen ook kleinere percelen bouwland voor. In Salland, de Achterhoek en Twente behoorden sommige bouwlandcomplexjes tot maar één boerderij. Deze individuele essen worden ook *kampen* (campus Lat. voor veld) genoemd. Het woord "es" heeft een vergelijkbare herkomst als het Gotische woord *atisk*, dat "zaailand" betekende.

Essen worden omgeven door een eswal, ook wel *wildgraaf* of *wildwal* geheten, die ervoor moest zorgen dat wild of het eigen vee het bouwland niet konden betreden. Ook moest de eswal verstuiving tegengaan, zodat de vruchtbare grond niet zou verdwijnen. De wildwal, ook wel *houtwal* genoemd, ontstaat door een wallichaam te maken, in de eerste instantie van afgesneden hout dat werd gestapeld langs het veld, en dat dan langzaam wordt verteerd. Eenmaal verteerd, en omdat die strook grond niet wordt bewerkt, vestigt zich daar allerhande vegetatie en nadien bomen. Ook worden walstroken doelbewust meteen met struiken beplant.

Ruilverkaveling 1953 – 1969

Een deel van het Westerveen werd ontgonnen binnen de ruilverkaveling. Dat gebeurde onder andere door de familie Broeze. Op de foto staan Hendrik Broeze en zijn moeder, mevrouw Broeze-ter Horst. De kleine jongen is Erik Broeze en de grote jongen is Henk Broeze. De foto is gemaakt door Jan Broeze.

September 1953

De ruilverkavelingsaanvraag werd ingediend.

Door de versnippering en spreiding van agrarische percelen was het onvermijdelijk dat er een ruilverkaveling werd georganiseerd. De ontoereikende infrastructuur tussen landbouwbedrijven en haar percelen, de regelmatige wateroverlast op landerijen in een groot gedeelte van Wierdens grondgebied én plannen om de Rijksweg Zwolle-Almelo met een rondweg om Wierden te leggen maakte het nog meer noodzakelijk. De ruilverkaveling in Wierden gaat hierdoor verder dan het realiseren van doelmatiger werken in de agrarische sector.

De aanvraag wordt ingediend door het bestuur van de Coöperatieve Boerenleenbank Rectum-Ypelo. Zij handelt op verzoek van de besturen van de plaatselijke besturen van C.B.T.B, de O.L.M. en A.B.T.B.

De instemming komt van negen landelijke openbare diensten. Alleen de plaatselijke landbouworganisaties hebben bezwaren. Zij geven als belangrijke voorwaarde aan in de voorgenomen ruilverkaveling ook de ontginning van een deel van het Wierdense Veld mee te nemen. Hierna volgt een periode van nader onderzoek en het uitwerken van een plan van aanpak.

Het plan moet rekening houden met:

- De verscheidenheid in bodemgesteldheid (de zandgronden, de veengronden, de beekbezinkingsgronden) en de stuwwal in het noordelijke gedeelte van het gebied met de daarbij horende typen landbouwbedrijven met o.a. 80% grasland en 8% bos en woeste grond.
- De waterbeheersing van dit gebied, liggende in het Waterschap Regge en Dinkel, met vier verschillende afwateringsgebieden.
- De ontsluiting in het Ruilverkavelingsblok; de infrastructuur die voor het merendeel nog bestaat uit onverharde landbouwwegen.

Er wordt begroot dat de totale kosten ruim 6,5 miljoen gulden zijn. Een deel (rond 20%) moeten de eigenaren bijdragen.

Het gebied, groot 4750 hectare, wordt begrensd in het noorden door de Bruine Hoopsweg, aan de oostkant door het kanaal Almelo-Coevorden, aan de zuidkant langs Aadorp en het Twentekanaal tot Ypelo en in westkant door Burgermeestersdijk via Notterweg en Schapendijk naar het beginpunt in het noorden via de Heerdinkschotweg.

In mei 1960 worden de plannen gepresenteerd en op 14 oktober 1960 wordt in Hotel De Zwaan de eindstemming geaccordeerd. In oktober 1960 wordt er dus een begin gemaakt met het plan van aanpak. De N.V. Grondmij heeft een begroting van de kosten opgemaakt op basis van een gemechaniseerde uitvoering hoofdzakelijk door aannemers. In het kader van werkloosheidsbestrijding worden sommige onderdelen door mankracht gedaan. Uiteraard worden de kosten dan hoger en worden meerkosten in rekening te gebracht bij het ministerie van sociale zaken.

In januari 1970 is het werk afgerond. In een brief van 26 januari 1970 van gedeputeerde zaken wordt melding gedaan aan het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Wierden dat de Ruilverkaveling Wierden gereed is. De plaatselijke commissie voor de ruilverkaveling Wierden is tijdens een vergadering op 18 december 1969 ontbonden.

Deze ruilverkaveling had enorm veel impact op alle boeren in Wierden, of ze nu traditioneel boerden of niet. Voor de vooruitstrevende boeren was het een goede gelegenheid om efficiënter te gaan werken. Ze konden daarmee hun levensstandaard verhogen. Van het eigene van het Twentse landschap en het traditionele boeren bleef in Wierden weinig tot niets over.

Erve 't Schot

Vroeger bestonden boerengemeenschappen uit marken. Zij hadden gemeenschappelijke weide gronden. Als vee op weidegronden van een andere marke kwam werd dat vee gevangen en op bepaalde plaatsen verzameld. Dat was het schutten van vee. Op erve 't Schot aan de Grimbergerweg werd vee geschut.

Onder schutten verstond men het vangen en vervolgens opsluiten in het schutshok van loslopende beesten. Tegen betaling kon de eigenaar zijn beesten terugkrijgen. Wanneer de eigenaren onbekend waren, werd via aanplakbiljetten en de omroeper getracht deze op te sporen. Zonder tegenbericht vond na zes dagen een openbare verkoop. De resterende kooppenningen, na aftrek van schutsgeld, schadegeld en verdere onkosten, werd voor de eigenaar in consignatie gehouden. Het schutten van vee was voornamelijk gericht op het voorkomen van veldschade of wanneer dit toch was aangebracht een waarborg te hebben voor de vergoeding van de schade. Ook ten aanzien van het bouw- en weiland en boomgaarden en de daarop staande gewassen en vruchtbomen was een scala van strafbepalingen opgesteld. Het (al)gemene land had zogenaamde veldschutters in dienst. Deze waren niet alleen belast met het toezicht op loslopend vee. Als we de opgave van werkzaamheden in 1786 bekijken, dan zien we naast het schouwen van de waterlopen, het meten van wegen en het vissen voor de heren vermeld.

Het was zaak voor de scheper (herder) om het vee van het land van een ander (meestal landeigenaren) af te houden, zulks op straffe van een fikse boete. Tot deze betaald was mocht de eigenaar van het land het vee schutten oftewel als borg opsluiten. Maar 'als iemand selver oorsacke tot schade van Beesten heeft gegeven, bij gebreke van sijn Landt, behoorlijck bevrijdt, off affgetuijnt te hebben en magh daer voor die Beesten niet schutten' (Gelresche Land- en Stadsrechten uit 1619).

Dus ook op de eigenaar rustte de plicht van het omheinen van zijn akkers door middel van houtwallen. Deed hij dat niet dan had hij nergens recht op.

De schutstal uit de zeventiende eeuw op erve 't Schot te Notter. Loslopend vee werd hierin gestald. Tegen betaling van een boete kreeg de boer zijn levende have terug. De oudste vorm stamt uit 1690. In de middeleeuwen was erve 't Schot bezit van kasteel 'De Grimbergh'. Sinds 1836 bewoond door de familie Nollen. De schutstal is gerestaureerd in juni 1999.

Erve 't Schot

Diepvrieshuis

Niemand keek er in Notter van op als je de jas aantrok om even naar de diepvries te gaan. De diepvries stond immers niet in de bijkeuken, maar een stuk verderop, aan de rand van een weiland aan de Grimbergerweg.

Diepvrieshuisje

In 1925 kwam een nieuwe manier beschikbaar om conserven te bewaren en tegen bederf te beschermen. De Amerikaan Clarence Birdseye ontdekte tijdens een bezoek aan een inuït familie in Labrador dat vis, mits heel snel ingevroren, zijn smaak en stevigheid behield. Door de Rijksvoorlichtingsdienst en de Nederlandse Bond van Plattelandsvrouwen werd de nieuwe conserveringsmethode gepropageerd. Als de eerste koel- en vriesapparaten voor de consument op de markt komen is de aanschaf van een eigen diepvries voor veel gezinnen nog te duur. In 1952 werd in De Kooten (Friesland) het eerste diepvrieshuisje/kluis in Nederland opgericht. Vier jaar later waren er al zesenzeventig. Het diepvrieshuis werd op coöperatieve basis beheerd. Aldus verzezen er diepvriescoöperaties en soortgelijke verenigingen, waarvan de leden een kluis in een diepvrieshuis konden huren. Een dergelijke kluis had een inhoud van honderd liter. Rijdend vanaf de Rijssensestraat de Grimbergerweg in, is aan de rechterkant een huisje te zien. Het is een diepvrieshuisje. Begin jaren zestig kwamen er dus overal in Nederland diepvrieshuizen. Huisslacht was toen nog een algemeen gebruik. De initiatiefnemers waren Johan Nollen en Berend Jan Vinkers. In het huisje stonden twee rijen kluisen die verbonden waren met een centraal koelsysteem. Bijna iedereen deed mee en huurde één of twee kluisen. De kosten waren tien jaar achtereen vijfenzeventig gulden per kluis per jaar.

Grimbergerweg

De oude boerderij aan de overkant van het diepvrieshuisje.

In Notter werden op verschillende plaatsen de huisjes gebouwd en ze bestaan nog steeds. Zoals aan het begin van de Grimbergerweg, bij Altena aan de Schapendijk en achter de toenmalige Welkoop, naast de voormalige kalksilo. Aan de Ireneweg werden de kluisen geplaatst in het gebouw van de lijkwagenvereniging Notter/Rectum. Toen men in Zuna zag dat het best gemakkelijk was begon men daar ook te denken aan zo'n gezamenlijke diepvries. Ze konden het echter niet eens worden over de locatie. De diepvries was in de buurt van Smeijers gepland en de buurtbewoners van Maneschijn vonden dat in hun buurt de beste plek was. Echter loste het probleem zich vanzelf op. Door de komst van kleine diepvriezers voor in huis werden de diepvrieshuisjes al snel overbodig. Nu is het diepvrieshuisje in gebruik door Tourist Info Wierden-Enter. Het laatste diepvrieshuisje in Sint Isidorushoeve sloot op 9 mei 2011 de deur.

Fedor van Kregten

Fedor van Kregten werd geboren op 16 januari 1871 in Diever. Zijn eigenlijke naam was Johannes Aurelius Richard Fedor Van Kregten. Zijn vader heette Hermanus Jacobus Van Kregten, geboren op 31 juli 1847 te Amsterdam. Zijn moeder was Anna Jufina Rienks die op 8 augustus 1845 te Hoogeveen geboren werd. Ze hadden acht kinderen, waarvan Fedor de oudste was. Hij kwam op 1 oktober 1884 met zijn ouders van het mooie Opsterland naar Wierden. Zijn vader was hoofd van de openbare lagere school in Notter. Daar is ook de 'Van Kregtenweg' te vinden. De school van Van Kregten stond bekend om haar goede leerresultaten.

School met de Bijbel bestaat in 2017 honderd jaar.

Fedor van Kregten was een grote man met fijne handen en een gevoelige stem. Voortbouwende op de beste tradities van de Haagse school heeft hij met een persoonlijke stijl en eigen kleur veel succes geogst. Mensen hebben of zoeken nog steeds schilderijen van hem. Ook werden hem veel opdrachten gegeven om werken te maken. Hierdoor zijn in de loop der tijden veel schilderijen in binnen- en buitenlandse particuliere collecties terecht gekomen. In de 30-er jaren, dus de crisisjaren, was het ook moeilijk voor kunstenaars. In deze tijd leefde ook Fedor van Kregten een teruggetrokken bestaan. Hij schilderde reeds lang 'met de rug naar het publiek gekeerd'. Het succes, de belangstelling, interesseerden hem niet. Ook de moderne schilderkunst, zoals expressionisme, deden hem niets en van het zakendoen had hij geen kaas gegeten.

Johannes Aurelius Richard Fedor van Kregten (1871-1937)

Gerekend naar de tijd kon men het schildersleven van Fedor in een viertal perioden opdelen.

1. Te beginnen omstreeks 1890 tot 1905. Dit was zijn Overijsselse en Drenthse periode. In die tijd schilderde hij veel landschappen met dieren. Zijn liefde en voorkeur gingen uit naar koeien. Vaak geschilderd aan een sloot- of waterkant. Soms ook schilderde hij een boer die zijn koeien molk. Daarnaast beheerste hij de kunst om in zeer fijne vormen een schaapskudde te schilderen. In die zelfde periode schilderde hij veel portretten van zijn familie.

2. De tweede periode dateerde van 1906 tot 1926. Dit werd ook wel zijn Haagse periode genoemd. In deze tijd schilderde hij vele Hollandse landschappen en duinlandschappen. Was in de eerste periode de nadruk gelegd op het schilderen van dieren met daarbij het landschap, zo is 't in deze periode omgekeerd gegaan. Hoofdzak waren de landschappen met daarin enkele dieren o.a. geiten en kalveren.

3. De derde periode is rond 1926. In dit jaar maakte hij een reis naar Spanje en Marokko. Uit die tijd stammen schilderijen die zwarte mensen, kamelen en stadsgezichten laten zien. Op meesterlijke wijze wist hij de felle zon en schaduwplekken op het doek weer te geven.

4. De vierde en laatste periode is die van 1926 tot zijn dood. Eenzaamheid, gelatenheid en verdroomdheid gingen in het werk overheersen. In grijze en okerkleurige vlakken werden schilderijen opgebouwd. Ook de onderwerpen namen andere vormen aan. Hij schilderde in zijn vroegere perioden normale dieren, in deze laatste periode is een triestige stemming over het vergangelijke in de onderwerpen te zien.

De grootste expositie ooit met ruim 200 schilderijen en vele schetsen werd in 2009 te Wierden gehouden. Fedor van Kregten stierf op 8 augustus 1937 in den Haag, zonder iets na te laten behalve zijn vele schilderijen en schetsen. Bron: A.W. van Wulfften Palthe.

Laatste woord

Notter is rijk aan agrarisch erfgoed. Inzake de afbraak van het erve de Höfte werden deskundigen ingeschakeld. Er werd bekeken of er geen archeologische schatten in de bodem waren. Voor behoud van het agrarisch erfgoed blijkt geld vaak een struikelblok. Wil het behouden blijven moeten we er wat voor over hebben. Veel boerderijen op het Twentse platteland vertonen achterstallig onderhoud. In een verontrustend aantal gevallen staan de niet bewoonde onderdelen van de oude boerderij en de bijgebouwen leeg en onbenut. Soms dreigt zelfs sloop. Naast de plaats waar vroeger Huis Doorninck was stroomt de Vloedgraven op weg naar de Regge. Nu is er nog het erve de Poorte dat ook de Höfte werd genoemd en in een ver verleden erve de Doren. In 1600 bestond de omgeving uit heidevelden met boerderijen en schaapskooien. De schaapskooien vormden een onmisbaar bijgebouw op het boerenerf waar het recht van schaapsdrift al werd vermeldt in het markeboek van 1550. Schapen leven in groepen en daaraan voldeden de schaapskooien volkomen. Schapenboeren hadden meer mest dan andere boeren. Daarom was er vaak afgunst. Alles draaide tenslotte om mest. In de schaapskooien werd plaggen met strooisel afgewisseld met schapenmest. Dat ging de hele winter door zodat de schapen in de lente wel anderhalve meter hoger stonden. Tenslotte werd de mest eruit geschept en naar de essen gebracht. Er waren vijfenzeventig schapen op een volgewaard erve. De houtwallen verdwijnen en essen worden afgevlakt. De akkerbouw van vroeger is vervangen door Engels raaigras, mais en coniferen. Kleinschalige kavels hebben plaatsgemaakt voor grote stukken graswoestijn waar door overbemesting alle leven uit is verdwenen. De verhalen over de cultuurhistorie en agrarische bedrijven moeten bewaard blijven. Iedereen moet kunnen genieten van de schoonheid en verhalen over de erven. Ik geloof dat bekendheid van het erve bijdraagt aan het behoud ervan. Elk erve is anders, heeft zijn eigen verhaal en is daarom uniek. Het Twentse landschap is eeuwenoud. Behoud ervan zou prioriteit moeten hebben bij de bestuurders en beleidsmakers.

Enter, 16 juli 2019